

ELÄINTEN ARVO SOSIAALITYÖN KANSAINVÄLISESSÄ TUTKIMUSKIRJALLISUUDESSA

Hanna Teperi
Maisterintutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2024

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Hanna Teperi	
Työn nimi Eläinten arvo sosiaalityön kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn tyyppi Maisterintutkielma
Aika Kevät 2024	Sivumäärä 66 + liitteet
Ohjaajat Kati Närhi, Salla Tuomivaara	
Tiivistelmä Tässä maisterintutkielmassa tarkastellaan muunlajisia eläimiä sekä eläinten arvoa sosiaalityön kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa. Teoreettinen viitekehys on kriittinen eläintutkimus ja eläinten moraalinen arvo. Tutkimustehtävänä on kartoittaa eläimiä ja etiikkaa käsittelevää sosiaalityön kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta sekä analysoida siitä eläimiin suhtautumisen tapoja, ja sitä kautta jäsentää eläinten arvoa tutkimuskirjallisuudessa. Perimmäinen tavoite on tuoda eettistä keskustelua muunlajisista eläimistä myös kotimaiselle sosiaalityön tutkimuskentälle. Eläinten itsensä huomioon ottamisen lisäksi tutkielman taustalla on huoli maailmanlaajuisesta ekokatastrofista. Tutkielma sijoittuu teoreettisesti ekososiaalisen sosiaalityön ekokriittiseen suuntaukseen. Tutkielma on laadullinen, ja se nojaa konstruktivistiseen tieteenfilosofiaan. Se on toteutettu integroivana kirjallisuuskatsauksena. Aineisto koostuu kahdeksasta (n=8) kansainvälisestä, englanninkielisestä ja vertaisarvioidusta tutkimusartikkelista. Koko aineisto on analysoitu refleksiivisellä temaattisella analyysillä, jonka ominaispiirteisiin kuuluu subjektiivinen ja luova tutkimusote. Analyysin tuloksena muotoutui kolme pääteemaa (ihmiskeskeisyys dominoi muunlajisiin suhtautumista, eläinparadigman muutos kohti eläininklusiota, lajit jakavat yhteisen maailman) sekä kaksi alateemaa (eläin kuvan ristiriitaisuus, eläimet yhteiskunnan jäseninä). Tulosten perusteella näyttää siltä, että vaikka ihmiskeskeisyys ja spesismi saattavat yhä hallita tapaa suhtautua eläimiin, on muutosta eläimet osallistavampaan sosiaalityöhön ja yhteiskuntaan jo havaittavissa. Kansainvälisessä kirjallisuudessa myös eläinten itseisarvo, yksilöllisyys ja toimijuus otetaan jossain määrin huomioon. Muunlajisten sisällyttäminen sosiaalityöhön voisi olla osa laajempaa, ekologisesti kestävä ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan vaatimaa paradigmanmuutosta kauemmas ihmiskeskeisyydestä.	
Asiasanat muunlajiset eläimet, kriittinen eläintutkimus, spesismi, etiikka, ekososiaalinen sosiaalityö, integroiva kirjallisuuskatsaus, refleksiivinen temaattinen analyysi	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Hakustrategia ja -tulosten määrä tietokannoittain.	23
TAULUKKO 2 Aineiston sisäänotto- ja ulossulkukriteerit.	25
TAULUKKO 3 Teemanmuodostus.	33

KUVIOT

KUVIO 1 Eläininklusiivinen etuoikeuksien kehä.	43

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	MUUNLAJISET ELÄIMET	4
2.1	Muunlajiset kielessä ja heistä puhuminen.....	5
2.2	Kriittinen eläintutkimus	6
2.3	Eläinten arvo ja moraalinen merkityksellisyys.....	9
2.4	Eläimet sosiaalityössä	13
3	TUTKIELMAN METODOLOGIA JA TOTEUTUS.....	17
3.1	Tutkimustehtävä ja -kysymykset.....	17
3.2	Tutkimusetiikka	18
3.3	Integroiva kirjallisuuskatsaus	19
3.4	Aineiston keruu.....	22
3.5	Refleksiivinen temaattinen analyysi.....	26
3.6	Analyysin toteutus.....	31
4	ELÄIMIÄ JA ETIIKKAA YHDISTÄVÄ TUTKIMUSKIRJALLISUUS.....	34
5	MUUNLAJISIIN ELÄIMIIN SUHTAUTUMINEN	37
5.1	Ihmiskeskeisyys dominoi muunlajisiin suhtautumista.....	37
5.1.1	Eläinkuvan ristiriitaisuus	42
5.2	Eläinparadigman muutos kohti eläininkluusiota.....	46
5.3	Lajit jakavat yhteisen maailman	48
5.3.1	Eläimet yhteiskunnan jäsenenä.....	51
6	YHTEENVETO JA POHDINTA.....	53
	KIRJALLISUUS	59

LIITTEET

1 JOHDANTO

Muunlajiset eläimet ovat kulkeneet ihmisten rinnalla tavalla tai toisella läpi historian. Oli sitten kyse ”ihmisen parhaasta ystävästä”, alkuhärkää kuvaavista luolamaalauksista, luomistarinoiden symboliikasta sotkan munineen ja hedelmällä viekoittelevine käärmeineen tai pihvistä illallislautasella, eläimillä on ollut ja on yhä edelleen valtava rooli yhteiskunnissamme, sivilisaation kehityksessä ja ihmisten sosiaalisessa elämässä ja hyvinvoinnissa. Eläimille kuitenkin harvoin tosiasiaa myönnetään itseisarvoisen yksilön ja itsenäisen toimijan roolia – esimerkiksi niin Suomen laissa kuin kielesäkin eläimet rinnastetaan asioihin ja esineisiin persoonan sijaan siitä huolimatta, että eläintutkimuksen piirissä ja erityisesti eläinten käyttäytymistä tutkivassa etologiassa on jo pitkään tunnustettu myös monen eläinlajin tietoisuuden ja rikkaan tunne-elämän olemassaolo (ks. esim. Telkänranta, 2016). Antroposeenin ja ekokatastrofin uhan alla on tärkeämpää kuin koskaan kyseenalaistaa muun muassa tällaiset vallinneet käsitykset muusta elämästä ja sen arvosta planeetalla, jonka yhteisenä kotina jaamme.

Tässä maisterintutkielmassa tarkastelen suomalaiselle sosiaalityölle toistaiseksi vielä sangen uutta ulottuvuutta. Sosiaalityö on kriittistä muutostyötä, joka tieteenalana ja professiona pyrkii kansainvälisen määritelmänsäkin mukaisesti edistämään positiivista yhteiskunnallista kehitystä, ihmisoikeuksia ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta (IFSW, 2014; Pohjola, 2014). Suomalainen sosiaalityön professio taas kiinnittyy tiiviisti yhteiskunta- ja hyvinvointipalvelujärjestelmään, ja ote asiakastyöhön on varsin yksilökeskeinen (Pohjola, 2014; Stamm ym., 2024, s. 178). Toisaalta toisenlaisen sosiaalityön näkökulman muodostaa myös ekososiaaliset näkökulmat sisältävä, rakentamisen muutoksiin pyrkivä rakenteellinen sosiaalityö (ks. esim. Pohjola ym., 2014). Rakenteellinen sosiaalityö keskittyy nimensä mukaisesti rakenteisiin ja yhteiskunnalliseen muutostyöhön, jolla voidaan tähdätä esimerkiksi järjestelmän muutoksiin tai laajempiin yhteiskunnallisiin paradigmanmuutoksiin pyrkimyksessä kohti oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa.

Yhteiskunta arvoineen on alati muuttuva entiteetti, ja edellä viittaamaani sosiaalityön määritelmäänkin nojaten sosiaalityöllä on tässä muutoksessa oma roolinsa. Esimerkiksi ilmastonmuutos ja ympäristökatastrofit ovat merkittäviä ongelmia, joiden

vuoksi sosiaalityönkin sisällä on jo aiemmin alettu pohtia esimerkiksi tarvetta ympäristöön liittyville oikeudenmukaisuusnäkökulmille (ks. esim. Matthies & Närhi, 2014). Monet erityisesti ekososiaalisen sosiaalityön ja muiden ”vihreiden” sosiaalityön suuntausten tutkijat perustelevatkin tarvetta ekologisille näkökulmille sekä asennemuutoksille juuri ympäristökriisien näkökulmasta (ks. esim. Stamm ym., 2024), mikä myös itseäni motivoi ja on osaltaan innoittanut tätä tutkielmaa: olen sitä mieltä, että todelliset yhteiskunnalliset ympäristö- ja kestävyysmuutokset vaativat laajaa arvopohjan muutosta, ja muutos asenteissa muunlajisia eläimiä kohtaan on suuri osa sitä. Eläimet eivät kuitenkaan ole pelkästään ”luontoa”, minkä vuoksi väitänkin, ettei pelkkä laaja ekologinen paradigmanmuutos ole siltikään tarpeeksi kattava. Eläimet ovat paljon muutakin.

Olen valinnut näkökulmaksi muunlajiset eläimet paitsi oman, eläinrakkaudestani kumpuavan kiinnostukseni vuoksi, myös siksi, että juuri eläimet ovat nähdäkseni erityisasemassa ihmis-yhteiskunnissa muihin, erityisesti nykytietämyksen mukaan eittuntoisiin lajeihin (kuten kasveihin) nähden. Eläimet, niin tuotanto-, lemmikki- kuin luonnoneläimetkin, ovat tiiviisti, mutta kukin eri tavoilla kietoutuneet osaksi ihmis-yhteiskuntia ja järjestelmiä: lemmikeillä on usein erityisasema jopa perheenjäsenenä, kun taas esimerkiksi länsimaalainen ruokajärjestelmä varsin pitkälti perustuu tuotantoeläinten hyväksikäyttöön. Luonnoneläimiä hyödynnetään ravinnon lisäksi muun muassa harrasteellisesti esimerkiksi metsästyksen muodossa.

Erilaisten kategorioidenkin valossa eläinten asema on toisinaan varsin ristiriitainen: kotikissaa pidetään usein lemmikkinä, vaikka kissa metsästäisi ruokansa vapaana metsissä samoillessaan. Joidenkin luonnoneläiminä pidettyjen riistaeläinten selviytyminen taas saattaa olla vahvastikin kiinni ihmisten toiminnasta. (Tuomivaara, 2010.) Erityistä juuri eläimissä on toisaalta se, että ristiriitaisuuksista huolimatta väitän, että juuri muihin eläimiin ihmisten on kuitenkin helpointa samaistua. Useiden eläinlajien katsotaan nykyään olevan ihmisten tavoin tietoisia ja tuntoisia, heillä on oma yksilöllinen kokemusmaailmansa sekä kyky tuntea muun muassa iloa ja hoivan tarvetta kuin myös pelkoa ja surua (ks. esim. Aaltola, 2004, s. 45–90; Dawkins, 2013; Rollin, 2013; Telkänranta, 2016). Samaistuttavuuden vuoksi väitän, että uuden yhteyden ja ymmärryksen löytäminen muunlajisia eläimiä kohtaan voisi olla pitkä askel kohti saman yhteyden löytämistä myös luontoon ja kaiken elämän vaalimiseen kestävien yhteiskuntien perustana.

Vaikka eläin keskustelu on suomalaisessa sosiaalityössä vielä toistaiseksi vähäistä, kenties osaltaan juuri jäykähkön järjestelmäkiinnittyneisyytensä vuoksi, on muualla humanistilla ja yhteiskuntatieteellisillä aloilla kiinnostuttu eläinten asemasta ja kyseenalaistettu ihmisten erityisyyttä Suomessakin (Jääskeläinen ym., 2021, s. 9). Kansainvälisessä sosiaalityössä keskustelua eläimistä on käyty hieman enemmän. Taustalla ovat muun muassa olleet havaitut eläinten kanssa työskentelyn ja oleskelun

tuomat hyvinvointivaikutukset (ks. esim. Hanrahan & Chalmers, 2020, s. 198–200), mutta keskustelua on käyty myös eläinten itsensä näkökulmasta. Englanninkielisessä kirjallisuudessaakaan diskurssi ei toki ole kovin laaja, mutta kiinnostukseni ja tavoitteideni kannalta sitäkin tärkeämpi. Siksi tässä tutkielmassa kokoan tätä kansainvälistä sosiaalityön tutkimuskirjallisuutta yhteen ja analysoin muunlaisiin liittyviä suhtautumistapoja eettisestä näkökulmasta. Tutkielman perimmäinen tavoite ei ole akuutisti löytää ja ehdottaa uusia konkreettisia toimintatapoja suomalaiseen sosiaalityöhön tai tutkimukseen, vaan tuoda eettistä eläin keskustelua, muunlaisten eläinten näkökulmaa sekä teoreettisena viitekehyksenä hyödyntämäni kriittistä eläintutkimusta kotimaiselle sosiaalityön tutkimuskentälle. Laajempaan tavoitteena onkin eläinnäkökulman implementoituminen myös suomalaiseen sosiaalityöhön ja alan diskursseihin, mikä aikanaan voisi johtaa käytännöllisempäänkin muutokseen.

Luvun 2 ensimmäisessä alaluvussa 2.1 avaan lyhyesti tutkielman kirjoittamiseen ja kielellisyyteen liittyviä valintojani, joiden tiedostaminen on lukemisen kannalta tärkeää. Nämä valinnat koskevat muunlaisista eläimistä puhumisen ja kirjoittamisen tapoja. Sen jälkeen etenen selittämällä tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat. Esittelen kriittisen eläintutkimuksen, joka toimii tutkielmani teoreettisena viitekehyksenä, avaan ajatuksiani eläinten arvosta, etiikasta, moraalista ja merkityksellisyydestä, ja kerron aiemmasta sosiaalityön tutkimuskirjallisuudesta, joka aiheeseeni liittyy. Kolmannessa luvussa kirjoitan auki tutkimustehtäväni, esittelen tutkielmassa tekemäni metodologiset valinnat ja kuvaan tutkielman toteutuksen. Sitä seuraavissa luvuissa esittelen tutkimuskysymysteni vastauksina aineistoksi valikoituneen tutkimuskirjallisuuden sekä refleksiivisen temaattisen analyysin tulokset. Tutkielman viimeinen luku sisältää tulosten yhteenvedon sekä omaa pohdintaani tutkielman toteutuksesta, tuloksista ja niiden yhteyksistä suomalaiseen sosiaalityöhön.

2 MUUNLAJISET ELÄIMET

Tutkielman teoreettinen viitekehys on rakentunut erityisesti kriittiselle eläintutkimukselle, jota määritelmäni muunlajisten eläinten arvosta tukee. Alaluvussa 2.2 avaan kriittisen eläintutkimuksen taustaa, määritelmää ja tarkoitusperiä tiiviisti, mutta kattavasti. Kriittisen eläintutkimuksen esittely lukijalle ymmärrettävästi on tärkeää myös tutkielman läpinäkyvyyden kannalta, sillä se on yhdessä eläineettisten käsitysteni ohella ohjannut tutkielmani suunnittelua, toteutusta ja lopputulosta. Käsittelem myös kriittiselle eläintutkimukselle oleellisia käsitteitä.

Tutkielmani kontekstissa on tärkeää huomata, että niin moraalit kuin arvotkin ovat kaikista teoretisoinneista, rationalisoinneista ja joidenkin arvojen, kuten ihmisarvon, universaalista tunnustuksesta huolimatta hyvin subjektiivisia käsitteitä. En itse ole halunnut seurata tutkielmassa kenenkään tietyn filosofin teoreettista määrittelyä eläinten arvosta, vaan luontevammalta valinnalta tuntui käyttää nimenomaan omia ajatuksiani ja käsityksiäni muunlajisista. Perustelen tätä moraalijatteluni alaluvussa 2.3 käyttäen apunani erityisesti tiettyjen valikoimieni tutkijoiden aiemmin esittämiä teoretisointeja ja pohdintoja eläinten arvosta. Tutkijat ajatuksineen eivät ole valikoituneet sattumalta, vaan kullakin on ollut nimenomaisesti merkitystä oman ajatteluni kehittymisen ja kasvamisen kannalta.

Viimeisenä taustoittavana osiona tässä luvussa toimii alaluku 2.4 ”Eläimet sosiaalityössä”, johon olen tiivistäen koonnut aiemmin eläimiä eettisestä näkökulmasta käsitteleviä teoksia ja kirjallisuutta niin suomen- kuin englanninkielisestäkin sosiaalityön tutkimusmaailmasta. Sivuan myös ekososiaalista sosiaalityötä, jonka piiriin rakenteellisen sosiaalityön ohella tutkielmanikin paikannan.

Sanana ”eläimet” saattaa tuntua yksiselitteiseltä ja helposti käsitettävältä, mutta näin ei tarkalleen ottaen välttämättä ole. Siksi aloitan tämän pääluvun muunlajisia eläimiä erityisesti kielellisesti paikallistavalla luvulla, jossa avaan ja perustelen koko tutkielmassa heistä käyttämäni kieltä.

2.1 Muunlajiset kielessä ja heistä puhuminen

Maisterintutkielmani premissi ja eettinen lähtökohta on, että eläimet ovat yksilöitä ja toimijoita, omia persooniaan ainutlaatuisine sisäisine maailmoineen ja elämäkokemuksineen. Siksi olen tehnyt tietoisesti valinnan käyttää heistä läpi tutkielman persoonapronomineja *hän* ja *he*. Tällä haluan korostaa sitä, että muut eläimet todella ovat tietoisia, tuntoisia persoonia ja vertautuvat yksilöinä ihmiseen eivätkä tiedottomaan ja elottomaan esineeseen, josta käytettäisiin demonstratiivipronomineja *se* ja *ne*; samalla tulen haastaneeksi kielenkäytön normeja eläimistä puhumisen tapojen osalta, sillä on suomen kielen normin mukaista yhä viitata eläimiin juuri demonstratiivipronominein. Myös moni muu suomalainen kriittinen eläintutkija on tehnyt teksteissään samanlaisia valintoja (ks. esim. Aaltola, 2022; 2023; Ääri, 2023). Muunlajisten alentaminen tahdottoman, tiedottoman ja persoonattoman esineen tasolle ja siten heidän yksilöllisyytensä ja toimijuutensa sivuuttaminen on myös toiseuttamista, joka johtaa spesismiin eli lajisyryntään siinä missä ihmisen toiseuttaminen esimerkiksi rasismiin (Fitzgerald & Pellow, 2014, s. 29). Kirjoitan spesismistä tarkemmin luvussa 2.

Toinen kielellinen huomio on sanaan ”eläimet” perustavanlaatuisesti latautunut oletus ihmisten ja eläinten kahtiajaosta, sekä siitä, että eläimet olisivat jonkinlainen yhtenäinen ryhmä. Eläintutkimuksen piirissä nykyään monet tutkijat suosivat tällaisia oletuksia haastavia sanavalintoja, kuten ”ei-inhimilliset eläimet” tai ”muut eläimet” (Vihelmaa, 2021). Toisaalta jonkinlainen ”ei-ihmisyys” viittaa jonkin puuttumiseen ja on sinällään ongelmallinen määrite (Kirksey & Chao, 2022, s. 1). Lisäksi se pitää yllä käsitystä ihmisyydestä kaksijakoisena ja erityislaatuisena, sillä vastinpari ”ihminen” ja ”ei-ihmiseläin” (*non-human animal*) sisältää edelleen oletuksen ihmisestä sekä eläimenä että jonain muuna (Tuomivaara, 2010, s. 129).

Itse suosin ja käytän tässä tutkielmassa termiä ”muunlajiset eläimet”, joka mielestäni ottaa osuvimmin – joskaan ei sekään täydellisesti – huomioon sen, että eläin- ja eliölajeja on useita ja me ihmiset olemme vain yksi muiden joukossa. Luettavuutta parantaakseni käytän kuitenkin tutkielmassa toisinaan muunlajisia eläimiä tarkoittaessani lyhyesti myös sanoja ”eläin” ja ”eläimet”. Toisaalta nämäkin sanat ovat ongelmallisia siksi, että ne paitsi kuvaavat ihmisten ja eläinten kahtiajakoa, myös niputtavat yhteen valtavan määrän erilaisia eläinlajeja. Esimerkiksi nisäkkäät, tai laajemmin selkärangaiset eläimet, ovat varsin erilaisia biologialtaan ja mitä todennäköisimmin myös kokemusmaailmaltaan kuin selkärangattomat eläimet, kuten hyönteiset ja nilviäiset; aiheesta on mahdoton sanoa mitään kovin varmaa, sillä selkärangattomista on vielä tarjolla varsin vähän tietoa (Telkänranta, 2016, s. 10).

Myös tässä tutkielmassa käyttämäni kieltä kohtaan tulee siis olla siinä mielessä kriittinen, että käsitellessäni esimerkiksi ”eläinten tuntoisuutta” tai ”eläinten perso-

naa” en halua kuitenkaan luoda kuvaa siitä, että nämä samat ominaisuudet väistämättä koskisivat koko eläinkuntaa, ainakaan siten kuin tällä hetkellä eläinkunta on biologisesti määritelty. Suomen lajitietokeskus (ei pvm.) listaa 32 eläinkunnan (*Animalia*) pääjaksoa, joista nisäkkäät kuuluvat selkäjännteisten pääjaksoon ja selkärankaisten alajaksoon. Eläinkunnan pääjaksoihin lukeutuvat myös esimerkiksi karhukaiset ja sukkulamadot, jotka taas jaetaan edelleen alajaksoihin, luokkiin ja eri lajeihin. Tieteellisessä merkityksessä ”eläimiä” on siis varsin suuri määrä, eikä jokaisen lajin, tai edes jokaisen pääjakson, erikseen mainitseminen eri kohdissa tällaisessa opinnäytteessä olisi mielekäästä. Biologisesti eläinlajit ovat hyvin erilaisia, eikä tosiasiallisesti kenenkään kokemusmaailmasta tai tunteista voida sanoa mitään kovin varmaa tai vertailla niitä tyhjentävällä tavalla toisiinsa, ovathan lajit myös kehittyneet evoluutiossa aivan omanlaisikseen. Huomioon tulee myös ottaa, että eläinten tieteellinen luokittelukin on ihmisten ihmiskunnan näkökulmasta käsin luoma järjestelmä, joka voi myös muuttua.

Tämän tutkielman kontekstissa sanalla ”eläimet” viitataan ajatuksen tasolla eniten niihin eläimiin, jotka nykyluokittelussa sijoitetaan selkärankaisten pääjaksoon. Tämä käsittää siis muun muassa nisäkkäät, linnut ja matelijat. Tiedostan myös tämän valinnan ihmiskeskeisyyden; arkikielessä käytämme useimmiten sanaa ”eläimet” tarkoittaen meille läheisempiä ja tutumpia, usein juuri selkärankaisia eläimiä, vaikka tieteellisesti sana kattaa myös paljon enemmän. Ihmiselle on toisaalta myös luontaista esimerkiksi tuntee empatiaa samankaltaisempiaan kohtaan (Aaltola, 2018, s. 82) sekä suosia omaa, samankaltaiseksi koettua sisäryhmää (Keto, 2018, s. 175–176).

Kaiken kaikkiaan sanavarastomme tuntuu ainakin vielä olevan kovin rajallinen muunlajisten eläinten suhteen. Siksi varsinaisia sanavalintoja tärkeämpää on huomioida ja tiedostaa, että kieli on paitsi rakentunut sosiaalisesti, se myös rakentaa todellisuuttamme ja ylläpitää sosiaalisesti omaksuttuja käsityksiämme muunlajisista sekä suhteistamme heihin. (Ks. esim. Stibbe, 2001; 2012.)

2.2 Kriittinen eläintutkimus

Eläinten käytöllä ja hyödyntämisellä ihmisten hyväksi on pitkät perinteet. Muunlajiisiin eläimiin kohdistuva sorto ja riisto muun muassa eläinteollisuuden muodossa linkittyy tiiviisti myös ihmiskunnan parhaillaan kohtaamiin kriiseihin, kuten ekokatastrofiin ja pandemioihin (Matsuoka & Sorenson, 2014; Aaltola & Wahlberg, 2020, s. 9–10). Toisaalta eläinten oikeuksien ja näkökulman huomioon ottaminen ei esimerkiksi filosofiassa ole mikään hiljattain alkanut liike (esim. Aaltola, 2004, s. 17), sillä eläinten sortoa on tietävästi kritisoitu vähintäänkin antiikin ajoista asti (Kaski, 2020, s. 44–45).

Kriittinen eläintutkimus (*Critical Animal Studies, CAS*) on verrattain uusi tutkimuksen ala, jonka juuret ovat muun muassa kriittisessä teoriassa, ekofeminismissä, eläinfilosofiassa, ympäristöliikkeessä ja politiikan tutkimuksessa (Nocella II ym., 2014, s. xxii; Taylor & Twine, 2014, s. 6; Aaltola & Wahlberg, 2020, s. 10). Se ponnistaa niin ikään muista, perinteisemmistä eläintutkimuksen aloista, kuten luonnontieteisiin painottuvasta eläintutkimuksesta (*Animal Studies, AS*) ja ihmisten ja muunlajisten eläinten välisiin suhteisiin keskittyvästä yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta eläintutkimuksesta (*Human-Animal Studies, HAS*). Kriittinen eläintutkimus haastaakin näitä perinteisempiä eläintutkimuksen muotoja siitä, että ne yhä toisintavat antroposentristä eli ihmiskeskeistä maailmankuvaa ja hyväksyvät spesistiset olettamukset normeina, tai ainakaan niiden piirissä ei lähtökohtaisesti ole tapana kyseenalaistaa niitä. AS käsittelee muun muassa erilaiset eläinkokeet ja legitimoivat eläinten kaltoinkohtelua, kun taas HAS on luonteeltaan vähemmän muunlajisia välineellistävää, mutta tulee kuitenkin vahvistaneeksi ihmis-eläin-dikotomiaa muun muassa niin, että eläimet edelleen nähdään enemmän objekteina kuin omina itsenäisinä toimijoinaan ja persooninaan. (Nocella II ym., 2014, s. xxiii.)

Kriittisellä eläintutkimuksella on muusta eläintutkimuksesta poiketen selvä arvopohja: muunlajisilla eläimillä on ihmisen tavoin itseisarvo, he ovat yksilöitä, ja myös heidän näkökulmansa tulee ottaa yhteiskunnassa huomioon. Alan tutkimuksessa eläinten hyödyntämiseen suhtaudutaan kriittisesti, eikä eläinten asemaa ihmistä alempana hyväksytä enää normina ja premissinä tutkimukselle tai eläimiin suhtautumiselle. Elisa Aaltola ja Birgitta Wahlberg ovat verranneet kriittistä eläintutkimusta esimerkiksi sukupuolentutkimukseen, jonka lähtökohta on niin ikään se, että kaikkien sukupuoli-identiteettien edustajat ovat tasavertaisia; samoin joskus muidenkin yhteiskuntatieteiden voisi nähdä olevan arvositoutuneita, sillä usein niiden lähtökohtaiset näkökohdat perustuvat muun muassa ihmisarvon ja -oikeuksien toteutumiseen. Vastaavasti kriittinen eläintutkimus pohjautuu ajatukseen, että myös muiden eläinten arvolla on merkitystä. (Aaltola & Wahlberg, 2020, s. 10–11.)

Moneen muuhun tieteenalaan nähden kriittinen eläintutkimus erottautuu olemalla avoimen poliittinen ja joiltain osin jopa aktivistinen ala, jolla pyritään tutkimustiedon aktiiviseen implementointiin käytäntöön. Kriittinen eläintutkimus eroaakin muista eläintutkimuksen aloista myös keskittymällä selkeästi muunlajisten kohteluun ja tarkastelemalla nimenomaan kriittisesti lajienvälisiä suhteita. Kysymys on myös eläinten kohtelun poliittisuudesta ja moraalisisista valinnoista. Lisäksi kriittinen eläintutkimus pyrkii monitieteisyyteen ja -äänisyyteen, tarkastellen eläinkysymystä monista eri näkökulmista ja lähtökohdista käsin. (Nocella II ym., 2014; Taylor & Twine, 2014, s. 2.)

Eläimiä tutkivien akateemisten alojen kentällä kriittisestä eläintutkimuksesta erityisen tekee myös se, että se korostaa intersektionaalisuutta ja sitä, etteivät oikeudenmukaisuusongelmat ole toisistaan irrallisia. Kriittinen eläintutkimus muotoutuikin osin kritisoimaan myös eläin- ja ihmisoikeusaktivismiin liittyvää dilemmaa, jossa molemmat keskittyivät tiukasti omaan alueeseensa: eläinoikeusaktivistit keskittyivät eläinten puolesta puhumiseen, koska katsoivat, että eläimiä ei otettu ihmiskeskeisessä yhteiskunnassa huomioon; ihmisoikeusaktivistit taas eivät sisällyttäneet muunlaisia eläimiä oikeudenmukaisuuskäsitykseensä, koska eläinoikeudellisia huolia ei nähty osana ihmisoikeuskysymystä. Eläinten asioiden ajaminen olisi ollut ajan ja resurssien hukkaa, ja siten myös suoraan pois ihmisoikeuksien edistämisestä. (Nocella II ym., 2014, xix–xx.)

Kriittiseen eläintutkimukseen oleellisesti liittyviä käsitteitä ovat spesismi eli lajisorito tai -syrjintä ja antroposentrismi eli ihmiskeskeisyys, jotka taas liittyvät kiinteästi myös toisiinsa (Weitzenfeld & Joy, 2014). Spesismi on 1970-luvulla psykologi ja filosofi Richard Ryderin esittelemä termi, joka tarkoittaa eläinten arvottamista pelkästään tiettyyn lajiin kuulumisen perusteella (ks. esim. McCance, 2012, s. 22). Käsitteen toi suuremmalle yleisölle tunnetuksi 1970-luvulla eläinfilosofi ja utilitaristi Peter Singer, jota seurasi toinen eläinfilosofian merkkiniimistä, Tom Regan. Molempien filosofien ajatuksia käytetään nykyäänkin eläinfilosofian ja spesismin määrittelyssä. Kriittisen eläintutkimuksen näkökulmasta tämä on osittain ongelmallista: vaikka sekä Singer (2007, alkuperäispainos 1975) että Regan (1983) vastustivat spesismiiä, molempien ajattelu on kuitenkin pohjimmiltaan ihmiskeskeistä, sillä he asettavat ”normaalit” kognitiiviset kyvyt ja vammattoman ruumiin omaavan aikuisen ihmisen ikään kuin intressien (Singer) ja oikeuksien (Regan) arkkityypiksi, jota vasten muiden ihmisten ja eläinten oikeutta tulla moraalisesti huomioonotetuiksi peilataan. (Weitzenfeld ja Joy 2014, s. 12.)

Joan Dunayer (2001, s. 1–10) kuvaa spesismiiä ennakkoluuloksi, joka ruokkii itse itseään samalla tavoin kuin rasismi ja seksismikin. Dunayerin mukaan tämänkaltaisen ennakkoluuloisuus pysyy yllä vain valheilla, joita taas kielessä esiintyy monenlaisissa eri muodoissa. Yksi näistä tavoista on aiemmin mainitsemani *se*-pronominin käyttö, joka alentaa eläimen esineen tasolle hälventäen samalla hänen yksilöllisen persoonansa olemassaolon merkityksen tai kyseenalaistaa sen kokonaan. Spesististä todellisuutta ylläpitävät myös muut kielenkäyttömme tavat: ihmisen perusteeton tappaminen on ”murha”, mutta eläimen esimerkiksi ”teurastus”; eläinten pito, alistaminen ja massoittain tappaminen on ”maataloutta” eikä ”orjuutta”, ja samaan aikaan, ketäpä se kiinnostaisi, koska ”ne ovat *vain* eläimiä” (mt., s. 4–6; myös esim. Stibbe, 2001). ”Vain eläimistä” puhuminen ilmentää myös ihmiskeskeistä, ihmisen poikkeuksellisuuden perustuvaa maailmankuvaa, sillä se implikoi, että ihminen on jollakin ta-

valla muita eläimiä täydellisempi (Aaltola, 2013, s. 11). Myös Singer (2007, s. 34) määrittelee spesismen ennakkoluuloiseksi asenteeksi, jossa asetetaan oman lajin edustajien intressit muiden lajien edustajien intressien edelle.

Spesismi ei ole kovin laajalti tunnustettu yhteiskunnallisen sarron muoto, mutta sillä on silti nimeltä vieläkin vähemmän tunnettu, vaikkakin erityisesti länsimaissa varsin arkipäiväinen alamuoto, karnismi (*carnism*). Karnismilla tarkoitetaan ideologiaa, joka perustuu muunlajisten eläinten kahtiajakoon syötäviin ja ei-syötäviin eläimiin ja hyväksyy näiden hyväksikäytön. Spesismen tavoin myös karnismi on sisäistettyä ja rakenteellista, mistä kertoo se, että tällainen kahtiajako saattaa monesta ihmisestä tuntua aivan luonnolliselta: syötäviksi luokiteltujen eläinten syöminen on täysin normaalia, kun taas ei-syötävien kuluttaminen ruokana nähdään jopa inhottavana. Karnismia ovat myös esimerkiksi sellaiset kulttuuriset narratiivit, joiden mukaan ”eläinten syöminen on oikein” ja ”eläinten syömättömyys on väärin”. Karnismista on lisäksi jalostunut uusia ideologioita, kuten ”uuskarnismi”, jossa keskitytään kasvissyönnin ja erityisesti veganismin mitätöimiseen näennäisen rationaalisilla argumenteilla. (Weitzenfeld & Joy, 2014, s. 20–25.)

Vaikka kriittiseen eläintutkimukseen voidaan katsoa liittyvän keskeisesti joitakin tiettyjä piirteitä ja periaatteita, joita tässä olen myös esitellyt, on myös huomattava, että alan sisälläkin on erilaisia koulukuntia. Eri koulukunnat painottavat tutkimuksessa erilaisia näkökohtia, kuten intersektionaalisuutta, feminististä ajattelua tai anarkistista politiikan teoriaa (Aaltola & Wahlberg, 2020, s. 11). Siksi tutkimusalan tarkkarajainen määrittely on haastavaa.

Kriittisen eläintutkimuksen tutkijat ovat järjestäytyneet sekä kansainvälisesti että kansallisesti monitieteisiin yhteisöihin. Kansainvälisiä kriittisen eläintutkimuksen tutkijaverkostoja ovat esimerkiksi Pohjois-Amerikan North American Association of Critical Animal Studies (NAACAS) sekä eurooppalainen European Association of Critical Animal Studies (EACAS) (Eläimiksi-blogi, ei pvm.). Näiden lisäksi yksi maailmanlaajuinen järjestö on Institute for Critical Animal Studies (ICAS) (Nocella II ym., 2014, s. xxii). Suomessa kansallisena kriittisen eläintutkimuksen tutkijayhteisönä toimii vuonna 2017 perustettu Kriittisen eläintutkimuksen verkosto (Eläimiksi-blogi, ei pvm.).

2.3 Eläinten arvo ja moraalinen merkityksellisyys

Käsittelen tutkielmassani arvoja, moraalia ja etiikkaa, joista jälkimmäisiä käytän toisinaan ikään kuin toistensa synonyymeina. Kielitoimiston sanakirjan (2024) mukaan moraalitarkoittaakin muun muassa yhteisössä vallitsevia eettisiä käsityksiä, henkistä ryhtiä, eettistä ohjetta tai etiikkaa, ja sanan ”etiikka” määritelmä on ”hyvää ja pahaa

sekä ihmisen moraalista toimintaa tutkiva tieteenhaara, siveysoppi; eettiset normit, moraalisäännöt, moraalit”. Kyseessä siis ovatkin osin päällekkäiset käsitteet. Molemmat liittyvät kuitenkin kysymyksiin siitä, mikä on oikein tai väärin, ja mikä hyvää tai pahaa.

Tämän tutkielman kannalta oleellinen kysymys on, kenelle kuuluu moraalisen merkityksellisyyden asema. Perinteinen moraalifilosofinen näkemys on, että moraalisesti merkityksellisillä olennoilla on jokin yhteinen nimittäjä. Usein taustalla on ollut oletus ihmisen erityisyydestä, ja yhteiseksi nimittäjäksi onkin ehdotettu esimerkiksi järkeä ja sielullisuutta. Toisesta näkökulmasta moraalisen merkityksellisyyden kriteeriksi voidaan asettaa myös esimerkiksi elollisuus. (Oksanen, 2012, s. 201–206.) Merkityksellisyydestä erillään on moraalisen toimijuuden käsite, jota välttämättä edeltää muun muassa ymmärrys moraalista vastuusta sekä vapaus ja mahdollisuus valita toimia moraalisääntöjen mukaisesti tai niitä vastoin. Tästä syystä esimerkiksi lapsia ei usein pidetä moraalina toimijoina; heidän moraalitytensä ei vielä ole kehittynyt tarpeeksi moraaliseen päätöksentekoon. Myöskään muunlaisia ei pidetä moraalina toimijoina. Moraalinen merkityksellisyys ei kuitenkaan edellytä moraalista toimijuutta, mutta toimijat voivat silti kohdella moraalisesti merkityksellisiä olentoja moraalisesti oikein tai väärin. (Mt., s. 184–187). Tutkielmani taustalla on oletus, että muunlaiset eläimet ovat moraalisesti merkityksellisiä olentoja.

Moraalifilosofia lähestymistapoja on useita erilaisia, kuten aristoteelinen hyveetiikka tai kantilainen velvollisuusetiikka (ks. esim. Häyry, 2002). Tässä tutkielmassa moraalista ei lähestytä varsinaisesti minkään aiemmin teoretisoidun moraalifilosofian näkökulmasta. Miellän moraalien arvojen tunnistamiseksi ja sisäisiksi ohjeiksi, jotka noihin arvoihin liittyvät. Tutkielmassani tällainen oleellinen tarkasteltava arvo on eläinten arvo. Moraalinen perustana taas pidetään usein empatiaa, sillä se herättää tunteita toisia olentoja kohtaan, mikä saa meidät välittämään muista (Aaltola & Keto, 2018, s. 4). Empatia myös edesauttaa toisten asemaan asettumista ja mahdollistaa siten moraalisten käsitysten – sen, että jokin on moraalisesti oikein tai väärin – muodostamisen. Moraali vaatii toissuuntautuneisuutta; sitä, että huomioimme muiden näkökulman silloinkin, kun siitä ei ole meille itsellemme suoraa hyötyä. (Aaltola, 2018, s. 9–12.)

Muunlaisten eläinten arvoa voidaan lähteä tarkastelemaan monesta mahdollisesta näkökulmasta. Esimerkiksi Martha Nussbaum (2006; 2013) lähestyy eläinten arvoa ja kohtelua ensisijaisesti jopa poliittisena oikeudenmukaisuuskysymyksenä. Suomalainen filosofi Elisa Aaltola taas perustelee eläinten moraalista arvoa muun muassa osoittamalla muunlaisiin suhtautumiseen, heistä puhumiseen ja yhteiskunnalliseen asemaan liittyviä ristiriitaisuuksia, vetoamalla muiden eläinten sisäisiin kykyihin, ihmis- ja muiden eläinten samankaltaisuuteen sekä emotionaalisiin kokemuksiin (ks.

esim. Aaltola, 2004; 2022; 2023). Jotkut eläinoikeusajattelun pioneereina pidetyt modernit filosofit taas eivät lähtökohtaisesti ota lainkaan kantaa eläinten arvoon, kuten aiemmin Singerin ja Reganin kohdalla mainitsin: molemmat itse asiassa perustavat näkemyksensä vain rationaalisina pitämiinsä argumentteihin moraalisen merkityksellisyyden tai arvon sijaan (Donovan, 2013). Utilitaristina Singer perustaa eläinten huomioonottamisen vaateensa eläinten kykyyn kokea kärsimystä ja mielihyvää. Koska utilitaristisen filosofian mukaan moraalisesti oikeiden tekojen tulee aiheuttaa mahdollisimman vähän kärsimystä ja mahdollisimman paljon mielihyvää mahdollisimman monelle, tulee päätöksenteossa ottaa myös muunlaiset eläimet huomioon (Francione, 2013). Reganin mukaan taas eläinten kohteleva päämäärinä itsessään on moraalisten toimijoiden, ihmisten, velvollisuus (Donovan, 2013, s. 186).

Oma määritelmäni eläinten moraaliseen arvolle perustuu vahvasti edellisessä alaluvussa kuvaamani spesismmin vastaiseen käsitykseen siitä, ettei ole loogista eikä moraalista syytä syrjiä ja arvottaa ketään vain tiettyyn lajiin kuulumisen perusteella. Tällainen näkemys lukee ihmisen moraalisesti tasavertaiseksi osaksi luontoa ja muita lajeja planeetalla, jonka se jakaa heidän kanssaan. Premissinä siis on, ettei laji ole sen parempi eriarvoisuuden lähde ja perusta kuin etnisyys, ikä tai sukupuolikaan. Käsitteeni eläinten arvosta siis mukailee esimerkiksi Aaltolan ajattelua sekä kriittisen eläintutkimuksen lähtökohtia, mutta näkemysteni kehittymisen taustalla on myös perehtyminen esimerkiksi yhteiskunnalliseen kestävyyyteen ja ekososiaaliseen näkökulmaan. Katsantokantani on siten varsin laaja ja niin ikään monitieteinen: olen omaksunut eläinfilosofiani tueksi ajatuksia niin yhteiskuntatieteistä kuin luonnontieteistäkin. Jäljempänä mainittuun erityisesti liittyy kiinnostukseni luonnontieteelliseen eläintutkimukseen (esim. Telkänranta, 2016) sekä ajatukseen biologi Edward O. Wilsonin (1984) esittämästä biofilia-hypoteesista, jonka mukaan ihmisillä on luontainen, sisäsyntyinen tarve kokea yhteyttä muihin elämänmuotoihin. Biofilia-hypoteesi erityisesti liittyy näkemykseeni lajien tasavertaisuudesta.

Katson muunlajisten eläinten arvon itsenäisinä ja kanssamme tasa-arvoisina olentoina pohjautuvan paljon nimenomaan samankaltaisuudelle tai vertaisuudelle (ihmiseläimiin nähden) varsinkin mentaalisen maailman ja kokemuksellisuuden perusteella (ks. esim. Aaltola, 2004, s. 45–91). Edellä kuvaamastani Singeriin kohdistuvasta kritiikistä huolimatta ajatteluuni vaikuttaa jonkin verran myös hänen utilitaristinen näkemyksensä, jonka mukaan eläimet on otettava moraalisessa päätöksenteossa huomioon ensisijaisesti kärsimyksen kokemisen mahdollisuuden myötä. Singer puhuu nimenomaan *intresseistä* huomioonotettavuuden lähtökohtana, ja juuri kyky tuntea on hänen mukaansa ainut looginen raja sille, kenen intressit olisi otettava huomioon; mikä tahansa muu moraalisen rajanvedon kriteeri, kuten tiettyyn lajiin kuuluminen, olisi mielivaltaisen. Väitteitään havainnollistaakseen Singer kysyykin: ”Miksei voisi yhtä hyvin valita jotain muuta ominaisuutta, kuten vaikka ihonväriä?” (Singer,

2007, s. 36–37.) Täten eläinten intressien huomiotta jättäminen vain lajin perusteella on spesismiä.

Intressit tai sisäiset kyvyt eivät ole ainoita mahdollisia moraalien mittoja. Nussbaum perustaa muunlajisiin eläimiin ulottamansa oikeudenmukaisuuskäsityksen toimintavalmiuksien teoriaan (*capabilities approach*). Toimintavalmiuksien teoriaa on Nussbaumia aiemmin kehittänyt muun muassa taloustieteilijä ja filosofi Amartya Sen. (Nussbaum, 2006.) Nussbaum ja Sen ovat toimittaneet toimintavalmiuksien teoriasta yhdessä myös teoksen *The Quality of Life* (1993), jossa käsitellään erityisesti Senin ajatuksia, joihin monet myöhemmät toimintavalmiuksien teoretisoinnit pohjautuvatkin. Hyvinvointiteorian toimintavalmiuksiin perustuvaa lähestymistapaa on hyödynnetty myös sosiaalityössä teoreettisena taustana (ks. esim. Niemelä, 2016, s. 98–100). Nussbaum (2006) vie teoriaa kuitenkin ihmisistä eteenpäin ja sisällyttää siihen myös muunlajiset eläimet. Toimintavalmiuksien teorialle keskeisiä käsitteitä ovat muun muassa toiminnot (*functionings*), kyvyt (*capabilities*) ja laajat toimintavapaudet (*agency freedom*). Yksinkertaistetusti hyvinvoinnista kertovat näiden ulottuvuuksien ja mahdollisuuksien toteutuminen tai toteutumattomuus yksilön elämässä. (Niemelä, 2016, s. 99–100.)

Toimintavalmiuksien teoria liittyy omaan näkemykseeni eläinten arvosta erityisesti siksi, että se korostaa yksilöllisyyttä ja toimijuutta. Näen myös muut eläimet yksilöllisinä persoonina ja toimijoina, joiden elämänlaadun taustalla voi katsoa olevan samanlaisia toimintavalmiuksia kuin ihmisilläkin. Nussbaumin toimintavalmiuksien teorian keskeinen ajatus on yksilön mahdollisuudessa kukoistukseen (*flourish*). Kukoistukseen voidaan pyrkiä yksilötasolla monilla eri tavoilla, mutta sitä edellyttää kunkin yksilön kohdalla tarpeellisten toimintavalmiuksien olemassaolo. Toimintavalmiuksiin myös vaikuttavat muun muassa yksilölliset persoonallisuuden piirteet. (Nussbaum, 2006, s. 164–173 & 328–352; 2011.) Myös Nussbaumin oikeudenmukaisuuskäsityksen ulottaminen muunlajisiin eläimiin perustuu juuri näihin ajatuksiin: eläimet ovat *itsejä*, subjekteja ja toimijoita, joilla on oikeus tulla otetuksi huomioon itseisarvoisina. Näkemys haastaa ihmiskeskeistä, ihmisen toimijuutta korostavaa oikeudentajua, että ihmisen on väärin kohdella eläimiä epäreilusti: korrektimpi muotoilu on, että epäoikeudenmukainen kohtelu on väärin *eläintä kohtaan*. (Nussbaum, 2006, s. 336–337.)

Mukaillen myös muita kriittisiä eläintutkijoita suhtautumiseni muunlajisiin eläimiin sekä tapani tarkastella heistä kirjoittamista, käsitteellistämistä ja muiden heihin suuntaamia asenteita pohjautuu siihen, että eläimillä on itseisarvoa, ja heidän elämälään ja sen laadulla on yhtä suuri merkitys kuin ihmisten vastaavalla. He ovat toimijoita, subjekteja, itsessään kunnioitettavia ja tuntoisia yksilöitä, joilla on omia intressejä, erilaisia persoonallisuuksia sekä omia lajityypillisiä tapojaan katsella ja kokea maailmaa.

Kaikkien tuntevien yksilöiden itseisarvon asettamista samalle moraalirajalle ei tule sekoittaa antropomorfismiin. Antropomorfismi eli ihmisenkaltaistaminen viittaa inhimillisten ominaisuuksien liittämiseen muunlajiseen eläimeen, mikä ei tosiasiassa kunnioita eläimen omaa itseä. Tieteessä usein saatetaan pelätä eläinten tunteista ja kokemuksista puhumista juuri antropomorfismista syytetyksi tulemisen pelossa (Aaltola, 2013, s. 12–13; Keto, 2018, s. 173), ja toisaalla luonnontieteissä eläimistä inhimillisin termein puhumisen kieltäminen on ollut tapanakin (Rollin, 2013). Ihmisten ja muiden eläinten samankaltaisuuden tunnustaminen ja korostaminen ei kuitenkaan aina ole antropomorfismia. Yksittäisen esimerkin esille nostaakseni: puhuessamme joidenkin eläinlajien tarpeesta hoivata jälkeläisiään samankaltaisella tavalla kuin ihmiset hoivaavat lapsiaan, tai kumppanin läheisyyden mieluisuudesta vaikkapa linnuille (ks. esim. Telkänranta, 2016, s. 229–230), ei kyseessä ole eksklusiivisesti inhimillinen ominaisuus, mikäli samanlainen ominaisuus on havaittu myös muilla kuin ihmiseläimillä. Siispä kyseessä ei ole inhimillistäminen, vaan samankaltaisuus. Toisen lajin edustajan itseyden kunnioittamiselle olennaista siis on myös sen ymmärtäminen, että hänen tarpeensa, halunsa ja kykynsä ovat mahdollisesti varsin erilaisia kuin minun tai toisen ihmisen, johon todennäköisesti pystyn samaistumaan luontevammin.

2.4 Eläimet sosiaalityössä

Sosiaalityössä muunlajiset eläimet ovat olleet läsnä pitkälti vain ikään kuin työkaluina. Eläimiä käytetään niin Suomessa kuin maailmankin muun muassa erilaisissa terapiamuodoissa, sillä eläimen kanssa muodostetun yhteyden, tai jopa pelkän eläimen läsnäolon, hyödyt ihmisten hyvinvointiin on tunnustettu jo kauan (Hanrahan & Chalmers, 2020, s. 198–200 & 207). Suomessa Green Care on yksi keskeisistä kattotermeistä menetelmille, joihin myös eläinavusteiset menetelmät kotimaisittain usein luetaan. Eläinavusteisia terapioita, kuten ratsastusterapiaa, käytetään usein ihmisten kuntoutukseen. Lisäksi Green Careen lukeutuu myös vähemmän yksilötavoitteellinen eläinavusteinen toiminta, joka tarkoittaa esimerkiksi eläinten kanssa tehtäviä vierailuja laitosasujien luona. (Green Care Finland, ei pvm.)

Kansainvälisesti eläimiä on käsitelty sosiaalityön tutkimuskirjallisuudessaakin hieman enemmän. Esimerkiksi Cassandra Hanrahan ja Darlene Chalmers ovat kirjoittaneet ”eläintietoisesta sosiaalityöstä” (*animal-informed social work*) osana kriittistä sosiaalityötä. Lähestymistapa tunnistaa muun muassa sosiaalityön spesistiset asenteet ja ne monimutkaiset tavat, joilla eläinten ja ihmisten hyvinvoinnit ovat yhteydessä toisiinsa sekä yksilö- että yhteiskunnallisella tasolla. Lisäksi se korostaa eläinten toimijuuden keskeisyyttä eläinten kanssa työskentelyn tavoissa ja ottaa muunlajiset asiakkaiden kanssa tehtävässä sosiaalityössä huomioon. (Hanrahan & Chalmers, 2020.)

Yhdysvalloissa on kehitetty myös varsin mielenkiintoinen työskentelymenetelmä ja sosiaalityön suuntaus, eli eläinlääketieteellinen sosiaalityö tai eläinsosiaalityö (*veterinary social work*). Menetelmässä "eläinsosiaalityöntekijöiden" tehtävälöihin katsotaan kuuluvan eläinavusteiset interventiot, asiakkaan tukeminen lemmikin menetyksestä johtuvassa surussa, eläimen ja ihmisen kaltoinkohtelun välinen yhteys sekä eläinten kanssa työskentelevien ihmisten kokema myötätuntouupumus. Vuonna 2021 kuitenkin vain Tennesseeen yliopistossa oli mahdollista suorittaa eläinsosiaalityön tutkinto. (Arkow, 2020; Loue & Vincent, 2021.)

Eettisen katsantokannan eläimiin sosiaalityössä on julkaisuissaan ottanut erityisesti sosiaalityöntekijä Thomas Ryan. Hänen aiheeseen johdattelevan teoksensa "Animals and social work: a moral introduction" (Ryan, 2011) yksi pääteeseistä on, että koska sosiaalityön peruseriaatteisiin kuuluu tukea ja vahvistaa yksilöitä, on sosiaalityön täten loogisesti sisällytettävä eettiseen käsitykseensä myös muunlaiset eläimet, koska hekin ovat yksilöitä. Ryan perustelee vaadettaan myös sillä, että eläimet ovat erityisen haavoittuvainen ryhmä, jollaisia sosiaalityön ydinarvojen mukaan myös kuuluu suojella. Hän on laatinut oman näkemyksensä uusista sosiaalityön eettisistä periaatteista, joihin hän on sisällyttänyt käsityksen hyvinvoinnista niin ihmisille, muille eläimille kuin muulle luonnollekin. Näissä uusissa periaatteissa Ryanin lähtökohta on Nussbaumin näkemysten tapaan se, että sekä ihmis- että eläinyksilöiden mahdollisuudet kukoistukseen on turvattava. (Ryan, 2011, s. 166–169).

Esittelyteoksessaan Ryan johdattelee aiheeseen tuomalla esiin sen historiallisen aspektin. Jotkut sosiaalityön 1800–1900-lukujen vaihteen pioneereista, kuten Frances Power Cobbe ja Maria Dickin, olivat myös feministejä ja ajoivat heikompiosaisten ihmisten ohella muunlajisten heikompiosaisten oikeuksia. Erityisesti Cobbe kampanjoi reformityössään vielä 1800-luvun lopulla suhteellisen yleistä vivisektiä eli eläinten elävältä leikkelyä vastaan. Lisäksi jotkin maailman tiettävästi ensimmäisistä 1800-luvulla perustetuista ja edelleen toimivista lastensuojelujärjestöistä, kuten Yhdysvaltain New York Society for the Prevention of Cruelty to Children (NYSPCC) ja brittiläinen National Society for the Prevention of Cruelty to Children (NSPCC) perustettiin jo aiemmin 1800-luvulla toimineiden eläinsuojelujärjestöjen pohjalta. Tällaisten sosiaalisten reformien kulta-aikana eläimet olivat siis tiiviisti mukana ainakin uudistajien ja feministien eettisessä ajattelussa. Ryanin mukaan eläimet kuitenkin häivytettiin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, feminismin ja tasa-arvoajattelun ihanteista 1900-luvun alussa erityisesti feminismin vastaisten liikkeiden myötä. Liikkeet pyrkivät ja mitä ilmeisimmin onnistuivatkin leimaamaan varsinkin eläimistä välittämisen naiselliseksi "huuhaaksi". Muun muassa tämän seurauksena eläimet hävisivät lähes täysin oikeudenmukaisuuskeskusteluista pitkälle 1900-luvulle saakka. (Ryan, 2011, s. 1–20.) Ryan on sittemmin pysyttäytynyt aiheen parissa ja toimittanut myös esseekokoelmateoksen "Animals in social work: why and how they matter" (Ryan, 2014).

Sosiaalityössä eläinten eettisen huomioon otamisen puolesta ovat kirjoittaneet myös Atsuko Matsuoka ja John Sorenson (2014). He vetoavat sosiaalityön ydintehtävään oikeudenmukaisuuden edistäjänä ja ehdottavat uudeksi sosiaalityön sovellutukseksi sekä ihmiset että muunlajiset eläimet huomioon ottavaa lajienvälistä sosiaalista oikeudenmukaisuutta (*trans-species social justice*). Perusteluina he käyttävät muun muassa sitä, että monet eläinten riiston muodot, kuten eläinteollisuus, kytkeytyvät ihmisten riistoon ja muihin epäoikeudenmukaisuuden muotoihin sekä ilmastonmuutokseen. Esimerkiksi Yhdysvalloissa suuryritysten omistamalla teurastamoilla on erittäin huonot työolot, mutta työntekijät ovat pääasiassa laittomia maahanmuuttajia, jotka eivät karkotuksen pelossa uskalla tuoda epäkohtia esiin (Matsuoka & Sorenson, 2013). Lajienvälisen oikeudenmukaisuuden he ovatkin määritelleet kaikkien eläinten – myös ihmiseläinten – huomioonottamiseksi, jotta saavutetaan sellaiset institutionaaliset olosuhteet, joissa ei enää esiinny sortoa tai ylivaltaa (Matsuoka & Sorenson, 2014, s. 70).

Edellä mainittujen lisäksi sosiaalityöstä, eläimistä ja etiikasta on kirjoitettu aiemmin varsin vähän. Se vähäinen keskustelu, mitä aiheesta on löydettävissä tutkimuskirjallisuudessa, ajoittuu kuitenkin melko selvästi vasta 2010-luvulle. Aikaisimmat löytämäni englanninkieliset tutkimustekstit aiheesta ovat David Wolfin (2000) sosiaalityön spesistisyyttä ruotiva kommentti, ja muutamaa vuotta myöhemmin Wolfia sekä eläinfilosofiassa toisinaan käytettävää marginaaliargumenttia kritisoiva Gerald O'Brienin (2003) teksti. Suomen kielellä eläimistä ja sosiaalityöstä ei näytä olevan lainkaan avoimista lähteistä löytyvää tutkimuskirjallisuutta nimenomaan eettisestä näkökulmasta, joskin Suomessa on sosiaalityön kontekstissakin tehty jonkin verran tutkimusta esimerkiksi eläinavusteisista menetelmistä.

Vaikka nimenomaisesti ja itseisarvoisesti muunlajisia eläimiä on käsitelty sosiaalityön aiemmassa kirjallisuudessa vain vähän, on heidät kuitenkin yleensä sisällytetty osaksi ekososiaalista lähestymistapaa hyödyntäviä sosiaalityön ulottuvuuksia. Käytän näistä sateenvarjokäsitteenä termiä ”ekososiaalinen sosiaalityö”. Aihepiiriä käsittelevässä kirjallisuudessa esiintyy hiukan toisistaan poikkeavia termejä, kuten ”ekologinen sosiaalityö” (*ecological social work*; Alston & McKinnon, 2016), ”vihreä sosiaalityö” (*green social work*; Dominelli, 2012) tai ”ympäristösosiaalityö” (*environmental social work*; Gray ym., 2012), jotka tarkoittavat kutakuinkin samaa asiaa. (Ks. esim. Matthies & Närhi, 2016.)

Asemoin myös oman tutkielmani osaksi ekososiaalista sosiaalityötä, joka perustuu sille ajatukselle, että ihminen on riippuvainen ja vastuussa maapallon elämästä sekä esimerkiksi ekosysteemien suojelusta (Stamm ym., 2024). Ekososiaalisen sosiaalityön ja lähestymistavan tarpeellisuutta myös perustellaan alan tutkimuskirjallisuudessa paljon muun muassa ympäristökriisillä, ilmastonmuutoksella ja niiden vaikutuksilla sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen, ihmisoikeuksien toteutumiseen ja yleensä ihmiskunnan sekä maapallon tilaan. Lähestymistapa tunnistaa ekologisen ja

sosiaalisen ulottuvuuden päällekkäisyyden ja kasautuvat ongelmat, ja usein olen-
naista on myös ihmisten yhteys muuhun luontoon tai sen uudelleenlöytäminen. (Ks.
esim. Dominelli, 2012; Gray ym., 2012; Ranta-Tyrkkö & Närhi, 2021; Stamm ym., 2024.)

Muunlajisten eläinten näkökulma sopii ekososiaalisen sosiaalityön tavoitteiden
joukkoon. Oma näkemykseni eläinten moraalista arvosta pohjautuu niin ikään ant-
roposentrismiin eli ihmiskeskeisyyden kritiikkiin, ja tärkeä premissi tutkielmassani on
nimenomaan se, että ihminen on osa muita lajeja ja maailmaa, ei niitä ylempänä. Eläin-
ten huono kohtelu esimerkiksi teollisen eläintuotannon muodossa on myös yksi suuri
syy nykyiselle ekokatastrofille (Matsuoka & Sorenson, 2013; Schiermeier, 2019), ja sik-
sikin heidän huomioonottamisensa tässä viitekehyksessä tuntuu luontevalta.

Aila-Leena Matthies ja Kati Närhi (2014) jäsentävät ekososiaalisen sosiaalityön
viitekehysten kahteen pääsuuntaukseen, systeemiteoreettiseen ja ekokriittiseen. Sys-
teemiteoreettinen näkökulma keskittyy ihmiseen ja hänen toimintaansa sosiaalisessa
ympäristössään, eikä se huomioi luonnonympäristöjen vaikutusta ainakaan kovin
voimakkaasti. Ekokriittisessä suuntauksessa taas nähdään ekologisten ja sosiaalisten
kysymysten yhteenkietoutuneisuus. Suuntaus myös muun muassa kritisoi länsimai-
sen kulutusyhteiskunnan talouskasvun ihannetta ekologisen kestävyuden sivuutta-
vana sekä luonnon ja ihmisten riistoon perustuvana yhteiskuntamallina. (Mt., s. 91–
94.) Tutkielmani asettuu osaksi ekososiaalisen sosiaalityön ekokriittistä suuntausta ja
sisällyttää siihen myös muiden eläinten riiston kritiikin.

Ekososiaalisen sosiaalityön viitekehyksessä on muotoutunut muitakin ihmiskes-
keisyydestä pois liikkuvia suuntauksia, joiden puitteissa eläinten huomioon ottami-
nen on erityisen perusteltua. Haluan aiheeseen sopivien filosofisten näkemystensä ja
oletustensa vuoksi nostaa niistä tähän syväekologisen sosiaalityön, josta erityisesti
Fred Besthorn (2012) on kirjoittanut. Syväekologia (*deep ecology*) on norjalaisen filosofi
Arne Naessin jo 1970-luvulla esittelemä filosofinen suuntaus, joka perustuu Naessin
erotteluun ”pinnalliseen” ja ”syvään” oikeudenmukaisuuteen. (Glasser, 2002, xxiv–
xxvi; Besthorn, 2012). Pinnallinen oikeudenmukaisuus, ja siten pinnallinen ekologinen
ajattelu, keskittyy ihmistenväliseen oikeudenmukaisuuteen ja hyvinvointiin, sivuut-
taen luonnon ja ei-inhimillisen ympäristön toissijaisena ja välineellisenä asiana. Syvä
oikeudenmukaisuus ja syväekologia kritisoivat tätä ihmiskeskeisyyttä. Syväekologi-
sen näkemyksen mukaan myös ei-inhimillisellä ympäristöllä, kuten myös muunlaji-
silla eläimillä, on itseisarvoa ja oikeus tulla otetuksi moraalisisessa päätöksenteossa
huomioon. Besthorn kuvaa syväekologian oikeudenmukaisuuskäsityksen pohjaa-
van ”ekosentriseen kosmologiaan”. Tämä käsitys tunnistaa, että maailmankaikkeu-
dessa kaikki asiat ovat osa monimutkaista olentojenvälistä verkostoa. Moraalisesti oi-
keat teot vaativat ihmisyyden tunnistamista ja paikallistamista osaksi tätä verkostoa
sen keskeisimpänä pitämisen sijaan. (Besthorn, 2012.)

3 TUTKIELMAN METODOLOGIA JA TOTEUTUS

Tässä pääluvussa esittelen tutkimustehtäväni, tutkielmani metodologisen taustan sekä kuvaukset aineiston keruusta ja analyysin toteutuksesta. Luku etenee tutkimustehtävän esittelystä tutkimusetiikkaan, jonka jälkeen kuvaan ja perustelen metodiksi valikoituneen integroivan kirjallisuuskatsauksen. Tästä etenen aineiston keruun kuvaukseen, analyysimetodin esittelyyn sekä itse analyysin toteutuksen kuvaukseen.

3.1 Tutkimustehtävä ja -kysymykset

Tutkielman perimmäinen tavoite on tuoda kansainvälistä eettistä keskustelua eläimistä suomalaiselle tutkimuskentälle. Tutkimustehtävänani on siis kartoittaa kansainvälistä sosiaalityön tutkimuskirjallisuutta, jossa on käsitelty muunlaisia eläimiä jollakin tavoin eettisestä näkökulmasta. Lisäksi olen kiinnostunut siitä, miten näissä tutkimuksissa eläimet otetaan huomioon, sekä millaisena heidän arvonsa yhteiskunnassa ja sosiaalityössä näyttäytyy. Olen muotoillut tutkimustehtäväni seuraaviksi tutkimuskysymyksiksi:

1. Millaisia kansainvälisiä, vertaisarvioituja artikkeleita sosiaalityön etiikan ja muunlaisien eläinten suhteesta on vuosina 2019–2023 kirjoitettu sosiaalityön tieteellisissä lehtijulkaisuissa?
2. Miten löytämieni ja aineistoksi hyväksymieni artikkelien perusteella muunlaisiin eläimiin ja heidän rooliinsa yhteiskunnassa ja sosiaalityössä suhtaudutaan eettisestä näkökulmasta?

Vastaus ensimmäiseen tutkimuskysymykseen on esitetty luvussa 4. Kyseessä on samalla aineiston kuvaus. Luvussa 5 vastaan toiseen kysymykseen esittelemällä refleksiivisessä temaattisessa analyysissä muodostamani teemat.

3.2 Tutkimusetiikka

Tutkimuseettisesti maisterintutkielmallani ei ollut sellaisia rajoitteita kuin osallistujien henkilötietojen suojeleminen tai lupien hakeminen eettiseltä toimikunnalta. Myöskään minkäänlainen aineiston anonymisointi ei ollut tarpeen, sillä kaikki keräämäni artikkelit ovat sellaisinaan julkaistuja erilaisissa tieteellisissä julkaisuissa ja löydettävissä internetistä. Minun ei tarvinnut ottaa huomioon haastattelijan valta-asemaa tai omien ennakkokäsitysteni mahdollista johdattelevuutta suhteessa haastateltaviin, kuten esimerkiksi haastattelututkimuksissa olisi tärkeää tehdä (ks. esim. Braun & Clarke, 2022). Julkisista artikkeleista kerätyistä aineistosta ja maisteriseminaarit pois lukien sosiaalisesti melko eristäytyneestä työskentelytavastani huolimatta, tutkielman onnistuneisuuden ja hyvän tutkimuskäytännön kannalta minun oli kuitenkin otettava huomioon joitakin tutkimuseettisiä seikkoja.

Koska tutkielmani käsittelee nimenomaan aineistosta tunnistamiani eettisiä seikkoja sekä niiden merkityksiä muunlajisten eläinten kannalta, eli kiinnostukseni kohdistui lähtökohtaisesti melko laveasti määriteltävissä oleviin asioihin, on oman subjektiivisuuden tunnistaminen tärkeää tutkielman etiikan ja luotettavuuden kannalta. Omat subjektiiviset näkemykseni muunlajisten eläinten arvosta ja merkityksestä sekä esimerkiksi lajienvälisestä sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta (Matsuoka & Sorenson, 2014, s. 64–79; 2018) ovat vaikuttaneet ja ohjanneet tutkielmaani lähtien luonnollisesti aiheen valinnasta ja tutkimustehtävän muotoutumisesta aina aineiston keruuseen, analyysiin ja tulkintaan asti. Analyysimenetelmäksi valikoitui refleksiivinen temaattinen analyysi hyvin pitkälti siksi, että se joustavuutensa ansiosta sopi paitsi tällaiseen suhteellisen uuden alueen tutkimiseen ja avaamiseen, myös koska se antoi tilaa käyttää subjektiivisuuttani ja tehdä avoimesti, vahvasti ja jopa luovasti¹ omaan ajatteluun nojaavia tulkintoja. Subjektiivisuudesta johtuen en esitä tutkielmani tuloksia absoluuttisena kuvauksena todellisuudesta. Ne ovat, kuten refleksiivisessä temaattisessa analyysissä asiaan kuuluukin, minun tulkintojani aineistosta tunnistamistani yhteisistä merkityskuvioista, joista teemat ovat muodostuneet.

Tutkimuseettisyyteen liittyy hyvä tieteellinen käytäntö, johon tutkimuseettinen neuvottelukunta yhdessä suomalaisen tiedeyhteisön kanssa on laatinut tutkimuseettisen ohjeen (TENK, 2023). Hyvän tieteellisen käytännön ohjeen mukaisessa tutkimuksessa ollaan rehellisiä, huolellisia ja tarkkoja, siinä sovelletaan tieteellisesti soveltuvia ja eettisesti kestäviä menetelmiä, toteutetaan avoimuutta sekä vastuullisuutta ja viitataan asiallisesti muiden tutkijoiden töihin. Tutkimus myös suunnitellaan, toteutetaan

¹ Braun ja Clarke (2022) myös kuvaavat temaattista analyysimetodia jopa taiteeksi tieteen sijaan, ja määrittelevät luovuuden yhdeksi refleksiivisen temaattisen analyysin ydinoleksista.

ja raportoidaan huolellisesti, ja siihen on hankittu vaadittavat tutkimusluvut. Maisteriseminaarien aikana näitä vaiheita on käyty läpi. Olen pyrkinyt myös itse pitämään huolta siitä, että tutkielma on hyvän tieteellisen käytännön periaatteiden mukainen.

3.3 Integroiva kirjallisuuskatsaus

Kirjallisuuskatsaus on tutkimusmetodi, jossa tutkitaan jo tehtyä tutkimusta. Aineisto koostuu siis aiemmin tieteenalalla tehdyistä tutkimuksista ja tutkimustuloksista. Kirjallisuuskatsaus on arvioiva menetelmä, joka vaatii myös kriittisyyttä; englannin kielen vastineet *review*, *literature review* ja *research literature review* sisältävätkin jo itsessään suomenkielistä ”katsausta” enemmän määrittelyä, sillä *review* viittaa pelkän ”katsauksen” lisäksi myös uudelleen tai kriittisesti tehtyyn arviointiin. (Salminen, 2011; Kallio, 2006.) Kriittisenä ja arvioivana tutkimusmenetelmänä kirjallisuuskatsaus sopii tutkimuskysymykseeni hyvin, sillä olen kiinnostunut muunlajisiin eläimiin suhtautumisen tavoista sosiaalityön tutkimuksessa. Eettinen arviointi taas vaatii kriittistä otetta aineistoon.

Toinen kirjallisuuskatsauksen päämäärä on myös luoda yhteenveto, yleiskatsaus ja tiivistelmä tutkittavasta ilmiöstä tai aihepiiristä (Kallio, 2006). Kirjallisuuskatsauksessa kootaan aiempaa tutkimusta yhteen ja tehdään johtopäätöksiä niiden perusteella. Siispä katsauksessa ei varsinaisesti tuoteta uutta tutkimustietoa, vaan luodaan ymmärrystä siihen, millaista tietoa on jo olemassa. Kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan tuottaa metatason tietoa ja uudenlaista, kokoavaa ymmärrystä. Katsauksella saa myös arvokasta tietoa siitä, mitä kannattaa tai ei kannata tutkia: perusteellisella aiemman tutkimuskirjallisuuden kokoamisella voidaan välttää turhan työn tekeminen tai ”pyörän uudelleen keksiminen” (Feak & Swales, 2009, s. 2) ja kohdistaa uuden tiedon tutkiminen paremmin suhteessa aiempaan tutkimukseen. Lisäksi kirjallisuuskatsaus tarjoaa oivan välineen esimerkiksi aiempien käsitysten ja ideoiden tunnistamiseen suhteessa käytäntöön, uusien näkökulmien muodostamiseen tai jonkin ongelman tärkeyden perusteluun (Hart, 1986, s. 27).

Kirjallisuuskatsauksia on luokiteltu muutamiin eri tyyppeihin. Luokittelun tavat eroavat jonkin verran toisistaan luokittelijasta riippuen. Esimerkiksi Ari Salminen (2011) luokittelee katsaustyyppit kuvailevaan ja systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen, kvalitatiiviseen meta-analyysiin sekä kvantitatiiviseen meta-analyysiin. Kuvailtavat kirjallisuuskatsaukset Salminen jakaa vielä edelleen narratiiviseen ja integroivaan suuntaukseen, kvalitatiivisen meta-analyysin taas metasynteesiin ja metayhteenvetoon. Myös esimerkiksi Christine Feak ja John Swales (2009, s. 2–3) jakavat kirjallisuuskatsausten yleisimmät tyypit samansuuntaisesti narratiiviseen, systemaatti-

seen ja keskitettyyn (*focused literature review*) kirjallisuuskatsaukseen sekä meta-analyysiin. Toisaalta Tomi Kallio (2006) nimeää tyypeiksi luetteloivan, teoreettisesti orientoituneen, kriittisen, klassisen ja asiantuntija-review-kirjallisuuskatsauksen. Ann Gregory ja Robert Denniss (2018) taas jakavat kirjallisuuskatsaukset vain kahteen perustyyppiin, systemaattiseen ja narratiiviseen kirjallisuuskatsaukseen. Luokittelun tapoja voidaan kuitenkin löytää lähes loputtomasti, joten esimerkiksi Kallion (2006) mukaan luokittelu on hyvä ymmärtää enemmänkin suuntaa antavana hahmotelmana. Tästä syystä en avaa kaikkia löytämiäni luokittelun tapoja erikseen, vaan esittelen lyhyesti kolme useammassa lähteessä määriteltyä kirjallisuuskatsauksen luokkaa perustellakseni juuri integroivan suuntauksen valintaa.

Narratiivista kirjallisuuskatsausta kuvaillaan usein perinteisimmäksi tai vanhimaksi kirjallisuuskatsauksen tyyppiä (ks. esim. Gregory & Denniss, 2018; Salminen, 2011; Feak & Swales, 2009). Salminen (2011) kuvaa narratiivista kirjallisuuskatsausta metodisesti kevyimmäksi katsaustyyppiä, mikä lienee oleellisin narratiivisen suuntauksen muista erottava tekijä. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tekeminen vaatii narratiivista enemmän järjestelmällisyyttä ja tiukempaa metodologiaa (Gregory & Denniss, 2018; Feak & Swales, 2009). Siinä keskeistä ovat tiukat aineiston seulontakriteerit, joten tutkija käy tyypillisesti läpi hyvin paljon tutkimusmateriaalia tiivistääkseen katsaukseen tutkimusongelman kannalta tärkeimmät tutkimustulokset (Salminen, 2011). Integroivan kirjallisuuskatsauksen voisi katsoa sijoittuvan metodologisesti narratiivisen ja systemaattisen suuntauksen väliin. Se on kirjallisuuskatsauksen muoto, jonka ovat kehittäneet Robin Whitemore ja Kathleen Knafl, ja sen avulla voidaan esimerkiksi yhdistellä empiiristä ja teoreettista tutkimusta uuden näkökulman löytämiseksi (Aveyard, 2019, s. 140; Whitemore & Knafl, 2005). Aineisto on integroivassa katsauksessa seulottu narratiivista katsausta tarkemmin, mutta kuitenkin systemaattisen katsauksen vaatimuksia väljemmin. Tarkoitus on kuvata tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti (Salminen, 2011). Integroiva kirjallisuuskatsaus on oiva väline erityisesti silloin, kun halutaan tuottaa uutta tietoa olemassa olevasta tutkimuksesta esimerkiksi tutkimusten epäjohdonmukaisuuksien tunnistamisen kautta (Torraco, 2005).

Integroiva kirjallisuuskatsaus sopii omaan tutkimusasetelmaani parhaiten, sillä tarkoitukseni ei ensisijaisesti ole koota kattavaa yleiskatsausta mistään ilmiöstä liittyen eläimiä käsittelevään sosiaalityön tutkimukseen tai näiden tutkimusten tuloksista. Integroivan kirjallisuuskatsauksen avulla voin hyödyntää systemaattista menetelmää tehdäkseen suhteellisen kattavan yhteenvedon siitä, millaista tutkimusta yli-päättään eläimistä eettisessä viitekehyksessä sosiaalityössä on. Toisaalta integroiva kirjallisuuskatsaus jättää myös liikkumavaraa aineiston suhteen, toisin kuin systemaattinen katsaus. Integroiva kirjallisuuskatsaus ikään kuin yhdistelee narratiivista ja systemaattista katsausta.

Integroiva kirjallisuuskatsaus voidaan toteuttaa monilla eri tavoilla, mutta siitä huolimatta tyypillisesti noudatetaan tiettyjä kirjallisuuskatsauksen tekemisen tapoja (Torraco, 2005). Helen Aveyardin (2019) mukaan prosessin kulun voisi kuvata esimerkiksi seuraavalla tavalla:

1. Kirjallisuuskatsauksen tarpeellisuuden tunnistaminen
2. Tutkimuskysymyksen muodostaminen
3. Relevantin kirjallisuuden tunnistaminen
4. Aineiston keruu eli kirjallisuuden etsiminen
5. Aineiston kriittinen tarkastelu
6. Aineiston analyysi
7. Tulosten yhteenveto.

Aveyard korostaa huomion kiinnittämistä aineistoon: sosiaalialalla kirjallisuutta ja tutkimusta on paljon, joten aineistonhakusuunnitelma on tärkeä, jotta katsaukseen tavoitetaan kysymyksen kannalta oleellisin tutkimustieto. Katsauksessa mahdollisesti käytettäviä kirjallisuuden tyyppejä on monia, ja yksi käyttökelpoisimmista on usein tutkimuskirjallisuus, johon viitataan usein myös empiirisenä tutkimuksena. Empiirisen tutkimuksen tunnistaa yleensä sen struktuurista: ensin asetetaan tutkimuksen tavoitteet ja kuvataan tutkimusprosessi, jota seuraavat tulokset ja yhteenveto. (Aveyard, 2019.) Integroivaa kirjallisuuskatsausta tehdessään tutkija voi valita keskittyä joko empiiriseen tai teoreettiseen tutkimukseen, ottaa mukaan pelkästään määrällisiä tai laadullisia tutkimuksia, tai sitten katsaukseen voidaan sisällyttää laajasti erityyppistä kirjallisuutta (Vilka, 2023, s. 22). Tavan määrittää tutkimuskysymys ja se, ketä varten tutkimusta tehdään. Omaa tutkimustehtävääni varten ei ollut mielekästä sulkea aineistosta pois minkään tyyppistä kirjallisuutta, sillä aineistoa oli ylipäätään saatavilla verrattain vähän.

Aineistoa kohtaan tulee olla myös kriittinen, ja sen laatua tulee arvioida huolellisesti. Aineistoon valitun kirjallisuuden laadunarviointi kuuluu olennaisena osana kaikkiin kirjallisuuskatsauksiin, ja sen tarkoituksena on seuloa vielä lopulliseen aineistoon tutkimustehtävän kannalta kaikkein tärkeimmät ja oleellisimmat tutkimukset. Aineiston laatua voidaan arvioida heti sen keruun jälkeen tarkastelemalla tutkimusten ulkoisia tekijöitä, eli esimerkiksi nimeä ja tiivistelmää. Tällä arvioidaan myös tutkimusten soveltuvuutta katsaukseen. Syvempi laadunarviointi tapahtuu arvioimalla tekstien sisäisiä tekijöitä, joilla taas viitataan tutkimusten sisältöön, kuten tutkimusasetelmiin, kirjoittajiin ja tuloksiin itseensä. Lisäksi yleisesti ottaen olisi hyvä arvioida julkaisijaa ja julkaisuharhan – vääristymän julkaisujen edustavuudessa – mahdollisuutta. (Vilka, 2023, s. 74–76.)

Aveyard (2019) kehottaa aineistonkeruun jälkeen jakamaan aineistoa kategorioihin, esimerkiksi luokkiin kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus, jotta sen kriitti-

nen tarkastelu on helpompaa. Eettisyyden saavuttaminen kirjallisuuskatsausta tehdessä edellyttää laadunarviointia (Vilkkä, 2023, s. 80). Myös valitsemani refleksiivisen temaattisen analyysin kannalta aineiston laadunarviointi on äärimmäisen tärkeää, ja Braun ja Clarke (2022) pitävätkin onnistuneen analyysin perustana nimenomaan laadukasta aineistoa, laajuuden ollessa teemoittelun kannalta toissijainen seikka. Analysoinnin tavoista myös Aveyard (2019) pitää uudelle tutkijalle hyvänä juuri temaattista analyysiä, jonka avulla voidaan tunnistaa ja vertailla tutkimuksia toisiinsa löytämällä aineistosta ilmiön kannalta oleellisia teemoja.

3.4 Aineiston keruu

Aineiston keruuta varten varasin ajan Jyväskylän yliopiston kirjaston yhteiskuntatieteiden ja filosofian informaatikolle, joka opasti minua eri tietokantojen käytössä sekä hakulauseissa. Päädyin hakemaan aineistoa kolmesta eri akateemisten julkaisujen tietokannasta, joista uskoin löytäväni mielenkiintoni kannalta relevantteja artikkeleita analysoitavaksi. Tietokantojen lopulliseen valikoitumiseen Social Services Abstractiin, PsycInfoon ja Web of Scienceen sain neuvoja myös informaatikolta. Lisäksi tein myöhemmin vielä täydentävän haun Google Scholariin, mistä kerron jäljempänä tässä luvussa lisää.

Tietokantoja, joista olisin voinut mahdollisesti löytää näiden kolmen lisäksi myös tutkielmalleni oleellisia artikkeleita, on olemassa muitakin. Koska maisterintutkielma on kuitenkin melko suppea, ei sen puitteissa ollut mielekäästä käydä läpi aivan kaikkia tietokantoja. Lisäksi tarkoitukseni oli luoda kotimaisella tutkimuskentällä suhteelliseen uuteen aiheeseen alustava ja esittelevä katsaus. Näistä syistä mainitut kolme keskeisintä tietokantaa olivat tutkielman aineistonkeruuta varten riittävät.

Suoritin ensisijaisen aineistonhaun kaikkiin kolmeen päätietokantaan 14.3.2024. Käyttämäni hakulause oli kaikissa sama, ("social work*" OR "social worker*") AND (animal*) AND (ethic* OR moral* OR value* OR justice). Kohdistukset olivat tietokannasta riippuen hieman erilaiset (ks. Taulukko 1).

TAULUKKO 1 Hakustrategia ja -tulosten määrä tietokannoittain.

Päivämäärä:	14.3.2024	
Hakulause:	("social work*" OR "social worker*") AND (animal*) AND (ethic* OR moral* OR value* OR justice)	
Tietokanta	Rajaukset	Tulokset
Social Services Abstracts (ProQuest)	Kohdistus: noft Kieli: englanti Lähteen tyyppi: Scholarly Journals Julkaisuvuosi: 2019–2023 Peer reviewed	14
PsycInfo (Ebsco)	Kieli: englanti Lähteen tyyppi: Academic Journals Julkaisun tyyppi: Peer-Reviewed Journal Julkaisuvuosi: 2019–2023 Peer reviewed Laajennukset: Apply equivalent subjects	28
Web of Science	Kohdistus: topic Kieli: englanti Dokumentin tyyppi: Article / Early access / Review article Julkaisuvuosi: 2019–2023	24

Sosiaalityön keskusteluja löytääkseni määritin ensimmäiseksi attribuutiksi "sosiaalityö" ja "sosiaalityöntekijä" taivutusmuotoineen. Koska kaikissa tietokannoissa kohdistin hakulauseen muualle kuin koko tekstiin, oli näin todennäköisempää saada hakutulokseksi enemmän tutkimuskysymykseni kannalta kiinnostavia artikkeleita.

"Eläin" tai "eläimet" -attribuutin kohdalla valinta oli haastavampi. Tiedostan, että muunlaisia eläimiä ei tulisi spesistisesti niputtaa yhden käsitteen alle, mutta alustavien hakujen ja taustakirjallisuuden perusteella tiesin myös, että pääasiassa toivomani kaltaisissa artikkeleissa näin kuitenkin tehdään. Toinen, käytännönläheisempi syy pelkän "eläin*" -määritteen valitsemiselle oli se, että aidosti tarkkana ja kattavana vaihtoehtona olisi ollut kirjoittaa määritteen sisään kaikki mahdolliset eläimiin viittaavat sanat. Tämä olisi tarkoittanut pitkää listaa, jonka olisi tullut sisältää esimerkiksi hyönteiset, maataloussanat ja eläinoikeuksiin liittyvät termit, kuten "veganismi". Aiemmin suorittamani koehakujen perusteella tällainen pitkä lista ei näyttänyt tuottavan relevantteja lisätuloksia. Tutkielman tarkoituksen ja suppeuden sekä integroivan kirjallisuuskatsauksen mahdollistaman vapaamman aineistonvalinnan mielessä pitäen yläkategorian sana "eläin*" oli siis tutkimustehtävän kannalta riittävä hakulausekkeeseen. Jätin tästä attribuutista myös pois sanan "muunlaiset" käännökset ja variaatiot (kuten "ei-inhimillinen", *nonhuman*), koska koehauissa ne tuottivat enemmän epäolennaisia hakutuloksia.

Halusin analysoida nimenomaan sosiaalityön alalla käytävää eettistä keskustelua. Sanoja "etiikka" ja "moraali" käytetään usein toistensa synonyymeina (Tieteen

termipankki, 2024), kuten itsekin teen, joten sisällytin hakulauseeseen molemmat mahdollisine variaatioineen. "Arvo" esiintyy usein kahden edellisen yhteydessä, mutta koehauissa sanan poisjättäminen vähensi hakutuloksia, joten sisällytin senkin. Sanan "oikeudenmukaisuus" lisäsin siksi, että oikeudenmukaisuus on sosiaalityölle oleellinen käsite. Tieteen termipankin (2024) määritelmä oikeudenmukaisuudelle on "eettinen ja yhteiskuntafilosofinen periaate, jonka mukaan jokainen saa osansa", mistä syystä sen sisällyttäminen etiikkahakuun on perusteltua.

Kielen osalta päätin rajata kaikki tulokset englannin kieleen. Suurin osa taustakirjallisuudesta on englanniksi, joten tämä hiukan minimoi riskiäni jäädä analyysivaiheessa jumiin käännöksiin ja sanojen määrittelyihin. Sanoissa on aina kielelle ominaisia piirteitä ja nyansseja, joten ne eivät välttämättä käänny toiselle kielelle merkityksiltään aivan identtisinä. Tutkimustehtäväni oli myös tuoda kansainvälistä keskustelua Suomeen, minkä vuoksi en halunnut sisällyttää aineistoon mahdollisiakaan suomenkielisiä artikkeleita, vaikka niitä olisikin tietokannoista löytynyt. Käytännön syistä englannin kieli oli minulle ainut mahdollinen valinta, koska en itse taida muita vieraita kieliä tarpeeksi sujuvasti.

Pyrin rajaamaan tulokset suoraan vain vertaisarvioituihin artikkeleihin. Tietokannoissa on hiukan omanlaisensa tavat jaotella artikkeleita, joten hakukriteerit olivat siltä osalta hiukan erilaiset - esimerkiksi Web of Sciencen hakumääritteissä ei ole "Peer reviewed" -valintaa ollenkaan. Lisäksi rajasin tutkimuskysymystäni noudattellen tulokset pelkästään tieteellisiin lehtijulkaisuihin, jättäen täten esimerkiksi kirja-artikkelit pois. Tämä myös helpotti lopullista arviointiani sen suhteen, oliko kyseessä vertaisarvioitu artikkeli vai ei, sillä akateemisten lehtijulkaisujen artikkelit pääsääntöisesti ovat vertaisarvioituja.

Muiden hakumääritteiden osalta rajauksiksi määrittelin, että hakusanojen oli löydettävä abstrakteista, aiheesta tai otsikosta. Näin siksi, että jos hakusanojen olisi sallinut löytyvän mistä tahansa kohtaa tekstiä, olisi saatu tulosten määrä ollut kohtuuton läpikäytäväksi manuaalisesti. Testihakujen perusteella tiesin myös, ettei tällainen rajaamattomampi hakulause olisi tuottanut mielenkiintoni kannalta juuri, jos lainkaan, enempää relevantteja hakutuloksia, sillä esimerkiksi sanat "eläin" tai "eläimet" saattavat esiintyä useimmin teksteissä vertauskuvina tai sivulauseessa. Tämä kohdistus on tietokannoissa hiukan erilainen: ProQuestissa *noft*-kohdistus (*anywhere except full text*) ajaa tämän asian, Web of Sciencessä *topic*, ja Ebscossa se on haun perusasetus, eli kohdistusta ei valita erikseen. Ajallisesti rajasin hakutulokset tutkielman teon ajankohtaan nähden viimeisille viidelle vuodelle (2019–2023) jokaisesta tietokannasta, koska halusin saada analyysiin nimenomaan ajankohtaista sosiaalityön etiikkakeskustelua.

Hakujen jälkeen vein kaikki hakutulokset RIS-tiedostoina käyttämäni viitteidenhallintaohjelma Zoteroon omiin kansioihinsa, jolloin minun oli helppo poistaa julkaisujen kaksoiskappaleet Zoteron omalla kaksoiskappaleiden yhdistystoiminnolla. Tämän jälkeen kokosin kaikki hakutulokset yhteiseen kansioon. Kaksoiskappaleiden poiston jälkeen alustavaksi aineistoksi jäljelle jäi 45 julkaisua. Seuloakseni artikkeleista tutkielmaani sopivat ja tutkimuskysymysteni kannalta kiinnostavat artikkelit, kävin niiden tiivistelmät läpi.

Tiivistelmien perusteella aineistosta karsiutui 33 artikkelia, jonka jälkeen tarkempaan analyysiin jäi siis yhteensä 12 artikkelia. Arvioin vielä näiden valittujen tutkimusten sisältöä ja laatua lukemalla ne läpi ennen analyysin tekoa. Tämä prosessi oli osa myös eettisen kirjallisuuskatsauksen edellyttämää laadunarviointia (Vilka, 2023, s. 80). Tässä vaiheessa artikkeleita putosi pois vielä neljä, mikä jätti jäljelle lopulliseksi aineistoksi kahdeksan artikkelia (n=8). Koska etsin eläinten arvoon liittyviä seikkoja teksteistä itsestään, minun ei tarvinnut löytää esimerkiksi juuri tiettyihin kysymyksiin vastaavia tutkimuksia. Tarkemmalla lukemisella hylkäämäni artikkelit eivät kuitenkaan käsitelleet etiikkaa eläimiin liittyen lainkaan, vaan eettinen pohdinta koski pelkästään ihmisiä tai sosiaalityön käytännön ja tutkimuksen yleisiä eettisiä ohjeita. Taulukkoon 2 olen koonnut tarkemmin aineiston valintakriteerit.

TAULUKKO 2 Aineiston sisäänotto- ja ulossulkukriteerit.

Sisäänottokriteerit	Ulossulkukriteerit
○ Artikkelit liittyy keskeisesti sosiaalityöhön. ○ Artikkelit käsittelee selkeästi muunlajisia eläimiä ja etiikkaa. ○ Eettinen pohdinta artikkelissa kohdistuu jollakin tavoin nimenomaan muihin eläimiin. ○ Artikkelit on kirjoitettu englannin kielellä. ○ Artikkelit on vertaisarvioitu ja julkaistu vertaisarvioidussa akateemisessa aikakauslehdessä (engl. <i>journal</i>). ○ Artikkelit on julkaistu vuosina 2019–2023. ○ Artikkelit on maksuttomasti luettavissa verkon kautta.	○ Artikkelit ei liity keskeisesti sosiaalityöhön. ○ Artikkelit ei käsittele selkeästi muunlajisia eläimiä ja etiikkaa. ○ Eettinen pohdinta artikkelissa kohdistuu vain ihmisiin. ○ Artikkelin aihe on liian yleistajuinen, eli se käsittelee esimerkiksi yleisesti eihimillistä maailmaa. ○ Artikkelit on kirjoitettu jollakin muulla kielellä kuin englanniksi. ○ Artikkelia ei ole vertaisarvioitu. ○ Artikkelit ei ole akateemisen aikakauslehden julkaisu, vaan esimerkiksi kirjan luku. ○ Artikkelit on julkaistu muulloin kuin vuosien 2019–2023 välillä. ○ Artikkelit ei ole maksuttomasti luettavissa verkon kautta.

Aineiston supistumisen jälkeen päätin vielä pyrkiä laajentamaan sitä käyttämällä lumipallo-otantaa, joka tarkoittaa muun muassa jo tunnistettujen tutkimusten viitteiden läpikäyntiä ja sieltä sellaisten tutkimusten valintaa, jotka eivät syystä tai toisesta nousseet tietokantoihin kohdistetuissa hauissa tuloksiin. Lumipallotekniikalla on mahdollista tunnistaa sellaisia artikkeleita, joissa kenties kuvataan tutkimuskohteenä olevaa ilmiötä, mutta erilaisin avainsanoin. (Vilkka, 2023, s. 53–54.) Tein myös täydentävän haun Google Scholariin kirjastoinformaattikon ohjeiden mukaisesti. Google Scholar on hakukoneena tieteenalan virallisia tietokantoja vaikeammin hallittava, eikä siihen ole kovin yksityiskohtaisia käyttöohjeita. Käytin hakulausetta ("social work") AND animal AND (ethic OR moral OR justice OR value) tiedostaen, että Google Scholar ei välttämättä edes tunnista kaikkia samoja komentoja.

Hakutulosesumia Google Scholarissa oli noin 18 200. Kävin läpi kymmenen ensimmäisen hakutulossivun tulosten otsikot ja hakutulosityhteenvedot. Osan avasin tarkempaan tarkasteluun ja luin myös tiivistelmän. Valtaosa tuloksista ei nimiensä perusteella edes koskenut sosiaalityötä. Ne artikkelit, joista luin myös tiivistelmän, taas eivät täyttäneet muita sisäänottokriteerejä. Kymmenen ensimmäisen sivun jälkeen tulokset kävivät jo niin epäolennaisiksi, että päätin haun siihen. Myös informaattikko oli ohjeistanut, että noin kymmenen ensimmäistä sivua ovat yleensä ne, joista jotakin löytyy, mikäli on löytyäkseen. Tein molemmat täydentävät haut 10.4.2024, mutta en löytänyt lainkaan tutkimustehtäväni kannalta relevantteja artikkeleita, joten aineiston lopullinen koko jäi kahdeksaan artikkeliin. Olen koonnut artikkelit keskeisimpine tietoineen yhteen taulukkoon, joka on tutkielman liitteenä. Lisäksi olen eritellyt ja avanut aineistoa pidemmin seuraavassa pääluvussa vastatakseni ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni.

3.5 Refleksiivinen temaattinen analyysi

Temaattinen analyysi on laadullisen tutkimuksen menetelmä, jota voi pitää myös yhtenä sisällönanalyysin muotona (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 117). Teemoittelua tai teema-analyysiä käytetään usein esimerkiksi temahaastattelujen analysointiin, mutta joustavana menetelmänä se soveltuu muuhunkin laadulliseen tutkimukseen. Temaattisen analyysin lähestymistapoja ja suuntauksia on useita erilaisia. Itse päädyin tutkielmassani soveltamaan Virginia Braunin ja Victoria Clarcken (Braun & Clarke, 2017; 2021; 2022) psykologian tutkimusalan kontekstissa kehittämää refleksiivisen temaattisen analyysin mallia, joka on täysin sovellettavissa myös muiden alojen kvalitatiiviseen tutkimukseen. Yhteiskuntatieteissä ja sosiaalityössä Braunin ja Clarcken hahmottelemaa refleksiivistä temaattista analyysiä on käytetty esimerkiksi suomalaisessa ammatillisen kuntoutuksen asiakkaiden tavoitteita koskevassa tutkimuksessa (Vuorento

ym., 2024) sekä Iso-Britanniassa trauman kokeneiden lasten adoptiovanhempien myötätuntouupumusta käsittelevässä sosiaalityön tutkimuksessa (Agius ym., 2024).

Braun ja Clarke (2017) määrittelevät yleisesti temaattiset analyysit metodeiksi, joilla ”tunnistetaan, analysoidaan ja esitetään merkityskuvioita eli teemoja kvalitatiivisesta aineistosta”. He kuvailevat erityisesti refleksiivisen temaattisen analyysin eroavan pääsääntöisesti monista muista kvalitatiivisista tutkimusmenetelmistä varsinkin joustavuudellaan: menetelmää voidaan käyttää laajasti erilaisten aineistojen analysoimiseksi, ja sen joustavuus käsittää sisäänsä niin liikkumavaran aineiston keuruun, koon ja rakenteen kuin itse tutkimustehtävän ja -kysymyksenkin osalta. Braunin ja Clarcken (2017; 2022) kuvaama refleksiivinen temaattinen analyysi ei myöskään heidän mukaansa ole niinkään metodologia, eli laaja tutkimusteoreettinen lähestymistapa, vaan moniin mahdollisiin viitekehyksiin sovellettava työkalu aineiston käsitteelyyn, eli metodi. He huomauttavat kuitenkin (2021), että temaattinen analyysi on metodina tärkeää osata sijoittaa jonkinlaiseen teoreettiseen viitekehykseen ja tieteenfilosofiseen maailmankuvaan. Muutoin teemat muodostuvat ikään kuin teoreettisessa tyhjiössä, eikä niillä ole selvää käsitteellistä perustaa, mikä ei ole hyvän tutkimuskäytännön mukaista.

Braunin ja Clarcken (2017; 2022) mukaan yleisesti ottaen temaattista analyysiä voidaan käyttää sekä induktiiviseen että deduktiiviseen analyysiin. Itse analysoin aineistoni aineistolähtöisesti muodostaen aineistosta teemoja oman tulkintani kautta, eli kyseessä on induktiivinen analyysi. Induktiivinen analyysi on myös erityisen käyttökelpoinen uuden tutkimusalueen kvalitatiiviseen tutkimukseen, ja lisäksi refleksiivinen temaattinen analyysi on luonteeltaan aina induktiivista (Braun & Clarke, 2017; 2022). Deduktiivinen temaattinen analyysi taas tarkoittaisi sitä, että analyysiä ohjaa tiukasti analyysiin ”sisäänrakennettu” teoria. Sillä voidaan pyrkiä ikään kuin todistamaan aiemmissä tutkimuksissa muodostettujen teemojen olemassaolo toisenlaisessa aineistossa. Toisaalta, kuten Braun ja Clarkekin huomauttavat, vaikka induktiivisen analyysin joskus oletetaan olevan irrallaan teoreettisesta perustasta, näin ei kuitenkaan täysin ole. Induktiivisenkin analyysin taustalla on aina jonkinlainen teoreettinen viitekehys, johon analyysin tuloksia peilataan, sillä aineistosta ei voi tehdä tulkintoja ilman teoreettista kontekstia. Deduktiiviseen verraten induktiivisen analyysin teoreettinen tausta on kuitenkin löyhempi, eikä se samalla tavalla ohjaa analyysiä, vaan toimii pikemminkin työkaluna aineiston tulkinnalle. (Braun & Clarke, 2021.)

Refleksiivinen temaattinen analyysi on kuusivaiheinen:

1. Huolellinen aineistoon perehtyminen
2. Systemaattinen aineiston koodaus
3. Alustavien teemojen luominen koodien ja aineiston pohjalta
4. Teemojen kehittäminen ja tarkistaminen
5. Teemojen tarkentaminen, määrittely ja nimeäminen
6. Raportin kirjoittaminen.

Edellä listatut vaiheet ovat suuntaa antavia, eikä niitä ole tarkoitukseen noudattaa tiukasti. Toisinaan analyysin vaiheet voivat myös sulautua toisiinsa. Ne antavat kuitenkin hyvän suuntiman aineiston käsittelylle ja teemojen kehittämiseksi erityisesti uudelle tutkijalle, jolla on vielä rajalliset tutkimustaidot. (Braun & Clarke, 2021.) Koodaja voi esimerkiksi alkaa merkitä jo perehtymisvaiheessa tai teemoja hahmotella alustavasti jo koodatessa. Ajattelen, että teemojen alustava muotoutuminen ajatuksen tasolla voi olla luonnollistakin jo koodausvaiheessa, mutta tällaisiin kesken koodauksen mahdollisesti hahmottuneisiin teemoihin ei tule jäädä kiinni, jotta ne eivät ohjaa lopullisesta koodimassasta muodostettavia teemoja.

Koodit ovat teemojen ”rakennuspalikoita”. Aineistoa koodaamalla merkitään siitä tutkimustehtävän kannalta kiinnostavia osia, joista teemat analyysin myötä muodostetaan. (Braun & Clarke, 2017.) Tiina Silvasti (2014, s. 38–39) kuvaa aineiston koodausta ”mikroanalyysiksi”, ja yksinkertaisimmillaan koodaus tarkoittaa juuri aineiston jäsentämistä ja erittelyä. Aineistosta siis merkitään tietynlaisia kohtia, käsitteitä tai ilmauksia sen mukaan, mikä on tutkijan määrittelemä kiinnostuksen kohde.

Refleksiivinen temaattinen analyysi ei ole yleismalli kaikille temaattisille analyysille. Sen määrittelyssä ja erottamisessa muista temaattisista analyysimuodoista Braun ja Clarke käyttävät vertailuapuna kahta muuta temaattisen analyysin suuntausta, jotka ovat itse suomentaminani koodausluotettavuus (*coding reliability thematic analysis*) sekä koodikirjaan perustuva temaattinen analyysi (*codebook thematic analysis*). Keskeinen ero kahden jälkimmäisen ja refleksiivisen analyysiotteen välillä on niiden sijoittuminen tieteenfilosofisella akselilla: koodausluotettavuuteen ja koodikirjaan perustuvat lähestymistavat noudattavat (jälki)positivistista metodiperinnettä, kun taas refleksiivinen analyysi on konstruktivistinen lähestymistapa. Tämä vaikuttaa niin koodauslogiikkaan kuin teemojen kehittämiseenkin siten, että positivistisemmissä metodeissa koodausta tehdään usein järjestelmällisemmin jonkin ennalta määritellyn näkemyksen sekä valmiiksi muotoillun tutkimuskysymyksen perusteella, ja pyrkimys on saavuttaa mahdollisimman objektiivinen näkemys aineistosta muodostetuista teemoista. (Braun & Clarke, 2022.)

Refleksiivisen analyysin lähtökohtaolettamus on, että tutkija nimenomaan on subjektiivinen koodaaja ja teemojen luoja, jolla on aktiivinen rooli teemojen muodostamisessa. Tutkijan subjektiivisuutta ei myöskään pidetä ongelmana tai haasteena, vaan se päinvastoin nähdään ja sitä korostetaan ensisijaisena analyysin ja tutkimuksen työkaluna. Aineistoa lähestytään koodatessa avoimin mielin ilman ennakkoon määriteltyjä kategorioita tai teemoja, ja myös tutkijan fokus kiinnostuksen kohteena olevaan aiheeseen voi analyysin edetessä muuttua. (Braun & Clarke, 2017; 2022.)

Refleksiivisessä temaattisessa analyysissä koodaus ja teemojen kehittäminen ovat olennaisella tavalla yhteydessä toisiinsa, sillä tutkimuksessa kehitetyt teemat ovat nimenomaan näiden kahden prosessin lopputulos ja ne kehitetään koodauksen kautta. Tästä syystä refleksiivinen temaattinen analyysi voi siis olla luonteeltaan vain induktiivista. Teemat ja koodit eivät ole olemassa aineistossa ennen kuin tutkija ne subjektiivisesti näiden prosessien kautta tunnistaa ja muodostaa, eikä refleksiivisessä analyysissä etsitä aineistosta valmiiksi luotuihin teemoihin sopivia seikkoja. Koodit ja teemat ovat analyysissä tutkijan käsitteellistämisiä ja tuottamia lopputuloksia itsessään, eivät jotakin, jonka tutkija aineistosta löytää. (Braun & Clarke, 2021; 2022.)

Joustavuus ja subjektiivisuus refleksiivisen analyysin peruspiirteinä näkyvät koko metodissa monin tavoin. Refleksiivinen ote mahdollistaa tutkimustehtävän, koodauksen ja teemojen muodostuksen jatkuvan elämisen ja muuntumisen läpi prosessin. Verraten esimerkiksi Silvastin (2014) yksinkertaistettuun kuvaukseen koodauksesta aineiston erittelynä ja osasten merkitsemisenä, refleksiivisen temaattisen analyysin koodaus ei ole pelkästään kiinnostavien asioiden tunnistamista tekstistä, vaan aineiston ja koodattavien osien jatkuvaa tulkintaa. Siten myös koodit voivat analyysin edetessä muuttua ja saada uusia merkityksiä, ja aineistoa saatetaan koodata eri tavoin esimerkiksi toisella läpikäynnillä. Tällainen koodausprosessi eroaa myös positivistisemmista lähestymistavoista, sillä esimerkiksi koodikirjaan perustuvassa analyysissä koodattaville asioille on jo määritelty tietynlainen logiikka, joka ei lähtökohteisesti muutu enää analyysin edetessä. (Braun & Clarke, 2022.)

Tutkimuskysymyksen osalta refleksiiviselle temaattiselle analyysille on ominaista se, ettei tiukasti rajattua kysymystä välttämättä edes ole analyysiprosessin alussa. Aineistoa lähdetään tutkimaan ja koodaamaan melko avoimin mielin, ja lähtökohtana koodaukselle on tarkemmin määrittelemätön kiinnostuksen aihe. Kysymys tyypillisesti tarkentuu ja kiinnostuksen kohde muotoutuu sekä rajautuu selkeämmin analyysiprosessin ja tulkinnan edetessä. (Braun & Clarke, 2022.) Joustavan lähestymistavan vahvuuksiin kuuluu muun muassa parempi mahdollisuus kehittää ja syventää ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä sekä siihen liittyvistä merkityksistä. Myös etukäteen määritelty ja pysyvä tutkimuskysymys voi ohjata refleksiivistä analyysiä, mutta silloin merkitysten ymmärrys saattaa jäädä herkemmin pintapuolisemmaksi.

Teemoja Braun ja Clarke kuvaavat ”tarinoiksi, joita aineistosta kerrotaan”. Teemat ovat merkityskuvioita, joita aineiston eri osissa esiintyy, ja joissa yhdistyy aina jokin keskeinen ajatus tai käsite. Teema siis ei ole pelkästään löydetty aihe, eivätkä usein aineistossa esiintyvät aiheet muodosta keskenään teemoja, vaan teeman keskeinen määritelmällinen piirre on nimenomaan sen yhteismerkityksellisyys, joka voi muodostua ja syntyä ainoastaan analyysin ja tulkinnan kautta. Teemojen esiintymistiheyttä ei refleksiivisessä analyysissä ole tarpeen laskea, sillä merkityskuvioiden olemassaolon kannalta määrällä ei niinkään ole merkitystä. (Braun & Clarke, 2021; 2022.)

Refleksiivisessä temaattisessa analyysissä suositellaan muodostettavaksi teemoja kahdesta viiteen, ja alateemojen käytön tulisi olla hyvin harkittua, sillä liian polveileva ja monimutkainen temaattinen rakenne viittaa heikosti tehtyyn analyysiin ja tematisointiin. Teemojen itsensä tulisi olla monitahoisia, eli niiden tulee koostua vähintään kahdesta, mutta mielellään useammasta analyttisestä havainnosta. Kullakin teemalla pitäisi olla yksi ydinmerkitys tai käsite, joka teeman havainnoja yhdistää yhdeksi teemaksi. Teemojen nimeämisessä Braun ja Clarke suosivat ytimekkäiden yksisanaisten nimien sijasta kuvaavia nimiä, jotka kertovat jo itsessään jotakin teeman luonteesta. Esittämistavassa he suosivat teemojen kokoavan selittämisen lisäksi havainnollistavien otteiden nostamista aineistosta teeman ymmärtämisen tueksi. (Braun & Clarke, 2022.)

Tutkielmani pohjautuu myös analyysimetodiini sopivasti konstruktivistiseen tieteenfilosofiaan ja epistemologiaan. Konstruktivistinen maailmankuva perustuu ajatukseen, että tieto ja totuus eivät ole muuttumattomia, löydettävissä olevia ja löytämistään odottavia asioita, vaan ne rakentuvat (*construct*) muun muassa tutkimusprosesseissa, joissa tutkija on niin ikään aktiivinen tiedon konstruoija (Peters ym., 2013; Bogna ym., 2020). Yksilöt myös rakentavat tietoa subjektiivisesti omien kokemustensa kautta (Court ym., 2018, s. 4).

Konstruktivistisista suuntauksista yhteiskuntatieteissä laajasti sovellettu tieteenfilosofia on myös sosiaalinen konstruktioismi, jossa pääpaino on todellisuuden kielellisessä ja sosiaalisessa rakentumisessa. Siihen nojataan esimerkiksi diskurssi-analyttisessä tutkimuksessa. (Jokinen ym., 2016, s. 17.) Tutkielmani fokus ei ole kieli tai nimenomaan merkitysten luonti kielessä. Tunnistan, että kieli on oleellinen osa merkitysrakenteita ja niiden ylläpitämistä, ja konstruktivismisillakin sillä on merkitystä. Pelkästään kielessä rakentuvat merkitykset eivät kuitenkaan ole keskeisin kiinnostuksenkohteitani tässä työssä, vaan olen kiinnostunut laajemmin siitä, millaisia merkityssystemeitä muunlajisiin eläimiin liittyy suhteessa niin kieleen kuin yksilöidenkin kokemuksiin, tutkimuskirjallisuudessa esitettävään tieteelliseen tietoon sekä sosiaalisesti muotoutuneisiin suhtautumisen tapoihin.

3.6 Analyysin toteutus

Analyysin aloittamiseen on monia mahdollisuuksia. Esimerkiksi Aveyard (2019, s. 141-146) opastaa temaattisen analyysin aloittamiseen käymällä läpi aineistoksi valittujen tutkimusten tulos- ja yhteenveto-osiot. Tällaisen kirjallisuuskatsauksen analyysin tarkoituksena on koota yhteen ja tematisoida tutkimusten tuloksia. Tutkielmani aineistona ei kuitenkaan ollut pelkästään empiirisiä tutkimuksia, vaan sekä integroiva kirjallisuuskatsaus että metodiksi valikoitunut refleksiivinen temaattinen analyysi sallivat sisällyttää mukaan myös muunlaista vertaisarvioitua kirjallisuutta. Vielä tätä tärkeämpänä seikkana, tutkielmani tarkoitus ei ollut koota yhteen tutkimustuloksia ja analysoida niitä tunnistaakseni aiemmissa tutkimuksissa tehtyjä havaintoja ja johtopäätöksiä. Sen sijaan halusin tutkia sitä, millaisia suhtautumistapoja, eettisiä ajatuksia ja pohdintoja liittyen muunlajisiin eläimiin on ylipäättään tunnistettavissa aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta, ja luoda niiden pohjalta eläinten arvosta aineistossa kertovia teemoja. Tämän vuoksi sisällytin analyysiin yleisesti koko tekstit kootakseni ja teemotellakseni tapoja ottaa näitä aspekteja huomioon kirjallisuudessa. En keskittynyt pelkästään tutkijoiden tapoihin ottaa puheeksi tai kirjoittaa eläineettisistä seikoista, vaan analyysiin lukeutuivat mukaan myös muun muassa johdannoissa ja taustoituksissa kuin itse tulososioissakin esiintyneet minua kiinnostaneet merkityskuviot. Määrällisestä suppeudesta huolimatta aineistossani oli siis analysoitavaa materiaalia hyvin laajasti.

Analyysiprosessin aloitin keräämällä kaikki aineistoni artikkelit PDF-tiedostoina Zoteroon, missä minun oli helppo tarkastella niitä rinnakkain. Sen jälkeen luin aineiston kertaalleen kokonaan läpi tutustuakseni siihen ja saadakseni kuvan kokonaisuudesta, sekä voidakseni ajatteluni avuksi luokitella artikkeleita. Luokittelu oli hyödyllinen väline myös ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni ajankohtaisten sosiaaliteemaa, etiikkaa ja muunlajisia eläimiä koskevien tutkimusten luonteen kartoittamisesta. Keräsin tässä vaiheessa samaan Excel-tilustukseen kaikkien artikkelien perustiedot (tekijät, vuosiluvut, julkaisut sekä maat, joissa tutkimukset oli tehty), tiivistelmät ja tutkimustarkoitukset kokonaisuuden hahmottamista varten, noudattaen Aveyardinkin (2019) ohjetta aineiston luokittelusta.

Koodauksen suoritin manuaalisesti siten, että toisella lukukerralla aloin sähköisellä PDF-lukuohjelman korostuskynällä merkitsemään teksteistä minua kiinnostavia ilmaisuja, fraaseja ja toisinaan jopa kokonaisia kappaleita. Laajat merkinnät kykenin perustelemaan sillä, että monimutkaisia ja -tulkinallisia merkityskuvioita ei välttämättä voi saada esille pelkästään muutamasta sanasta, vaan joskus on oleellista ymmärtää koko asiayhteys merkitysten hahmottamiseksi. Refleksiiviselle temaattiselle analyysille ominaisesti en aloittanut analyysiä mikään tiukasti määritelty tutkimuskysymys mielessäni, vaan merkitsin tässä vaiheessa aineistosta sellaisia kohtia, joissa

käsiteltiin eläinten arvoa, kohtelua, suhtautumista heihin tai näkemyksiä eläinten huomioon ottamisesta ja sisällyttämisestä² sosiaalityön tai muun yhteiskunnallisen toiminnan eettiseen harkintaan.

Kävin aineiston koodatessa yhteensä kolmesti läpi. Ensimmäisen koodauskerran päätteeksi kiinnostukseni oli rajautunut hieman tarkemmin niin, että toisella kerralla koodasin aineistoja osittain uudelleen löydettyäni ja tunnistettuani aivan uusia merkitysten ilmenemismuotoja, joita ensimmäisellä kerralla en ollut huomannut. Joitain ensimmäisellä kerralla tekemiäni merkintöjä myös poistin kokonaan, sillä huomasin, että ne eivät kertoneetkaan kiinnostuksenkohteistani mitään olennaista. Kolmannella kerralla tiukensin seulaa vielä entisestään, ja pidin aineistoa lukiessa mielessä jatkuvasti kysymyksiä: ”Kertooko tämä kohta jotakin eläinten arvosta tai kohtelusta? Käsitelläänkö tässä eläinkysymyksen eettistä ulottuvuutta? Onko tämän takana jokin eläineettinen ulottuvuus?” Mikäli vastaus kaikkiin kysymyksiin mahdollisen merkinnän kohdalla oli ”ei”, jätin kohdan koodauksesta pois. Myös kolmannella läpikäynnillä koodit muuttuivat vielä hieman, mutta eivät enää kovin radikaalisti.

Koodausprosessin päätteeksi siirsin kaikki koodit kaikista artikkeleista samaan Microsoft Word -tiedostoon artikkelien nimien alle siksi, että voisin tarpeen tullen helposti löytää alkuperäisen aineiston kohdan, mistä kukin koodi oli peräisin. Tämä oli tärkeää samasta syystä kuin satunnainen pitkienkin osuuksien merkitseminen: jotta tarvitessa saatoin palata siihen asiayhteyteen, josta koodi oli peräisin, varmistaakseni ymmärtäneeni koodin merkityksen oikein. Pyrin koko koodausprosessin ajan olemaan muodostamatta vielä aineistosta teemoja. Siltä ei kuitenkaan voinut välttyä, että tietynlaiset asiat, kuten ihmiskeskeisyyden korostaminen tai spesismien eri ilmenemismuodot, toistuivat silmiinpistävästi läpi aineiston. Reflektoin asiaa vielä myöhemmin tutkielmassa.

Kävin englanninkieliset koodit kertaalleen läpi ennen niiden lajittelun aloittamista. Päädyin tekemään teemoittelun niin, että en kääntänyt koodeja suomeksi, jotta alkuperäiset merkityskuviot säilyisivät mahdollisimman muuttumattomina ja sellaisenaan ymmärrettävinä minulle. Sijoittelin koodeja alustaviksi alateemoiksi siten, että niitä teeman sisällä jokaista asiaa yhdisti keskenään jokin käsite tai merkityskuvio, kuten Braun ja Clarke (2022) kehottavatkin tekemään. Aloin hahmottelemaan teemojen yhdistäviä tekijöitä ja nimiä suomeksi. Palasin teemoitellessani välillä takaisin vielä teemoittelemattomiin koodeihin sekä aineistoihin tarkistaakseni teemojen paikkansapitävyyttä, mikä on refleksiivisen temaattisen analyysin teossa tärkeää (Braun & Clarke, 2021). Alustavia teemoja muodostui lopulta yhteensä kymmenen. Näistä kymmenestä muodostin kolme pääteemaa ja kaksi alateemaa. Teemanmuodostuksen prosessi alustavista teemoista lopullisiin teemoihin on esitetty taulukossa 3.

² Myöhemmin käytän tästä itse muodostamaani termiä ”eläininkluusio”.

Analyysin edetessä teemojen lisäksi muotoutui myös lopullinen, jo luvussa "Tutkimustehtävä ja -kysymykset" esittelemäni tutkimuskysymys: "Miten löytämieni ja aineistoksi hyväksymieni artikkelien perusteella muunlajisiin eläimiin ja heidän rooliinsa yhteiskunnassa ja sosiaalityössä suhtaudutaan eettisestä näkökulmasta?" Olen vastannut kysymykseen luvussa 5 esittelemällä tarkemmin analyysin tuloksena muodostamani lopulliset teemat.

TAULUKKO 3 Teemanmuodostus.

Alustavat teemat	Lopullinen teema
• Eläinten toissijaisuus • Eläimiin kohdistuva syrjintä • Eläinten näkökulmaa ei tosiasiallisesti huomioida • Totutut suhtautumismallit esteenä eläininkluusiolle • Eläinten kohtelun riippuvuus ihmisyksilöstä • Ristiriitaiset eläinkäsitykset	IHMISKESEISYYS DOMINOI MUUNLAJISIIN SUHTAUTUMISTA Alateema: Eläinkuvan ristiriitaisuus
• Eläinparadigman muutos kohti eläininkluusiota	ELÄINPARADIGMAN MUUTOS KOHTI ELÄININKLUUSIOTA
• Eläimet yhteiskunnan jäseninä • Lajienväliset kokemukselliset kosketuspinnat • Vastuuntunto ja velvollisuus muunlajisia kohtaan	LAJIT JAKAVAT YHTEISEN MAAILMAN Alateema: Eläimet yhteiskunnan jäseninä

4 ELÄIMIÄ JA ETIIKKA YHDISTÄVÄ TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Vastaan tällä pääluvulla ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni, ”Millaisia kansainvälisiä, vertaisarvioituja artikkeleita sosiaalityön etiikan ja muunlajisten eläinten suhteesta on vuosina 2019–2023 kirjoitettu sosiaalityön tieteellisissä lehtijulkaisuissa?” Kysymyksen vastaus on samalla aineisto, jonka olen myös analysoinut, joten luku toimii myös aineiston tarkempana kuvauksena. Itse analyysin tulokset esitän seuraavassa pääluvussa. Olen koonnut aineiston artikkelit oleellisimpine tietoineen tutkielman liitteeseen 1 ja yksilöinyt ne numeroin 1–8, joilla viitataan kuhunkin artikkeliin tässä ja seuraavassa luvussa.

Aineistoni koostui kahdeksasta tutkimusartikkelista. Yksi niistä (1) oli määrällinen survey-tutkimus. Kolmessa artikkelissa (2, 3, 6) lähestymistapa oli monimenetelmäinen; jokaisessa oli toteutettu ensin laajempi ja kartoittavampi survey-tutkimus, jonka vastaajista oli poimittu ihmisiä laadullista haastattelututkimusta varten. Loput neljä tutkimusta olivat laadullisia. Niistä kaksi (5, 8) oli empiirisiä haastattelututkimuksia, ja kaksi (4, 7) teoreettisia tutkimuksia. Teoreettisista tutkimusartikkeleista toinen (4) oli käsiteartikkeli (*conceptual article*) ja toinen (7) kirjallisuuskatsaus. Rajaus englanninkielisiin artikkeleihin näkyi osittain siinä, että tutkimusten maantieteelliset toteutuspaikat olivat Australia (1, 3, 4, 6), Uusi-Seelanti (1, 4, 8), Kanada (2, 5, 7) ja Yhdysvallat (2, 7). Olen määritellyt maantieteelliset toteutuspaikat sen mukaan, mistä tutkimuskohteet (haastateltavat, vastaajat ja kirjallisuuskatsauksen aineisto) olivat peräisin ja mitkä yliopistot oli merkitty artikkelien kirjoittajien tietoihin. Artikkeleista neljä (1, 2, 4, 7) oli näillä kriteereillä kahden tai useamman maan välisiä.

Kaikissa haastattelu- ja survey-tutkimuksissa oli haastateltu nimenomaan sosiaalityöntekijöitä tai muita sosiaalityön lähialojen ammattiharjoittajia. Yhdessä artikkelista (3) tutkimuskohteena olivat sosiaalityön kouluttajat. Tutkimuksissa haluttiin selvittää tutkimustehtävästä riippuen esimerkiksi sitä, miten eri ammattilaiset suhtautuvat muunlajisiin eläimiin niin työssä kuin ylipäättään henkilökohtaisilta asenteiltaan,

miten ammattilaiset mahdollisesti käyttivät eläimiä työssään ja miten he olivat päätyneet eläinavusteisuuden pariin sekä miten eläinten kanssa työskentely koettiin. Sosiaalityön koulutusta koskeneessa tutkimuksessa haluttiin selvittää, miten eläimiä ylipäätään on otettu koulutuksessa huomioon. Käsitteartikkelissa (4) käsiteltiin sosiaalityötä luonnonkatastrofeissa, ja kirjallisuuskatsauksessa (7) kartoitettiin lemmikkien kanssa asuvien ikäihmisten yhteisöasumista käsittelevää tutkimuskirjallisuutta.

Lähestymistapa muunlaisia kohtaan vaihteli jonkin verran artikkeleiden välillä. Suurimmassa osassa lähtökohta oli sosiaalityölle poikkeuksellisen eläinkeskeinen ja eläinten näkökulman huomioiva. Kahdessa artikkelista lähestymistapa oli post-humanistinen (5, 6). Kriittistä eläintutkimusta käytettiin viitekehyksenä kolmessa artikkelissa (2, 3, 7). On kuitenkin huomattava, että näistä kahden kirjoittajiin lukeutuvat lajienvälistä sosiaalista oikeudenmukaisuutta sosiaalityön sovellukseksi ehdottaneet Atsuko Matsuoka ja John Sorenson.

Australialainen survey-tutkimus (1) eläinten käytöstä terveydenhuollon lähialoilla (*allied health practice*), sisältäen myös sosiaalityön, oli lähestymistavaltaan poikkeus muihin, sillä sen lähtökohta ei ollut eläinten oikeuksissa tai spesifissä tavoitteessa huomioida eläimet sosiaalityössä tai sen lähialoilla. Tutkimuksen perusteluna oli se, että eläimistä on havaittu hyötyä ihmisten hyvinvoinnille, ja eläinten käyttö sosiaali- ja terveysalalla on lisääntynyt, mistä syystä tutkijat pitivät aiheen tarkempaa tutkimista tärkeänä. Yksi survey-kysymyksistä käsiteli vastaajien näkemyksiä eläinten kanssa työskentelyn etiikasta. Myös tutkimustuloksiin ja niitä seuranneeseen pohdintaan sisältyi tiiviisti eläinoikeudellinen ulottuvuus. Muissa artikkeleissa eläinnäkökulma oli nähtävissä läpi tekstin esimerkiksi siten, että teksteissä käytettiin muunlaisista eläimistä systemaattisesti eläinten arvon huomioimiseen tähtääviä termejä, kuten "ei-inhimilliset eläimet". Palaan sanavalintoihin ja kielellisiin seikkoihin tarkemmin teemaa "Lajit jakavat yhteisen maailman" käsittelevässä luvussa 5.3. Osa kirjoittajista myös reflektoi omaa suhdettaan ja suhtautumistaan muunlaisiin eläimiin ja toi esiin sosiaalityössä tunnistamansa spesismien ja antroposentrismien, jotka monissa artikkeleissa toimivatkin tutkimusten "polttoaineena" (2, 3, 4, 5, 6, 7).

Aineistosta on nähtävissä eläinkysymyksen intersektionaalisuus. Tutkimuksissa kolmessa (2, 6, 7) käsiteltiin selvästi jotakin toista syrjittyä ryhmää ja eläinkysymyksen suhdetta siihen. Kahdessa (2, 6) ryhmä oli naiset ja perheet, yhdessä (7) taas ikääntyvä väestö. Eläinavusteiset työmenetelmät, joita sovelletaan sosiaalityössä haavoittuvassa asemassa oleviin asiakkaisiin, olivat tutkimuskohteena kolmessa artikkelissa (1, 5, 8). Lähes kaikissa artikkeleissa tuotiin esiin aiempaa tutkimustietoa siitä, että eläimiin kohdistuva väkivalta korreloi ihmisiin kohdistuvan väkivallan kanssa: jos esimerkiksi perheessä havaitaan väkivallan tekoja lemmikkiä kohtaan, on todennäköistä, että väkivaltaa kohdistuu myös perheen ihmisjäseniin. Samoin tuotiin esiin eläinten hyvinvointivaikutuksia ihmisille.

Useissa artikkeleissa tunnistettiin eläinkysymyksen ja ympäristökriisin yhteys toisiinsa, mutta vain yksi (4) erityisesti keskittyi tähän teemaan, mitä voi pitää hieman yllättävänä, sillä ekologiset ongelmat on kuitenkin jo aiemmin tunnistettu myös sosiaaliteorian haasteiksi kansainvälisestikin (ks. esim. Matthies ym., 2001; Dominelli, 2012; Gray ym., 2012). Tämä kyseinen artikkeli oli myös aineiston ainut, joka ylipäätään käsittelee muitakin eläinryhmiä kuin lemmikkieläimiä tai perinteisesti eläinavusteisissa menetelmissä käytettyjä eläinlajeja, kuten hevosia; joissain artikkeleissa muut eläimet ja ihmisten suhteet heihin kyllä mainittiin, mutta aiheen käsittely jäi hyvin pikaiseksi ja pinnalliseksi. Toisin sanoen artikkeleista valtaosassa keskityttiin mahdollisesta eläinten itseellisuuden tunnistamisesta ja tunnustamisesta huolimatta edelleen ihmiskeskisellä tavalla ihmisille tuttuihin eläimiin ja kirjoitettiin eläinten arvosta sekä oikeuksista juuri näiden tiettyjen harvojen eläinlajien näkökulmasta.

Kaiken kaikkiaan eräs huomattava seikka on, että aineistoni artikkelit ovat lähestymistavoiltaan itse asiassa varsin samankaltaisia kuin tämä tutkielma: niissä pääasiassa halutaan tuoda muunlajisten eläinten asiaa kuuluville. Monessa näkökulma sosiaaliteorian vallitsevaa ihmiskeskeistä eetosta kohtaan onkin kriittinen. Kaikki tutkimukset ovat luonteeltaan hyvin alustavia kartoituksia omista aiheistaan, mikä sinänsä ei ole ihme, sillä eläimiin ja heidän kanssaan työskentelyyn suhtautuminen eettisestä tai lajienvälisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta on vielä kapea keskustelun ja tutkimuksen ala sosiaaliteoriassa kansainvälisestikin. Tämä näkyy myös siinä, että artikkelien taustoitukset ovat keskenäänkin samankaltaisia, ja niissä viitataan toistuvasti samoihin aiempiin kirjoituksiin eläinten arvosta sosiaaliteoriassa, kuten Thomas Ryaniin (2011).

5 MUUNLAJISIIN ELÄIMIIN SUHTAUTUMINEN

Tässä luvussa esittelen aineistolle tekemäni refleksiivisen temaattisen analyysin tuloksena syntyneet teemat. Olen nimennyt teemat Braunin ja Clarken (2022) suuntaa antavien ohjeiden mukaisesti siten, että niistä kukin jo itsessään kertoo teemansa sisällöstä. Kolmen pääteeman lisäksi sisällytin kahden teeman alaisuuteen lisäksi alateemat, jotka jakavat yhteisiä piirteitä pääteemansa kanssa, mutta ovat kuitenkin selkeästi omia merkityskokonaisuuksiaan. Olen käyttänyt jonkin verran englannin kielestä kääntämiäni havainnollistavia aineisto-otteita. Alkuperäiset englanninkieliset aineisto-otteet ovat tutkielman liitteessä 2 järjestettyinä kronologisesti teemoittain.

Braunin ja Clarken (2022) mukaan analyysissä muodostettujen teemojen avulla aineistosta kerrotaan ”tarinaa”, ja teemat tuleekin siksi esittää siten, että kertomus on koherentti ja ymmärrettävä. Käsillä olevan ”tarinan” olen järjestänyt kertomuksellisesti niin, että aloitan aineistossakin erittäin vallitsevasti näkyvästä ihmiskeskeisyydestä, eli teemasta ”Ihmiskeskeisyys dominoi muunlajisiin suhtautumista”, jonka alateema on ”Eläinkuvan ristiriitaisuus”. Siitä siirryn kuvaamaan muutoksesta kertovaa teemaa ”Eläinparadigman muutos kohti eläininkluusiota”. Päätän luvun neljänteen muodostamaani, yhteisyyden tunnistavaan teemaan ”Lajit jakavat yhteisen maailman”, jossa alateemana on ”Eläimet yhteiskunnan jäsenenä”.

5.1 Ihmiskeskeisyys dominoi muunlajisiin suhtautumista

Sosiaalityö on perustuksiltaan hyvin ihmiskeskeinen ala, mikä aineistossakin näkyi voimakkaasti. Sitä tuotiin esiin kirjoittajien taholta ikään kuin metatason huomiona, ja haastattelu- sekä survey-tutkimusten tuloksissa ihmiskeskeisyys oli vallitsevin teema. Sisällytin analyysiin tekstit kokonaisuudessaan, eli analysoin sekä tutkimusartikkelien sisällöissä, kuten tuloksissa, näkyviä merkityksiä ja kirjoittajien huomioita

niistä, että kirjoittajien omaa tekstiä. Kuten edeltävässä pääluvussa toin ilmi, aineistoni artikkeleiden pääasiallinen tarkoitus oli tuoda muunlajisten asiaa ja näkökulmaa esiin, eli kirjoittajien itsensä suhtautuminen eläimiin oli merkittävästi vähemmän ihmiskeskeinen. Siksi huomionarvoista on, että ihmiskeskeisyyden tema muotoutui voimakkaasti juuri tutkimusartikkeleiden tulosten tai taustoituksen pohjalta.

Tunnistin ihmiskeskeisyyden yhdistäväksi tekijäksi sellaisille analyttisille havainnoille, jotka kuvastavat voimakkaimmin muun muassa spesistisiä eli muunlajisia syrjiviä, ihmisiä etuoikeuttavia asenteita; usein eläimet nähdään merkityksellisinä vain ihmisten hyvinvoinnin kannalta. Eläinten näkökulmaa ei tosiasiaassa oteta huomioon, sillä heidän ensisijainen merkityksensä ja arvonsa on välineellinen, ja siten he ovat myös ihmisiin nähden päätöksenteossa ja eettisessä harkinnassa toissijaisia. Toisaalta ihmiskeskeisyys toisintuu myös esiin tuoduissa tottumuksissa.

Selkeää lajisyrjintää aineistossa ilmentävät asenteet, joilla muunlajiset eläimet hyvin tarkkarajaisesti suljetaan ihmisille tarkoitetuista paikoista ja palveluista ulos. Palveluista pois pitäminen aineiston puitteissa tarkoittaa esimerkiksi sitä, että naisten turvakodit³ (2, 6) ja ikäihmisille tarkoitettut edulliset asunnot (7) on usein tarkoitettu vain ihmisille. Näissä esimerkeissä eläimet nähdään yleensä ongelmana tai jopa uhkana: eläinten poissulkua perustellaan muun muassa allergioilla, eläinten tekemillä tuhoilla tai eläinten mahdollisella aggressiivisuudella. Näitä perusteluita käytetään eläinten ulos rajaamiselle siitakin huolimatta, ettei niille ole tukevia todisteita. Pikemminkin eläimiin negatiivisesti suhtautuminen näyttäisi korreloivan eläinten kanssa vietetyn vähäisen ajan kanssa. (7) Esimerkiksi eläinten kanssa kodin jakavat ihmiset usein näkevät, että eläinten elämällä ja sen laadulla on merkitystä myös eläimille itselleen. Sen sijaan eläinten kanssa vähemmän läheisen ja heitä huonommin tuntevan ihmisen on helpompi tukeutua muihin eläimiin liitettyihin ennakoasenteisiin heidät alemmas arvottavassa ajattelussaan, mikä on spesismiä. (7) Eläimet saatetaan myös nähdä resursseja kuluttavana asiana (2). Eläinten aggressiivisuus ja pelko ihmisasiakkaiden puolesta voi vaikuttaa myös haluun sisällyttää eläimiä työskentelyyn:

Pieni osa tutkittavista toi esiin, ettei heitä ollut rohkaistu -- työskentelemään eläinten kanssa, mikä saattoi johtua vastuun pelosta tilanteissa, joissa eläin vahingoittaa palvelunkäyttäjää -- (1)

Pelko ihmisiä vahingoittavista eläimistä, erityisesti tuotuna esiin konditionaalissa, kuten aineisto-otteessa yllä, kertoo ennakkoluuloista muunlajisia kohtaan erityisesti yhdistettynä siihen seikkaan, että kielteinen suhtautuminen korreloi vähäisen eläinten kanssa vietetyn ajan kanssa (7). Toisaalta esimerkiksi yllä olevassa aineisto-

³ Olen suomentanut yhteneväisesti "turvakodiksi" termit "VAW (*violence against women*) shelter" sekä "emergency accommodation". Tässä tulee kuitenkin huomioida, että suomalainen Ensi- ja turvakoti tarkoittaa hieman eri asiaa kuin yllä olevat Yhdysvalloissa (2) sekä Australiassa (6) käytetyt termit. Pidän "turvakotia" kuitenkin tähän kontekstiin sopivana ja kuvaavana käännökseenä.

otteessa ongelmana on juuri vastuun pelko näissä tilanteissa; eläin saattaisi aiheuttaa haittaa paitsi asiakkaille, myös palveluntarjoajalle. Eläin nähdään tällöin ihmiskeskeisesti ja jopa perusteetta lähinnä mahdollisena haittana ihmisille sen sijaan, että tilanne voitaisiin hahmottaa kokonaisuutena. Eläinten kanssa työskentelyyn eittämättä liittyy riskejä ja mahdollisia vaaratilanteita, minkä vuoksi ammatinharjoittajan tulisikin esimerkiksi perehtyä eläinten kanssa työskentelyyn, ja eläinten olisi niin ikään saatava työskentelyyn koulutusta. Koulutuksen – niin ihmisten kuin muunlajistenkin – ja ohjeiden kehittämisen avulla pelko eläimiä kohtaan voisi hälventyä, jolloin yhteisten ja inklusiivisten toimintamallien kehittäminen voisi olla mahdollista.

Ongelmana eläimet nähdään toisinaan myös muun muassa silloin, kun lähisuhdevaltaa kokeneet naiset eivät suostu lähtemään väkivaltaisista kodeistaan esimerkiksi turvakoteihin ja avun piiriin, mikäli näissä palveluissa ei ole otettu lemmikkejä huomioon. Jotkut naiset mieluummin jäävät väkivaltaiseen kotiin kuin jättävät lemmikkinsä väkivaltaisen puolison armoille:

-- osallistujat kertoivat, että palvelunkäyttäjät ilmoittivat joko jääneensä asunnottomiksi kieltäytyttyään hylkäämästä lemmikkieläimiään, tai välttivät asunnottomuuden jäämällä väkivaltaisiin koteihin suojellakseen muunlajisia perheenjäseniään vahingoittumiselta. (6)

Sen vuoksi, että naiset viivyttelivät väkivaltaisista elämäntilanteista lähtemistä, kun myös lemmikkeihin kohdistuu väkivaltaa ja heitä käytetään vallankäytön välineinä (ts. naiseen ja lemmikkieläimiin kohdistuva intersektionaalinen sorto), saatetaan lemmikkejä pitää esteenä naisten lähtemiselle väkivaltaisista tilanteista. -- Normatiiviset eettiset periaatteet keskittyvät ihmisten turvallisuuteen ja pitävät muita eläimiä esteinä naisten turvallisuudelle. (2)

Vaikka yllä olevissa esimerkeissä naiset ovatkin kunnioittaneet eläinperheenjäseniään ja halunneet jäädä suojelemaan heitä, kertoo ihmiskeskeisyydestä kuitenkin se, että jotkut ulkopuoliset ihmiset saattavat suhtautua normien mukaisesti näihin suojeltaviin eläimiin esteinä ja häiriötekijöinä naisten itsensä suojelulle. Dominoiva ihmiskeskeinen näkemys muunlajisista estää huomaamasta, että eläimet voivat olla myös esimerkiksi voimavaroja ja ihmisilleen tärkeitä. Lisäksi heistä välittävillä ihmisillä voi olla eläinten itsensä turvallisuudelle erittäin tärkeä rooli, kuten yllä olevien aineisto-otteiden tilanteissa voisi ajatella olevan.

Ihmiskeskeinen muiden eläinten pitäminen välineinä ja esineinä on aineistossakin niin ikään yleistä. Lähisuhdeväkivaltaa perheen lemmikkeihin kohdistaneiden puolisoitten esimerkiksi arvellaan pitävän eläimiä vain omaisuutena, mutta heihin kohdistettu väkivalta tai sen uhka oli myös yksi ihmisperheenjäseniin kohdistunut väkivallan ja hallinnan muoto (2, 6). Lakiteknisesti eläimet toki ovatkin useissa maissa edelleen ihmisten omaisuutta (4). Eläimiä objekteina ilmentävät myös karnistiset

(Weitzenfeld & Joy, 2014) näkemykset ja toimintatavat, sillä eräiden eläinlajien hyväksikäyttö ruoaksi tai viihteen tavanomaisesti hyväksytään (2, 5). Eläinten syöminen on toisaalla myös osa kansallista identiteettiä (8).

Ihmiskeskeiset perinteet, tottumukset, normit ja oletukset ovat aineistossa useiden spesististen eläimiin suhtautumisen tapojen taustalla. Kieli on vahva eläinten toiseuttamisen väline (Dunayer, 2001), ja osa kirjoittajista esimerkiksi tunnistaa ja tuo esiin kielen ihmiskeskeisyyttä tai haluaa nimenomaisesti korostaa kielellisillä valinnoilla toisenlaista eläinkuvaa. Tämä itsessään toki kertoo myös siitä, että kirjoittajat itse näkevät muunlaiset jonkin muun kuin ihmiskeskeisyyden linssin läpi. Kuitenkin ylipäättään se, että eläimistä kirjoittaessa syntyy tarve erottautua vallitsevasta kielenkäytöstä, kertoo ihmiskeskeisen näkemyksen dominanssista.

Käytämme käsitettä "omistaa", koska sitä käytetään nykyisin juridisessa merkityksessä ilman, että se ottaisi kantaa eettisiin näkökohtiin. Huomautamme kuitenkin, että tähän juridiseen merkitykseen tarvitaan muutosta vankan eettisen muutoksen tukemiseksi. (8)

Aineistossa on vahvasti nähtävissä, että eläinten mielellisyyden ja toimijuuden sivuuttaminen on normatiivinen tapa suhtautua heihin. Sosiaalityössä eläinten tarpeilla ei joko ole ollut merkitystä, sillä ihmisten etu on aina ollut ensisijalla, tai eläimet ovat vain toissijaisia ihmisiin nähden. Ihmisten etu on usein keskiössä myös silloin, kun eläimiä on sisällytetty palvelujärjestelmään tai hyvinvointinäkemyksiin; esimerkiksi lemmikkieläimillä on saattanut olla merkitystä erityisesti siksi, että heidän läsnäolonsa parantaa ihmisten hyvinvointia, mutta eläinten itsensä hyvinvointi on pitkään sivuutettu (7). Eläimiin toissijaisina saatetaan suhtautua esimerkiksi virkkeellä "Sehän on vain eläin, miksi siitä pitäisi välittää?" (6) tai muutoin siten, ettei eläimillä ole ihmisiin ja ihmisten "todellisiin ongelmiin" nähden merkitystä:

Vaikka sekä naiset että lemmikkieläimet ovat yhtäaikaisen, yhteen kietoutuvan kaltoinkohtelun uhreja, eläinten kaltoinkohtelu on laajalti käsitetty ihmisten kaltoinkohtelun mittariksi, ei vakavasti otettavaksi ongelmaksi itsessään -- eläinten kaltoinkohtelua pidettiin vain merkkinä "'tärkeämmästä' väkivallasta". (2)

Edellinen aineisto-ote kuvaa myös toista laajemminkin aineistossa esiintynyttä, objektivoidua suhtautumistapaa muunlajisiin: heihin on pitkään suhtauduttu jonkinlaisina ihmisten kokeman väkivallan mittareina sen sijaan, että olisi otettu huomioon myös heidän kokemuksensa. Yhteiskunnallisesti eläimiin kohdistuvaa, eläinten kokemukset huomiotta jättävää väkivaltaa kuvataan yhdessä artikkeleista myös laillistetuksi väkivallaksi, josta esimerkkeinä käytetään muun muassa teollista eläintuotantoa ja eläinkokeita (2). Eläinten kohtaaman väkivallan systemaattinen sivuuttaminen ja pitäminen vain osana ihmisten ongelmia normalisoi sitä, ja toisaalta se myös korostaa, että eläimiin suhtaudutaan ihmiskeskeisesti; toisten lajien edustajien käyttäminen, väkivallasta huolimatta, on normaalia ja hyväksyttävää, koska se hyödyttää ihmislajia.

Väkivallan lisäksi myös ympäristöongelmien kohdalla eläimet nähdään toisinaan ihmiskeskeisesti pelkästään osana luontoa ja ilmastonmuutoksen aiheuttamia ongelmia ihmiskunnalle. Esimerkiksi eläintuotannon ongelmallisuutta saatetaan perustella eläimet itsensä täysin sivuuttaen pelkästään sillä, että luonnon tuhoamisen seurauksena on mahdotonta ruokkia ihmiskuntaa (4).

Osa eläinten hyvinvoinnin puolustuksista on ihmiskeskeisiä. Eläinten hyvinvointi nähdään tärkeänä esimerkiksi siksi, että joskus eläimet (lemmikit) ovat kuitenkin tärkeitä ihmisille, mutta sosiaalityö keskittyy ihmisiin ja ihmisten väliseen sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen, joten eläinkysymys ei muutoin ole relevantti (3). Toisaalta eläinten hyvinvoinnin huomioonottamista saatetaan puolustaa, mutta näkökulma on eläinsuojelullinen ja siten ihmiskeskeinen. Esimerkiksi Angella Duvnjak ja Ashleigh Dent (3) tunnistavat eläinten hyvinvointi- ja eläinoikeusnäkökulmien eron:

Suurin osa osallistujista suosi ihmiskeskeistä eläinten hyvinvointiin perustuvaa lähestymistapaa eläimiin sosiaalityössä, kun kyse oli sosiaalityölle ominaisen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden laajentamisesta sisältämään myös eläimet. (3)

Näiden kahden käsitteen erottamista toisistaan pidettiin tärkeänä, sillä eläinten hyvinvointiin perustuva lähestymistapa mukailee ihmiskeskeisiä lähestymistapoja, kun taas eläinoikeusnäkökulma nimenomaisesti haastaa sosiaalityölle tavanomaisen ihmiskeskeisyyden. (3)

Ero eläinkeskeisen eläinten näkökulman huomioimisen ja eläinsuojelullisen, eläinten hyvinvointiin keskittyvän lähestymistavan välillä on huomattava. Eläinsuojeluaatteeseen kytkeytyvät eläinten aseman hyväksyminen omaisuutena ja heidän hyväksikäyttönsä oikeutus, mutta heidän hyvinvointiaan on tässä asemassa kuitenkin pyrittävä turvaamaan, eikä eläimille saa tehdä mitä tahansa. Eläinsuojeluliike jossain määrin perustuu esimerkiksi eräisiin utilitaristisiin näkemyksiin, ettei eläimillä olisi tietoisuuden ja ymmärryksen alhaisesta tasosta johtuen intressiä jatkaa elämää. Utilitaristien mukaan eläimet eivät varsinaisesti kärsi kuolemasta, kunhan tappaminen suoritetaan inhimillisesti ja kivuttomasti, mutta eläessään he sen sijaan voivat kokea kärsimystä, joten sitä ei tule silloin aiheuttaa. (Francione, 2013.) Tällainen suhtautumistapakin on siis yhä ihmiskeskeinen, sillä se ei ota huomioon eläimen itseisarvoa tai hänen elämänsä arvoa; eläin on yhä omaisuutta, vaikka häntä tulisikin kohdella paremmin kuin elotonta esinettä. Vastavuoroisesti taas eläinkeskeisessä näkökulmassa lähtökohtana on eläimen itseisarvo ja oikeus omaan elämäänsä, ja eläinten tappaminen ja hyväksikäyttö asetetaan kyseenalaisiksi.

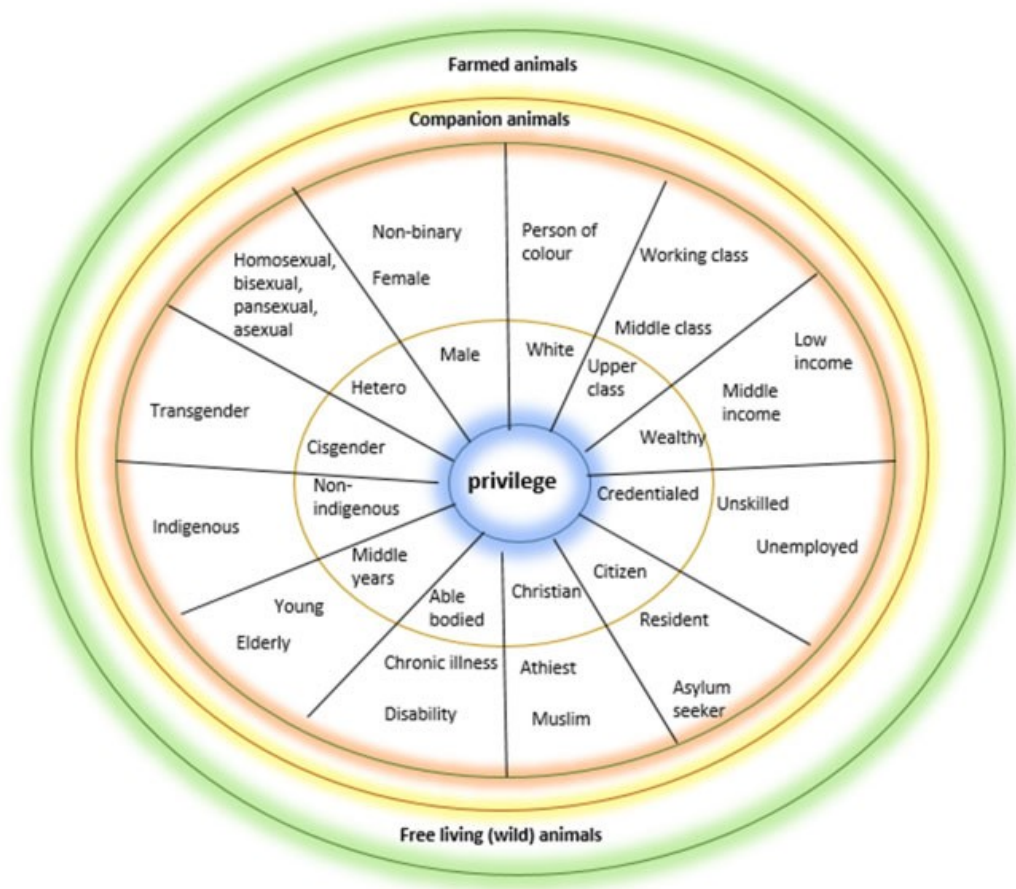
5.1.1 Eläinkuvan ristiriitaisuus

Vaikka suhtautumista eläimiin värittää ja dominoi koko aineistossa ihmiskeskeisyys, on eläimiin suhtautumisen ja eläinkuvan ristiriitaisuus toinen selkeä aineiston lävistävä teema. Muunlajisiin suhtautuminen ihmiskeskeisellä tavalla on päällisin puolin melko yleistä, mutta ei aina ilmeistä eikä yhteneväistä. Olen sijoittanut ristiriitaisen eläinkuvan alateemaksi ihmiskeskeisyyden dominoivuuden temalle, koska ristiriidat usein pohjautuvat edelleen ihmiskeskeiseen maailmankuvaan; esimerkiksi eläinten erilainen arvottaminen lajin mukaan yleensä perustuu kunkin lajin ihmisille tuomaan hyötyyn ja hyödyntämisen tapoihin, mikä on itsessään jo ihmiskeskeistä ja spesististä.

Eläinlajien erilainen arvottaminen onkin aineistossakin selkein ristiriitaisuuden muoto. Eläimiä on ihmisten keskuudessa tapana luokitella heidän käyttötarkoituksiensa mukaan, mikä näkyy eläimistä puhumisen tavoissa: saatamme puhua esimerkiksi ”työeläimistä”, ”lemmikkieläimistä” tai ”tuotantoeläimistä” (Aaltola, 2004, s. 21). Tuotantoeläimiin suhtautuminen on usein varsin erilaista kuin lemmikkieläimiin. Englanninkielisessä aineistossani esiintyy pääasiassa termejä kuten ”*companion animal*”, jonka olen tässä suomentanut ”lemmikiksi” tai ”lemmikkieläimeksi”, joille synonyymi olisi myös ”seuraeläin”. Tällä käsitteellä erotetaan yleensä tiettyihin lajeihin kuuluvat ja tietynlaisen aseman saaneet eläimet muunlaisista eläinlajeista, kuten karjasta (*livestock/farmed animals*). Erontekoa ei aina sanallisteta artikkeleissa erikseen, mutta pelkästään etumääritteiden, kuten ”*companion*”, valinta kielii siitä, että tämä eläinkategoria on jollakin lailla erilainen kuin esimerkiksi ”*farmed animal*”.

Eläinten luokittelu on lajien ”sisälläkin” joskus ristiriitaisia. Yleisin yläjaottelu länsimaissa on jako syötäviin ja ei-syötäviin eläimiin. Jotkut lajit voivat kuulua samaan aikaan molempiin luokkiin. Hyvänä esimerkkinä tästä voitaneen pitää vaikkapa kania, joka kuuluu samaan aikaan sekä syötävien että ei-syötävien kategoriaan. (Tuomivaara, 2010, s. 127.) Kani on Suomessakin suosittu lemmikkieläin, jota kasvatetaan myös lihaksi ja käytetään eläinkokeissa, mutta lemmikkikanin syömistä tuskin katsottaisiin hyvällä. Kyse on siis täysin ihmissidonnaisesta tilanteesta ja paikasta, jossa kaniyksilö sattuu olemaan. Lemmikkikanin merkitys on jopa ”perheenjäsen”, lihakanin ”ruoka” ja koekanin esimerkiksi ”työväline”. Tällainen ihmissidonnaisuus tai ihmiskeskeisyys eläinten merkityksellistämisen ristiriitaisuudessa toistui myös aineistossa.

Erilaista suhtautumista eri kategorioihin sijoiteltuihin eläimiin havainnollistavat osuvasti eläimet huomioon ottavalla etuoikeuksien kehällä Heather Fraser, Nik Taylor ja Damien Riggs (4):

KUVIO 1 Eläininklusiivinen etuoikeuksien kehä. (Fraser ym., 2021.)

Kuviossa lemmikkieläimet on sijoitettu muita eläimiä sisemmälle kehälle, koska heihin todennäköisimmin suhtaudutaan esimerkiksi osana perhettä, heille saatetaan antaa nimet ja heillä on sellaisia oikeuksia, joita usein tuotantoeläimillä ja luonnoneläimillä ei ole (4). Kuten edellä perustelin, pohjautuu tällainen jaottelu normatiiviseen ihmiskeskeisyyteen. Samaa eläinluokkakohtaista ristiriitaista asennoitumista näkyi myös muissa artikkeleissa:

-- osa työntekijöistä, jotka työskentelivät turvakodeissa, joissa ei ollut HAT-ohjelmaa [*Humans and Animals Together*, "ihmiset ja eläimet yhdessä"], pitivät oikeutettuna eläinten erilaista kohtelua riippuen siitä, onko eläin luokiteltu lemmikiksi vai karjaksi, sekä oikeuttivat lemmikkien ulossulkemisen allergioiden tai vastaavien vuoksi. (2)

Aito huolenpito ja kiintymys yksittäisiin eläinavusteisissa interventioissa käytettäviä eläimiä kohtaan sekoittui epäselvyyteen tai välinpitämättömyyteen muita eläimiä kohtaan. (5)

Eläinten oikeudenmukaisuutta koskevien kysymysten osalta tämä näkökulma [eläimistä tuntoisina kumppaneina] ei kuitenkaan koskenut kaikkien eläinten kohtelua. (5)

Ristiriitaisuus ei aina ole aineistossa täysin negatiivissävytteistä. Muunlajisista puhumisen tavat saattavat joskus olla perinteisen ihmiskeskeisiä, mutta eläinten erityisyys huomataan silti:

Vaikka osallistujat käsitteellistivät eläinkumppaneista huolehtimista yksilötermein ja käyttivät oletusarvoisesti omistajuuteen viittaavaa kieltä, he myös ylistivät eläinten merkityksellisiä ja suhteellisia ominaisuuksia sekä kykyjä. (5)

Edellä olevassa aineisto-otteessa kielellisyydellä on jälleen merkitystä. Eläimistä yleensä käytetty kieli on ihmiskeskeistä ja eläinten itseisarvon sivuuttavaa, kuten puhuttaessa eläimen ”omistajuudesta”. Eläinten merkitys voikin olla samanaikaisesti sekä ihmiskeskeisesti ”välineellinen” – eläin on esineeseen vertautuva asia, joka omistetaan – että itsessään arvokas, persoonallinen olento, jolla on omat kykynsä ja kognitiionsa.

Osaksi ristiriitaisen suhtautumisen teemaa sijoitin havaintoni eläinten kohtelun ihmisyksilöriippuvaisuudesta, mihin liittyvät myös organisatoriset ja koulutukselliset puutteet esimerkiksi eläinten kanssa toimimista käsittelevissä ohjeissa tai vaatimuksissa. Aineistossa on paljon mainintoja siitä, ettei kaikissa eläimiä toimintaansa sisällyttäneissäkään organisaatioissa ollut riittäviä ohjeistuksia, jolloin toiminta ja siten myös eläinten huomiointi ja hyvinvointi ovat täysin toiminnassa mukana olevista ihmisyksilöistä, näiden mielenkiinnosta ja henkilökohtaisesta osaamisesta riippuvaisia. Myös valtiollisen tason määräysten puuttuminen johtaa siihen, että eläinten kohtelun hyvyys tai huonous on riippuvaista ihmisyksilöstä.

Lemmikkieläinten puuttuminen sosiaalityön opetuksesta on ongelmallista, koska eläinten huolenpidon saamiseksi monilajisilla perheillä on oltava onnea, jotta heidän kohdalleen osuisi työntekijäksi ”eläinihminen”. (6)

Joidenkin mielestä ”lemmikkejä” kohdellaan usein paremmin kuin joitakin marginalisoituja ihmisryhmiä. Kuitenkin, koska maailmanlaajuisesti eläinten laillinen suojelu on vain vähäistä eikä heillä ole juridisen henkilön asemaa, lemmikkieläinten kohtelu riippuu pitkälti ihmisten hyvántahtoisuudesta. (4)

Edellä olevien aineisto-otteiden kaltaisten seikkojen tulkinnassa tuon esiin eläinten omaa kokemusmaailmaa: ihmiset suhtautuvat muunlajisiin hyvin eri tavoin, ja koska eläimillä ei tosiaan ole laillista asemaa tai oikeutta tulla kohdelluiksi tai kohdattuiksi tietyllä tavalla, on ihmiskeskeisen normin mukaisesti yleisesti hyväksyttävää, että he saavat keskenäänkin varsin eriarvoista kohtelua. Tämä on ristiriitaista toki ihmisten käyttäytymisen osalta, mutta myös eläinten näkökulmasta. On myös eläimille itselleen täysin sattumaa ja onnen kauppaa, kohtaavatko he elämässään ”eläinihmisiä” vai kenties muunkaltaisia ihmisiä, missä vaiheessa elämää kohtaaminen tapahtuu, vai onko tilanne kenties lähtökohtaisesti koko elämän kestävä, kuten usein tuontoeläimille voisi ajatella olevan.

Tein aineistosta havaintoja myös suhtautumistapojen ristiriidoista yhteiskunnan tai työn normien sekä ihmisyksilöiden välillä. Silloinkin, kun haastateltavat työntekijät ovat tuoneet esiin omia eläinoikeudellisia ajatuksiaan, on näiden näkemysten implementointi työhön koettu hankalana, tai sitten ne on pyritty pitämään täysin salassa. Toisinaan syyksi on mainittu se, että työ on niin rakentunut ihmiskeskeisille premisseille, ettei eläinten huomiointi ole ollut siinä kontekstissa edes mahdollista. Joskus työssä on toimittava normatiivisten ihmiskeskeisten periaatteiden mukaisesti asiakkaiden tukemisen vuoksi, ja jotkut eläinoikeuksia puolustaneet sosiaalityöntekijät ovat kertoneet ikävistä kohtaamisista toisten ammattilaisten kanssa aiheen tiimoilta. Lisäksi yhdessä artikkeleista tuodaan esiin kognitiivisen dissonanssin⁴ mahdollinen vaikutus siihen, että eläinten näkökulmasta puhuminen koetaan vaikeaksi:

Eläintietoisien psykologisen teorian, sosiologisen viitekehyksen tai ammatillisesti hyväksytyyn eettisen säännöstön puuttuessa -- ei-inhimillisten eläinten kognitioiden ja tunteiden tunnistamista ja sanoittamista ohjaavia tekijöitä ei ollut. Siksi keskustelut ei-inhimillisten eläinten kokemuksista olivat hankalia, mikä nosti esiin spesismien ja kognitiivisen dissonanssin mahdollisuuden. (5)

Yksi haastateltavista kuvaili kokeneensa kollegoidensa puolustautuvan, kun he keskustelivat henkilökohtaisista ja ammatillisista näkemyksistä koskien eläinten oikeuksia. (3)

-- HAT-ohjelmien haastateltavat toivat itse esiin spesismien ja antroposentrismien vastaisia näkökulmia, jotka mukailivat eläinten oikeuksia, mutta kertoivat, että heidän on toimittava vallitsevan ihmiskeskeisen diskurssin sisällä tukeakseen naisten näkökulmia ihmisten ja eläinten välisiin suhteisiin, eli monilajisiin perheisiin. (2)

Jännitteet työntekijöiden henkilökohtaisten näkemysten ja dominoivan ihmiskeskeisen diskurssin välillä leimaavat eläimiin suhtautumista. Vaikka eläimiin itseisarvoisina olentoina suhtautuva ihmisyksilö haluaisikin kohdata heidät sellaisina, se saatetaan kokea haastavaksi tai mahdottomaksi. Tämä voi aiheuttaa myös ristiriitaa yksilölle sisäisesti, kun välttämättä omaa toimintaa ei voi mukauttaa omiin arvoihin sopiviksi. Toisaalta ristiriitaa voi ilmetä tällöin myös sosiaalityön eetoksen suhteen: kuten Ryan (2011) on tuonut esiin, on sosiaalityön yksilön huomioon ottamisen vaade ulotettava myös muunlajisiin, ovathan hekin yksilöitä. Vastaavan suuntaisen ajattelun väkisin sivuuttaminen ihmiskeskeisyyden olettamuksen vuoksi tuntuu hyvinkin ristiriitaiselta.

⁴ "Kognitiivinen dissonanssi" on psykologinen termi, jolla viitataan kahden keskenään ristiriitaisen näkemyksen tai vakaumuksen samanaikaiseen olemassaoloon yksilön mielessä. Eläinoikeudellisessa kontekstissa yleinen esimerkki kognitiivisesta dissonanssista on lihaparadoksi, joka tarkoittaa samanaikaista halua välttää aiheuttamasta eläimille vahinkoa ja toisaalta syödä heitä, mikä välttämättä vaatii vahingoittamista vähintään tappamisen muodossa. (Ks. esim. Dowsett ym., 2018.)

5.2 Eläinparadigman muutos kohti eläininkluusiota

Vallitsevien ihmiskeskeisten ajattelutapojen ja ristiriitojen keskeltä aineistosta erottui myös toisenlaisia, muunlajisten kannalta toiveikkaampia teemoja. Tämän erityisesti eläimiin suhtautumisen ja eläinten arvoon liittyviin muutoksiin keskittyvän teeman nimen sisältämä sana "eläininkluusio" on käsite, jonka muodostin analyysin edetessä. Se kuvaa aineistosta havaitsemani muutoksen suuntaa kohti uutta, eläimet sisällyttävää (*animal inclusive*) näkökulmaa ja suhtautumistapaa. Toiveikkaita näkemyksiä aineistossa ilmenee niin tutkimusten tuloksissa kuin kirjoittajien omissa ilmaisuissakin.

Selkeimpänä havaintotyyppinä panin merkille muutoksen tarpeeseen, haluun tai pyrkimykseen liittyviä ilmaisuja. Jotkut lähtevät siitä, että eläimet on ylipäättään vasta tunnistettu osaksi sosiaalityön arkea, jolloin muutoksen tarpeet ovat melko pragmaattisia. Esimerkiksi eläinten kanssa työskentelyä varten tarpeellisena nähdään käytäntöjen kehittäminen, sisältäen esimerkiksi turvallisuusohjeiden laatimisen sekä säännellyt kokeet eläinten kanssa (1). Myös eettisten ohjeiden sekä eläinten hyvinvointiin liittyvien ohjeiden kehittäminen ovat osa käytännöllistä muutoksen ulottuvuutta. Kuten ristiriitaisuuden teeman kohdalla kuvasin, aineiston perusteella eläinten kohtelu jäi pitkälti ihmisyksilöiden varaan muun muassa sääntelyn ja ohjeiden puutteen takia. Käytännön ohjeisiin liittyvillä muutostavoitteilla myös tätä satunnaisuutta voitaisiin ehkäistä.

Muutostoiveissa erityisesti korostuvat näkemykset tarpeista nostaa eläimet keskiöön. Ohjeistusten kehittämiseen liittyvien tavoitteiden keskiöön nimetään aineistossa usein nimenomaan muunlajisten itsensä hyvinvointi, ja eettisten ohjeistusten toivotaan ottavan huomioon eläimet muinakin kuin välineinä tai omaisuutena:

Palvelu- ja terapiaeläimiä koskevien eettisten ohjeiden tulisi ottaa huomioon useita asioita: niiden tulee huomioida erilaiset ei-inhimilliset eläimet, ympäristöt ja toiminnot, joissa eläimet saattavat työskennellä; niiden tulee perustavalla tavalla tunnistaa eläimen moraalinen asema ihmisen omaisuutta korkeammaksi; niissä tulee käyttää relevanttia ja ajankohtaista tutkimustietoa eläinten käyttäytymisestä; niiden on oltava valvottavissa. (8)

Näkemyks siitä, että muutettavien eettisten ohjeiden tulee ottaa huomioon eläinten itseisarvo, on nimenomaan eläininklusiivinen. Toiveiden päämääränä on eläinten sisällyttäminen sosiaalityön eettisiin ohjeisiin, kuten Ryankin (2011) on aiemmin ehdottanut. Lisäksi nimenomaisesti eläinten yksityiskohtaisempien tarpeiden esille tuonti ilmentää erityisen hyvin sosiaalityön mahdollista eläininkluusiota; kyseessä ei aineiston perusteella ole pelkästään laaja-alainen ja vaikeasti tartuttava toive ottaa eläimet ja heidän arvonsa huomioon, vaan huomioonvoinnin vaatimus kohdistuu nimenomaan esimerkiksi eläinten itsensä työskentelyn tapoihin, työympäristöön ja yksilöllisiin tarpeisiin.

Aineistossa esiintyy paljon myös selkeästi eläinkeskeisempää ajattelua. Muutoksen tarpeellisuutta ei tuoda aina esiin vain puhtaasta hyvinvointiajattelusta käsin, vaan muunlajisten yksilöllisyys ja persoonallisuus tunnistetaan, ja juuri eläimiin suhtautumisen esineenkaltaisina usein halutaan muuttuvan yleisissä asenteissa. Lisäksi joissain muutospuheissa tunnistetaan eläinkysymyksen intersektionaalisuus ja verrataan kriittistä eläintutkimusta sukupuolentutkimukseen verranneiden Aaltolan ja Wahlbergin (2020, s. 10–11) tavoin eläinten asemaa ja lajienvälistä tasa-arvoa sukupuoltenväliseen tasa-arvoon:

-- eläinten persoonallisuuden puolustamiselle oli paikkansa: ”Kenties koko laki tulisi muotoilla uudelleen niin, että eläimet eivät olisi enää omaisuutta. Pidettiinhan naisia-kin omaisuutena vasta viime vuosisadoille asti.” (6)

Näin tunnistetaan myös yhteiskunnallisen tilanteen liikkuvuus ja muuttuvaisuus. Vaikka tilanne nyt on se, ettei eläimillä ole erityistä asemaa, ei sen tarvitse tarkoittaa sitä, etteikö joskus voisi olla.

Sosiaalityön ja myös yksittäisten sosiaalityöntekijöiden rooli nähdään aineiston perusteella eläinkuvan muutoksessa tärkeänä. Sosiaalityö tunnistetaan kaikissa artikkeleissa ihmiskeskeiseksi alaksi ja työksi, mutta joissain artikkeleissa tutkittavien työntekijöiden henkilökohtaiset näkemykset ovat usein eläininklusiivisempia, kuten osittain jo ristiriitaisuuden teemassa esitin. Laajempi yhteiskunnallinen muutos voisi rakentua näiden yksilökohtaisten asenteiden päälle. Lisäksi sosiaalityön sisäistä paradigmanmuutosta ja sen tarvetta tuodaan esiin myös yleisen keskustelun tasolla käytännön muutosten sijaan. Eläininklusiolle siis koetaan tarvetta laajemman paradigmanmuutoksen merkityksessä.

Huolimatta eroavaisuuksistamme, monet meistä ihmisistä välittävät tai jopa rakastavat eläimiä, ja meistä sosiaalityöntekijöistä monet ovat tai olisivat motivoituneita toimimaan eläimet osallistavilla tavoilla. (4)

Tällaiset muutokset käsityksissä ja kokemuksissa perheistä viittaavat siihen, että tämän vuosisadan sosiaalityöntekijöiden ja kouluttajien tulee harkita uudelleen nykyistä ihmiskeskeistä paradigmaa sekä ammattieettistä sitoutumista. (7)

Muutosta kohti eläininklusiota ilmentävät myös aineistossa esiintuodut viimeaikaiset lailliset ja organisatoriset, jo tehdyt muutokset ympäri maailmaa. Tällaiset muutokset eivät ole täysin ainutkertaisia, sillä esimerkiksi Ecuadorissa on tunnustettu luonnolliselle ympäristölle perustuslaillisia oikeuksia jo vuodesta 2008 (Rühs & Jones, 2016). Vuonna 2022 Ecuador laajensi nämä oikeudet koskemaan myös luonnoneläimiä. Lisäksi esimerkiksi Espanjan lainsäädännössä on tunnustettu (lemmikki)eläimet omaisuuden sijasta tuntoisiksi olennoiksi ja perheenjäseniksi. (2) Samansuuntaisia vallitsevasta paradigmasta poikkeavia ohjeita on säädetty myös muualla:

Esimerkiksi Australian sosiaalityöntekijöiden yhdistyksen vuonna 2020 laadituissa eettisissä ohjeissa edellytetään, että sosiaalityöntekijät ”varmistavat, että kaikkia eläimiä, jotka ovat osa sosiaalityön käytäntöä, suojellaan”. Se seuraa Aotearoa Uuden-Seelannin sosiaalityöntekijöiden yhdistyksen vuonna 2019 laatimia eettisiä ohjeita, joihin sisältyy seuraava virke: ”Tunnistamme eläinten tuntoisuuden ja varmistamme, että kaikkia eläimiä, jotka ovat osa sosiaalityön käytäntöä, suojellaan.” (4)

Aineisto viittaisi siihen, ettei paradigmanmuutos ole pelkästään mahdollinen, vaan se on jo käynnissä. Hiljattain tehdyt muutokset esimerkiksi juuri Australian ja Uuden-Seelannin sosiaalityöntekijöille laadittuihin eettisiin ohjeisiin osoittavat, että näissä maissa eläinten merkitys ja tarve heidän suojeluunsa on jo huomattu sosiaalityössä, ja asian kirjaaminen ohjeisiin voi viedä paradigmanmuutosta eteenpäin edelleen.

Aineistosta käy ilmi myös sellaisia eläimiä koskevia lakimuutoksia, jotka koskevat vain tiettyjä eläinlajeja. Esimerkiksi Yhdysvalloissa joillekin simpansseille ja elefanteille on annettu juridisten henkilöiden asemat (4). Valikoivuudesta ja spesistisyydestään huolimatta edes joillekin muille lajeille tai niiden edustajille laissa tunnustetut oikeudet ovat jo askel eläinparadigman muutoksessa normatiivisesta, eläimet täysin ulossulkeneesta heidät osallistavampaan ja hyväksyvämpään ajatusmalliin.

5.3 Lajit jakavat yhteisen maailman

Muunlajiset eläimet eivät ole aineistossa yksiselitteisesti vain ”muita”. Syvä välittäminen muunlajisista sekä havaitut yhteiset edut kuvastavat jaettuja elinympäristöjä ja yhteisyyttä. Yhteisestä maailmasta kertovat toisaalta myös jaetut ongelmat, kuten ilmastonmuutoksen lähes kaikkia lajeja koskettavat negatiiviset vaikutukset. Siksi tähän teemaan liittyykin vahvasti kriittisen eläintutkimuksenkin tunnustama intersektionaalisuus, monitieteisyys ja kaiken sorron vastaisuus. Olen muodostanut tähän pääteemaan lisäksi yhden alateeman, ”Eläimet yhteiskunnan jäsenenä”, joka samanaikaisesti kertoo itsessään yhteisestä maailmasta ja yhteiskunnasta, mutta on myös oma kokonaisuutensa.

Aineiston ulkopuolisena esimerkkinä intersektionaalisuudesta, Kim Socha ja Les Mitchell (2014, s. 121–123) kirjoittavat Etelä-Afrikan sarvikuonojen salametsästyksestä, joka ei ole pelkästään eläinoikeusongelma, vaan myös ihmisoikeudellinen, yhteiskunnallinen ja poliittinen ongelma. Sarvikuonojen metsästys ei ole Etelä-Afrikassa laitonta, mutta se on säännösteltyä, ja sarvikuonojen sarvien myyminen puolestaan on laitonta. Sarvikuonon metsästäjä saa kuitenkin ottaa laillisesti tapetun sarvikuonon sarven itselleen voittosaaliina. Sarvet taas ovat haluttua ja rahakasta kauppatavaraa muun muassa Lähi-idässä. Eräs salametsästyssyndikaatti käytti heikossa yhteiskunnallisessa asemassa olevia thaimaalaisia naisia, seksityöläisiä, välikappaleina sarvien

saamiseksi pois maasta omille markkinoilleen. Työläiset kuljetettiin Etelä-Afrikkaan, heille haettiin sarvikuonon metsästysluvat (yksi henkilö voi ampua vain yhden sarvikuonon vuodessa) ja vietiin metsästämään sarvikuonoja, vaikkakin todellisuudessa ampumisen suoritti joku muu. Työläisistä otatettiin kuitenkin valokuvat kuolleiden "metsästiemiensä" sarvikuonojen kanssa, minkä jälkeen sarvet poistettiin, ja ne kulkeutuivat työläisten mukana haluttuun kohdemaahan "voittosaaliina" ja myytiin. Sekä sarvikuonot että seksityöläiset olivat siis tapauksessa samanaikaisesti sorrettuja ryhmiä.

Esimerkin kaltaisella tavalla intersektionaalista, yhteistä sortoa ja kärsimystä on tunnistettavissa myös aineistosta. Erityisesti ympäristön tila ja luonnonkatastrofit edustavat tällaista jaettua uhkaa ja kärsimystä. Kuten ihmiskeskeisyyssteemassa tote- sin, eläimet osittain nähdään aineistossa pelkästään osana ympäristöongelmaa, mutta myös toisenlaisia, eläimet vertaisina huomioivia näkemyksiä esiintyy. Eläintuotanto ei yksittäisenä asiana ole artikkeleissa kovin yleinen lähtökohta, mutta täysin näky- mätönkään se ei ole. Eläintuotannossa syntyvän lajien yhteisen sorron merkitys huoma- mataan esimerkiksi eläintuotantoon liittyvissä ihmisoikeusongelmissa (3). Myös muita eläintuotantoon liittyviä päällekkäisiä oikeudenmukaisuus- ja ympäristöongel- mia tuodaan jossain määrin esiin, joskin toisinaan vallitsevaa näkemystä kritisoidessa valossa. Eläintuotanto mainitaan esimerkiksi yhtenä ilmastonmuutoksen aiheuttajana. Eläintuotannolla on aiemmankin tutkimustiedon mukaan merkittävä rooli esimer- kiksi ilmaston lämpenemisessä ja luontokadossa (Schiermeier, 2019).

Ne, jotka paneutuvat ilmastonmuutokseen, eivät useimmiten ota juurikaan huomioon muunlaisia eläimiä. He jättävät suurelta osin huomiotta kasvavat todisteet siitä, että ilmastonmuutos on suorassa yhteydessä eläintuotantoon. -- Ilmastonmuutos vaikut- taa myös eläimiin, sillä se lisää muiden ympäristökatastrofioiden, kuten metsäpalojen, määrää ja vakavuutta. (4)

Ihmiset ja muut eläimet jakavat keskenään yhteisen elinplaneetan, ja sen myötä myös planeetalla tapahtuvat globaalit kriisit ovat yhteisiä. Ilmastonmuutos on toki huolestuttanut ihmisiä jo pitkään, ja sosiaalityössä siitä on oltu erityisen huolissaan muun muassa siksi, että sen vaikutukset näyttäisivät osuvan ainakin toistaiseksi voi- makkaiten sellaisiin ihmisryhmiin, jotka ovat jo valmiiksi heikommassa asemassa tai marginalisoituja (Hetherington & Boddy, 2012; myös esim. Ranta-Tyrkkö & Närhi, 2021). Tässä heikommassa asemassa ovat myös muunlaiset, jotka luonnonkatastro- feista kärsivät, joskin varmasti eri tavoin kuin ihmiset, ja osa lajeista enemmän kuin toiset. Yhtä kaikki, ympäristöongelmien haitat kohdistuvat eläimiin lajiin katsomatta, mikä tekee kokemuksesta yhteisen.

Ihmisiin ja eläimiin yhtäaikaaisesti kohdistuva sorto tai heidän kokemansa kärsi- mys ei aina liity pelkästään ympäristöön tai ilmastonmuutokseen. Esimerkiksi lähi- suhdeväkivalta on toinen aineistossa ilmennyt jaetun kärsimyksen muoto. Kuten jo ihmiskeskeisyyden kohdalla ilmeni, ei lähisuhdeväkivalta monilajisissa perheissä

kohdistu pelkästään ihmisiin. Samalla, kun väkivaltainen osapuoli saattaa käyttää lemmikkiä vallankäytön välineenä, niin myös lemmikki itse kärsii väkivallasta yhtä lailla. Se, että väkivaltaa kokeneet jäävät väkivaltaisiin koteihin suojellakseen muunlajisia perheenjäseniään (2, 6) taas kertoo muun muassa sellaisesta välittämisestä ja vastuuntunnosta, mikä niin ikään ilmentää lajien jaettua, yhteistä maailmaa. Yhdessä artikkeleista (6) tuodaan esiin, että tällaisessa tilanteessa olisi toivottavaa, että koko monilajinen perhe saisi pysyä yhdessä, sillä myös muunlajiset eläimet ovat kiintyneitä ihmisiinsä ja kärsivät erossa olosta. Lisäksi huomioon otettiin, että lähisuhdeväkivalta aiheuttaa traumoja esimerkiksi puolison ja lasten lisäksi myös perheen eläimille.

[Haastateltava] kertoi kokemuksestaan, kun hän adoptoi traumatisoituneen kissan, mikä osoitti, että eläinten kanssa voidaan työskennellä terapeuttisesti myös auttaakseen eläimiä toipumaan hyväksikäytöstä samalla tavalla kuin väkivaltaa kohdanneiden naisten kanssa työskenneltäisiin. (6)

Kuten traumat, myös apu ja toisten tukeminen ovat monille lajeille yhteisiä asioita. Ihmiset ja muunlajiset voivat jakaa keskenään monia elämän aspekteja. Muun muassa sen tunnistaminen, että myös eläimet voivat paitsi kokea trauman myös selvitä siitä, on osa yhteisyyttä; kokemus voi olla laadultaan lajikohtaisesti erilainen, mutta tapahtumana muutoin varsin samankaltainen.

Ihmisillä ja muilla eläinlajeilla on jaettujen haasteiden lisäksi myös yhteisiä etuja, ja usein lajien hyvinvoinnin samanaikainen huomioonottaminen hyödyttää kumpaaakin. Ympäristöasioissa on selvää, että luontokadon ja ilmastonmuutoksen torjuminen hyödyttäisi kaikkia yhtä lailla kuin torjumatta jättäminen vahingoittaa, mutta yhteisyyttä oli nähtävissä muuallakin. Aineiston puitteissa tämä tarkoittaa esimerkiksi asiakastyön kontekstissa sitä, että (lemmikki)eläinten huomioon ottaminen voi madaltaa kynnystä vastaanottaa sosiaalityön palveluita ja apua. Eläimet voitaisiin ottaa huomioon joko yleisesti hoitoapua tarjoamalla tai esimerkiksi taloudellisella avustuksella heidän ruokintaansa tai eläinlääkärikuluihin. Lemmikkieläinten kanssa elävien ikäihmisten asumista kartoittaneessa kirjallisuuskatsauksessa asiakkaan tavoitettavuutta eläimen kautta kuvaillaan seuraavalla tavalla:

Joissain tutkimuksissa kannustetaan sosiaalityöntekijöitä sisällyttämään lemmikkieläimet vanhusten kanssa työskentelyyn, sillä vaikeasti tavoitettavat iäkkäät asiakkaat saattavat hyväksyä sosiaalipalvelujen työntekijöiden vierailun luonaan, mikäli nämä auttavat heitä lemmikkien hoidossa. (7)

Maailman yhteisyys on kyseessä myös silloin, kun tuodaan esille paitsi eläinten merkitystä ihmisten hyvinvoinnille, myös ihmisten merkitystä eläimille. Heitä saataan kuvata liki mahtipontisesti ihmisilleen niin tärkeiksi olennoiksi, että he pitävät vaikeissa elämäntilanteissa olevat ihmiset hengissä (6). Samaan aikaan, kun eläimistä huolehtiminen tuo ihmiselle hyvinvointia, saa eläin myös itselleen tärkeää hoivaa ja

huolenpitoa; tässä lajienvälisessä suhteessa kumpikin, ihmiseläin ja muunlajinen eläin, pitävät toisensa hengissä. Jaettu huolenpito on yhtä lailla tärkeä osa jaettua maailmaa.

5.3.1 Eläimet yhteiskunnan jäseninä

Kuten olen tuonut ilmi, eläineettinen näkemykseni perustuu vahvasti eläinten näkemiseen tietoisina ja tuntoisina persoonina sekä oman elämänsä yksilöllisinä toimijoina. Muodostin aineistosta tekemistäni havainnoista erikseen teeman, joka nimenomaisesti huomioi muunlajisten yksilöllisyyden ja toimijuuden, ja nimesin sen viittaamaan yhteiskunnan jäsenyyteen, sillä eläininklusiivisessa yhteiskunnassa he olisivat yhteiskunnan jäseniä, eivät ihmisten toimien objekteja. Yhteiskunnan jäsenyyteen liitän myös vertaisuuden ja kumppanuuden käsitteet, jotka joitakin analyttisiä havaintoja kuvaavat.

Eläinten tunnistamisesta mielellisiksi olennoiksi kertoo muun muassa heistä käytettävä kieli ja sanavalinnat. Kiinnitin huomiota esimerkiksi siihen, ettei artikkeleissa lemmikkieläimistä puhuttaessa juurikaan käytetä englannin kielen sanaa *"pet"*, vaan *"companion animal"*, joka luo mielleyhtymää kumppanuudesta ja tasavertaisuudesta kategorisoivan lemmikki-sanana sijaan. *"Pet"*-sanaan liittyy muitakin välineellisiä ja hierarkkisia konnotaatioita, jotka ovat olleet muussakin eläimiä koskevassa englanninkielisessä kirjallisuudessa syy käyttää usein mieluummin termiä *"companion animal"* (Overall, 2017). Samoin aineistossa tuotantoeläimistä käytetään usein sanaa *"farmed animals"* ja villieläimistä *"wild animals"*. Etuliitteet ovat yhä olemassa, mutta niitä käytetään pikemminkin adjektiiveina kategorisoivien *"pet"*, *"livestock"* tai *"wildlife"* -sanojen sijaan. Eläimet huomioonottava, inklusiivinen kieli sisällyttää heidät myös osaksi sosiaalista ympäristöä ja yhteiskuntaa.

Muunlajisten itseisarvoa kunnioittava suhtautuminen näkyy aineistossa myös niin, että kritiikkinä eläinten *"omistajuudelle"* heidän kanssaan asuvista ihmisistä puhutaan esimerkiksi *"huoltajina"* (*guardians*). Asiakastyön kontekstissa heidän asemataan keskustellaan muun muassa Ryanin (2011) laatimaa eettistä koodistoa mukailien niin, että perheissä asuvat eläimet tulee nähdä sosiaalityössä omina itsinään, tuntoisina yksilöinä, jotka ihmisten ohella ansaitsevat tulla kohdelluiksi ja kohdatuiksi hyvin sekä suojelluiksi ja autetuiksi. Toki lemmikkieläinten huoltajuudesta puhuminen ei ole aivan täysin uusi asia, sillä esimerkiksi Yhdysvalloissa on paikoin käytetty kyseistä termiä *"omistajan"* sijaan lainsäädännöllisellä tasolla jo pidempään (Carlisle-Frank & Frank, 2006).

Vaikka eläimiin suhtautuminen onkin lajeittain ristiriitaista, on kuitenkin huomattava, että ihmiset voivat kokea tiettyjä eläimiä kohtaan ihmisiin kohdistuviin tunteisiin verrattavissa olevia tunteita. Joidenkin eläinten asema juuri perheenjäseninä tulee aineistossa hyvin näkyvästi ja eri tavoilla esiin. Myös tästä kertoo osin kielenkäyttö, sillä monilajisten perheiden eläinjäseniin saatettiin viitata esimerkiksi sanoilla

kuten ”karvaiset vauvat” (*fur babies*) tai ”nelijalkaiset lapset” (*four-legged children*). (5) Eläinten asettaminen perheenjäsenen asemaan on osa yhteiskunnan jäsenyyttä ja vertaisuutta; kotona asuviin eläimiin ei aineiston perusteella suhtauduta esimerkiksi harrasteina tai viihdykkeinä, vaan he ovat kumppaneita. Eläinten kokemiseen perheenjäseniksi liittyy riski antropomorfismiin eli ihmisenkaltaistamiseen (Aaltola, 2013, s. 12–13). Tämäkin on yhdessä artikkeleista otettu huomioon; yksi osa eläinten yksilöllisyyden tunnistamista ja eläimen arvonn kunnioittamista on myös lajityypillisyyden kunnioittaminen:

Ei sillä, etteikö eläinten pitäisi olla ihmisten vauvoja, mutta on tärkeää, että kunnioitamme eläimiä sellaisina olentoina kuin he ovat -- (5)

Sen hyväksyminen ja ymmärtäminen, että eläimetkin ovat omanlaisiaan yksilöitä ja heidät on sellaisena myös osattava ottaa huomioon aivan kuten ihmisetkin, merkitsee eläinten näkökulmasta yhteiskunnallista osallisuutta, vaikka muunlainen ei itse kykenisikään ymmärtämään sellaista käsitettä kuin ”osallisuus”. Näin heille on kuitenkin tunnustettu asema vakavasti huomioon otettavina itseinään, joiden tarpeita tai intressejä ei enää voida moraalisesti hyväksyttävällä tavalla sivuuttaa toissijaisina ihmisiin nähden.

Eläinten merkitys tasavertaisina kumppaneina näkyy aineistossa muun muassa niin, että lajienvälisistä suhteista puhutaan esimerkiksi kumppanuutena. Eläinavusteisissa työmenetelmissä he ovat toisinaan myös työtovereita, joiden yksilöllisten tarpeiden huomioimisen, samansuuntaisesti kuin ihmistyötovereidenkin, ajatellaan olevan tärkeää. Tämä sisältää esimerkiksi tauot ja lomat. (5, 8.) Suhteita muunlajisiin pidetään erittäin merkityksellisinä, ja esiin tuodaan myös eläinten kykyä mukautua ihmisiin:

Huolimatta ideologisesta ihmiskeskeisyydestä ja idiomaattisesta spesismistä, jotka vaikeuttavat muunlajisista eläimistä puhumista yksilöllisinä, subjektiivisina ja luonnostaan ehyinä olentoina, osallistujat olivat innoissaan eläimiin samaistumisesta, eläinten kyvystä virittäytyä ihmisiin sekä lajienvälisen vastavuoroisuuden riemuista. (5)

Lajienväliset, vastavuoroiset kohtaamiset kuvastavat hyvin eläinten asemaa ja merkitystä vertaisina, kunnioittavasti kohdattavina persoonina ja osana sosiaalista ympäristöä siitä huolimatta, että vallitsevat näkemykset vielä ovatkin toisenlaisia. Ihmiset kokevat merkityksellisiä, tunteellisia ja syviä suhteita muunlajisiin eläimiin, ja huomaavat myös eläinten mukautuvan tässä suhteessa ihmiseen. Tämä erityisesti tuo eläinyksilöt lähelle ihmisyksilöä ja kaventaa näin sitä lajienvälistä, ihmiskeskeistä kuitua, joka on pitkään pitänyt muunlajiset moraalisesti erillään ihmisyyhteiskunnista.

6 YHTEENVETO JA POHDINTA

Olen tässä tutkielmassa tarkastellut integroivan kirjallisuuskatsauksen avulla sosiaalityön kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta, jossa käsitellään muunlaisia eläimiä eettisestä näkökulmasta. Löytämästäni kirjallisuudesta tunnistin refleksiivisen temaattisen analyysin keinoin muunlajisiin eläimiin suhtautumisen tapoja kriittisen eläintutkimuksen viitekehysessä. Aineiston analyysin taustalla on ollut eläinten arvo ja erityisesti käsitykseni heistä itseisarvoisina yksilöinä ja persoonina. Näkemykseni ovat yhteneväisiä monen muun eläimiä samanlaisesta näkökulmasta tarkastelleiden tutkijoiden kanssa (esim. Aaltola, 2004; Ryan, 2011; Matsuoka & Sorenson, 2014; Tuomi-vaara, 2019). Analyysissä muodostin havaintojeni pohjalta merkityskuvioita eli teemoja, jotka eläimiin suhtautumisen tapoja aineistossa kuvaavat.

Maisterintutkielmaa suunnitellessa olin varautunut siihen, ettei tutkielmaan sopevaa aineistoa välttämättä löydy juuri lainkaan. Kansainvälistä sosiaalityön tutkimuskirjallisuutta muunlajisista eläimistä eettisestä näkökulmasta kuitenkin on olemassa. Aihe siis on jo jossain määrin tunnistettu sosiaalityön tieteenalalla, ja sen myötä eläimiä on alettu ottaa huomioon heidän itsensä näkökulmasta. Lisäksi tutkielmani viiden vuoden (2019–2023) aikarajauksen ulkopuoleltakin löysin tutkimuskirjallisuutta, jota olen käyttänyt teoreettisen viitekehysten rakentamisessa. Pioneerityötä alalla ovat näyttäneet tehneen erityisesti Ryan (2011) eläimet sisällyttävillä eettisillä ohjeillaan ja eläinten yksilöllisyyden korostuksellaan, sekä Matsuoka ja Sorenson (2014) lajienvälisen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden käsitteellään. Muunlajiset eläimet eivät ole sosiaalityön eettisessä diskurssissa kaikkialla lainkaan yhtä näkymättömiä kuin itse suomalaisen sosiaalityön keskusteluun keskittyneenä olisin odottanut.

Aineiston analyysin tuloksena muodostin aineistosta pääteemat ”Ihmiskeskeisyys dominoi muunlajisiin suhtautumista”, ”Eläinparadigman muutos kohti eläininkluusiota” ja ”Lajit jakavat yhteisen maailman”. Lisäksi ihmiskeskeisyyden teemaan liittyi alateema ”Eläinkuvan ristiriitaisuus”, ja yhteisen maailman teemaan taas alateema ”Eläimet yhteiskunnan jäsenenä”. Teemojen avulla pyrin kertomaan Braunin ja

Clarcken (2022) ohjeiden mukaisesti aineistosta tarinan, joka alkoi perinteisestä ja normatiivisesta ihmiskeskeisyydestä: eläimiin on yhä tavanomaisimmin ja laajimmin tapana suhtautua hyvin ihmiskeskeisestä näkökulmasta niin, että he ovat ensisijaisesti omaisuutta ja välineitä. Ihmiskeskeisyys näkyy toisaalta myös eläinsuojelunäköku-
massa. Vaikka toisinaan eläinten hyvinvoinnista oltaisiinkin kiinnostuneita, on huo-
len lähtökohtana ja keskeisenä perusteena usein kuitenkin ihminen. Eläimiin suhtau-
tuminen näyttäytyi aineistossakin toisaalta myös ristiriitaisena. Ristiriitaisen eläinku-
vankin perusta on ihmiskeskeinen, koska se perustuu usein ihmiskeskeisiin eläinten
kategorisointeihin. Toisaalta aineistosta välittyi myös toiveikkaampi muutoksellinen
ja eläininklusiivinen suhtautuminen muunlajisiin. Tämä näkyi niin kielessä kuin vii-
meaikaisissa lainsäädännöllisissä ja ohjeellisissakin muutoksissa tai niistä keskuste-
lussa. Viimeisinä teemoina esitin maailman ja yhteiskunnan yhteisyyttä kuvaavat tee-
mat: eläimet eivät ole pelkästään objekteja ja välineitä, vaan perheenjäseniä, kumppa-
neita ja vertaisia, joihin yhtä lailla vaikuttavat esimerkiksi globaalit kriisit, mutta joi-
den kanssa voidaan jakaa myös yhteisiä kokemuksia ja yhteistä hyvää.

Tutkielman johtopäätöksenä totean, että tämän aineiston perusteella eläimistä on vuosina 2019–2023 käyty sosiaalityössä tutkimuksellista keskustelua eettisestä nä-
kökulmasta. Tässä keskustelussa eläimillä on huomattu myös olevan toimijuus, ja hei-
dät on nähty tuntoisina ja tietoisina yksilöinä, joilla on omat persoonansa sekä yksi-
löllisiä tarpeita. Toisaalta eläineettinen keskustelu keskittyy paljolti ihmisille läheisten
eläinten, kuten koirien ja kissojen, merkityksellisyyteen. Huomattavasti vähemmälle
huomiolle jäävät esimerkiksi sellaiset eläimet, joita ei ole totuttu näkemään ”eläiminä”,
vaan esimerkiksi ruokana tai ruoantuotannon välineinä, kuten siat, lehmät ja kanat.
Ihmiskeskeisyyden näkyminen aineistossa oli odotettavaa, sillä aihe on sosiaalityössä
verrattain uusi, eikä eläimiä ole totuttu näkemään tai käsittelemään sosiaalityössä it-
seisarvoisina olentoina. Analyysin perusteella näyttäisi kuitenkin myös siltä, että hen-
kilökohtaisesti joillakin sosiaalityöntekijöillä on motivaatiota muutokseen kohti
eläininklusiivisempaa sosiaalityötä, mutta osittain ongelmaksi eläimet huomioonotta-
van työn toteuttamisessa on muodostunut muun muassa järjestelmän jäykkyys sekä
sosiaalityön ja yhteiskunnan normatiivinen ihmiskeskeinen diskurssi. Toisaalta juuri
sosiaalityöntekijöiden motivaatio ja omat vaikutusmahdollisuudet voivat muutoksen-
kin lopulta mahdollistaa.

Eläininklusion tilanne ja mahdollisuudet sosiaalityössä ovat eri osissa maail-
maa hyvin erilaisia. Sosiaalityössä on maidenkin välillä eroavaisuuksia, mutta varsin-
kin pohjoismaisen hyvinvointivaltioiden, kuten Suomen, sosiaalityötä luonnehtii kiin-
nittyneisyys julkiseen palvelujärjestelmään (Stamm ym., 2024, s. 178), kun taas toi-
saalla maailmassa sosiaalityön yhteiskunnallinen asema ja tehtävä on paljon käytän-
nön yhteisö- ja ympäristökeskeisempi: esimerkiksi Intiassa sosiaalityöntekijät ovat ol-
leet organisoimassa puiden istutuksia tulvien ja maanvyyryjen ehkäisemistä varten

(Matthies & Närhi, 2014, s. 95). Tästä syystä muiden maiden sosiaalityöntekijöiden suhtautumisesta muunlajisiin eläimiin sekä muutoksen tasosta tai tavoista ei voi vetää juurikaan johtopäätöksiä suomalaisen sosiaalityön nykytilanteesta. Huomioon olisi otettava myös muita kulttuurisia eroja, joita en tässä maisterintutkielmassa ole käsitellyt.

Tämä tutkielma on lähtökohdiltaan ollut hyvin länsimaakeskeinen. En ole käsitellyt esimerkiksi itämaisia kulttuureja tai alkuperäiskansojen näkemyksiä lainkaan, vaikka länsimaiden ulkopuolella suhtautuminen eläimiin on hyvinkin erilainen. Esimerkiksi joidenkin alkuperäiskansojen keskuudessa eläimet nähdään lähtökohtaisesti yksilöllisinä toimijoina (ks. esim. Weatherdon, 2022). Monissa itämaisissa kulttuureissa taas kasvissyönnöksi on ollut tavanomaisempaa kuin länsimaissa, ja muunlajisiin eläimiin suhtautuminen on kulttuurisesti hyvin erilaista. Muun muassa Intiassa tunnetaan termi *ahimsa*, joka liittyy karmaan ja tarkoittaa väkivallattomuutta kaikkea elävää kohtaan (Chapple, 1993), eivätkä kaikki yhteiskunnat perustu yhtä vahvasti eläimiä ja luontoa sortavaan kapitalistiseen järjestelmään, jollaiseen länsimaissa on totuttu.

Sosiaalityö usein mielletään varsin paikalliseksi työksi, mutta globaalin ekokriisin vuoksi myös sosiaalityön olisi aiheellista laajentaa tehtäväkenttäänsä ja otettaa paikallisissa ratkaisuisakin huomioon maailmanlaajuiset kestävyyskysymykset; paikallisesti toimiva ratkaisu, joka kuitenkin kurjistaa sosiaalista ja ekologista tilannetta muualla, ei todellisuudessa ole kestävä (Ranta-Tyrkkö, 2016, s. 292–293). Ekokriittisen sosiaalityönkin kehityksessä ajattelen, että tästäkin syystä muunlajisten eläinten huomioonottaminen ja sisällyttäminen sosiaalityön eetokseen niin globaalisti kuin paikallisestikin ei palvele pelkästään eläimiä. Lajit jakavat yhteisen maailman ja yhteiskunnan niin hyvine puolineen kuin kriiseineenkin, ja esimerkiksi ilmastonmuutoksessa suuren roolin omaavaan eläinteollisuuteen puuttuminen olisi paitsi eläineettisestä, myös ekologisesta näkökulmasta oikea suunta. Tätä tukee muun muassa hallitustenvälisen ilmastopaneelin raportti, jossa ehdotetaan esimerkiksi ruokavalioiden tasapainottamista kasvipohjaisempaan ruokavaliioon sekä ruokajärjestelmän laajempaa reformia (IPCC, 2023). Positiivisia muutoksia asian suhteen onkin jo jossain määrin tapahtumassa, sillä esimerkiksi Suomessa eläinten kasvattaminen ruoaksi on vastikään kääntynyt hienoiseen laskuun (Luonnonvarakeskus, 2024).

Kiinnostava aineistosta tekemäni huomio on se, että kansainvälisesti puhutaan paljon syrjinnän ja sarron vastaisesta sosiaalityöstä. Suomessa se on kuitenkin jäänyt melko vähälle huomiolle (Pohjola, 2014, s. 20). Aineistossa sarron vastaisen sosiaalityön (*anti-oppressive social work*) viitekehystä oli käytetty myös spesismiin ja eläinten hyväksikäyttöön liittyvän pohdinnan taustalla. Näkökulma sopii esimerkiksi myös

Ryanin (2011) tai Matsuokan ja Sorensonin (2014) ajatuksiin lajienvälisestä sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta: muut eläimet ovat marginalisoitu ja sorretti ryhmä, joka tulee ottaa sortoa ja syrjintää vastustavassa sosiaalityössä huomioon.

Muunlajistenkin sorron ja syrjinnän vastustamista voidaan perustella myös kriittisen eläintutkimuksen taustalla olevalla ekofeminismillä. Ekofeminismi korostaa sitä, että kaikki syrjintä pohjautuu perimmäisesti samoille syrjiville rakenteille. Ekofeminismi tunnistaa yhteyksiä naisten ja muiden ihmisryhmien sekä eläinten ja muun ympäristön alistamisen välillä: valtaan liittyy ”dominaation logiikka”, joka perustuu hierarkiaan ja jaotteluihin, kuten mies–nainen, ihminen–eläin ja järki–tunne. Ekofeminismin väite on, että tämän samalle logiikalle perustuvan jaottelun vuoksi ei ole hedelmällistä kritisoida esimerkiksi mies–nainen-jaottelua kritisoimatta samalla myös ihminen–eläin-jaottelua. Alistamisen muotojen pohjautuessa samaan logiikkaan vain yhden alistamisen muodon poistaminen toisen jäädessä ennalleen on vaarallista, koska tällöin itse vallan logiikka jää muuttumattomaksi. (Aaltola, 2013, s. 180). Erityisesti mies–nainen-jaottelu on oleellinen: ekofeminismin mukaan patriarkaalisen yhteiskunnan hierarkia on jäsentynyt ikään kuin yhtälöön ”ihmisyys=mies=järki > luonto=nainen=tunne” (Curry, 2006, s. 97). Ekofeminismi pyrkii siihen, että luonnon ja kulttuurin vastakkainasettelua ei enää olisi, sillä ei ole ihmistä ja luontoa erikseen – ”on vain luonto” (Suutala, 2009, s. 98–99). Tämän ajatuksen mukaisesti muunlajisten syrjinnän vastustaminen on samaan aikaan myös esimerkiksi marginalisoitujen ihmisryhmien syrjinnän vastustamista, ja vain puuttumalla ensin mainittuun voidaan aidosti saavuttaa jälkimmäinenkin tavoite. Myös lajienvälinen sosiaalinen oikeudenmukaisuus (Matsuoka & Sorenson, 2014) perustuu ajatukseen, että vain vastustamalla kaikkea sortoa voidaan saavuttaa sorrosta vapaa yhteiskunta. Samoin kriittisen eläintutkimuksen näkökulmasta sekä ihmisten että eläinten etujen ja oikeuksien puolustaminen on hyvin tärkeää.

Aidosti kestävän, ekologisesti ja lajienvälisesti oikeudenmukaisen, kaikkea sortoa vastustavan sosiaalityön saavuttamiseksi sekä teorian että käytännön olisi muututtava globaalisti. Planetaarisen hyvinvoinnin (ks. esim. Elo ym., 2024) käsitteen implementointi sosiaalityöhön voisi myös olla yksi väline tähän. Planetaarinen hyvinvointi käsitteenä korostaa myös hyvinvointiajattelun paradigmanmuutosta antroposentrismistä kohti inklusiivisempaa, koko planeetan ja lajien hyvinvoinnin huomiioonottavaa ajattelutapaa (Elo ym., 2024, s. 2). Tällaisen ajattelutavan omaksuminen laajemmin kuitenkin vaatisi laajoja muutoksia muun muassa myös sosiaalityön eettisiin ohjeisiin (Stamm ym., 2024, s. 182). Tutkielmani tulosten perusteella tämä ei kuitenkaan tunnu enää mahdolliselta: eläimet on jo sisällytetty osaksi esimerkiksi Australian ja Uuden-Seelannin sosiaalityön eettisiä ohjeita, ja muitakin viitteitä muutokseen on. Kenties muunlajisten eläinten eettinen huomiointi on sosiaalityölle ja ihmisille kevyempi askel kohti ”koko maailmaa syleilevää”, ekosentristä paradigmaa.

Merkityksellistä se on luonnollisesti myös muunlajisten itsensä kannalta. Vaikka syväekologian (Besthorn, 2012) sekä planetaarisen hyvinvoinnin kaltaisissa viitekehyksissä moraalisen huomion ansaitsevat myös esimerkiksi ekosysteemit, on eläinten yksilöllisyys nähdäkseni näistä erillinen ja niin ikään tärkeä huomioon otettava seikka.

Tutkielmani tarkoitus oli alustavasti kartoittaa sosiaalityön kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa esiintyviä suhtautumistapoja muunlajisia eläimiä kohtaan ja tuoda eläineettistä keskustelua sekä kriittistä eläintutkimusta suomalaiselle sosiaalityön kentälle, minkä kautta muutoksia myös kotimaiseen tutkimukseen ja käytäntöihin voisi ajan myötä tapahtua. Suppeutensa vuoksi tässä maisterintutkielmassa ei olisi ollut realistista kartoittaa aihepiiriä juurikaan tätä laajemmin. Vaihtoehtona olisi voinut olla laajentaa aineiston sisäänottokriteerejä esimerkiksi pidemmälle ajanjaksolle, kuten koko 2010-luvulle. Tällöin keskustelu ei olisi välttämättä ollut aivan ajankohtaisinta. Ajankohdan valinnassa toivoin, että 2000-luvun ja 2010-luvun alun eläinoikeudellinen liikehdintä yhteiskuntatieteissä, kuten kriittisen eläintutkimuksen muotoutuminen, olisi jo vaikuttanut sosiaalityön tutkimukseen. Aineiston keruun vaiheessa osoittautui, että näin olikin jossain määrin tapahtunut. Aiheen tuoreus kuitenkin tarkoitti myös sitä, että aineisto oli jokseenkin yksipuolista; koska tutkimuskirjallisuutta on ollut saatavilla varsin vähän, moni aiheesta kirjoittava tutkija käyttää paljon samoja lähteitä. Samasta syystä törmäsin usein aineistossakin myös itse tutkielman taustoituksessa käyttämiini lähteisiin.

Toisenlainen mahdollinen lähestymistapa eläinten merkitysten ja arvon tutkimukseen ja tuomiseen suomalaiseen sosiaalityöhön voisi olla empiirinen tutkimus aiheesta käytännön sosiaalityön tai rakenteellisenkin sosiaalityön parissa. Tutkia voitaisiin esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden asenteita, kuten aineistonikin joissain artikkeleissa oli tehty. Kriittistä eläintutkimusta voisi soveltaa myös tällaisissa tutkimuksissa eläinten aseman tarkasteluun lähemmin. Aiheeseen nojaavat haastattelututkimukset, kuten teemahaastattelut, voisivat myös osaltaan herättää työntekijöitä pohtimaan muunlajisten eläinten roolia sosiaalityössä. Eläimet eivät suomalaisessa sosiaalityössä ole kovinkaan paljon näkyvillä, ja heidät on tällöin myös helppo unohtaa. Heidän laajempi huomioonottamisensa alalla vaatii laajamittaista asenteellistakin muutosta, joka ei tapahdu yksin ylhäältä päin, rakenteista tai tutkimuksesta yksilöön ja käytäntöön, vaan muutoksen tulee olla koko alan ja järjestelmän lävistävää.

Kielellisyyden merkitystä eläinten arvon jäsentämisessä ei sovi sivuuttaa, ja muutokseen liittyen siitä onkin huomautettava. Koska elämme ihmisten rakentamassa yhteiskunnassa ja käytämme sosiaalisesti kehittyneitä kieliä, täytyy realistisesti ottaa huomioon myös se, että aina kieltä käytettäessä – niin arkipuheessa kuin tässä tutkielmassakin – tullaan todennäköisesti toisintaneeksi jossain määrin totuttuja kielissä piileviä, ihmiskeskeisiä merkityssystemejä, sillä täysin uutta kieltä ei voi noin vain keksiä, jotta kieli olisi yhä myös kulttuurisesti ymmärrettävää (Jokinen ym., 2016,

s. 31–32). Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että korostamastani tasavertaisemmasta ja kunnioittavammmasta kielestä huolimatta tulee varoa liittämistä muunlajisiin liian ihmismäisiä ominaisuuksia, joita uudet käsitteet omine sosiaalisine merkityksineen saattavat tuoda mukanaan. Kielenkäytön haasteisiin tässä aihepiirissä luen esimerkiksi sen, että vaikka kumppanuutta korostava englanninkielinen ”*companion animal*” onkin kenties parempi vaihtoehto kuin ”*pet*”, niin edellinen käsite saattaakin pahimmillaan hälventää sitä todellisuutta, että eläimen kanssa elävällä ihmisellä on edelleen silti yksipuolinen vastuu ja velvollisuus pitää eläimestä huolta. Vastuun ohella ihmisellä on myös lemmikkiinsä sellaista valtaa, joka tasavertaiseen kumppanuuteen ei todellisuudessa kuuluisi, kuten valta päättää tämän kuolemasta. (Overall, 2017.) Tämä on mielestäni tärkeää ottaa huomioon eläimistä puhumisen tapojen muutoksessa, kuten myös ihmisten ja muunlajisten välisten suhteiden ja eläinten arvon uudelleenharkinnassa. Ehkä sananmukaista ”tasavertaista” kumppanuutta tai ystävyyttä ei muunlajisten kanssa tosiasiaassa voikaan saavuttaa. Sen ei nähdäkseni pitäisi kuitenkaan tarkoittaa sitä, ettemmekö silti voisi ajatella heitä kumppaneinamme tai ystävinämme, varsinkaan jos toinen vaihtoehto on yhä suhtautua heihin lähinnä hyödykkeinä.

Muunlajisten eläinten yksilöllisyyttä ei tutkielmani perusteella enää sivuuteta sosiaalityössä, vaan kansainvälisesti eläinten sisällyttämistä sosiaalityön diskursseihin on jo tapahtumassa. Osalle eläinlajeista on joissain yhteyksissä jo myönnetty itseisarvoisen olennon asema. Nämä voivat olla yksiä ensiaskelaita kohti sitä, että myös katseiltamme muun muassa eläintuotantotiloilla, metsien suojissa tai valtamerten syvyyksissä enemmän piilossa olevien eläinten yksilöllisyys ja itseisarvoinen merkityksellisyys tunnustetaan. Suomalaisessakin sosiaalityössä eläinten huomioimisessa on otettu aivan vastikään uudenlainen askel, kun vuoden 2024 alusta voimaan tullut uusi eläinten hyvinvointilaki (693/2023) velvoittaa nykyään sosiaalityöntekijät, kuten myös useat muut viranomaiset, ilmoittamaan viipymättä ja salassapitovelvollisuuksien estämättä valvontaviranomaiselle sekä antamaan tarvittavia tietoja, jos he saavat tehtävässään tietää avun tarpeessa olevasta eläimestä. Aiemmassa eläinsuojelulaissa (247/1996) ei vastaavaa velvollisuutta viranomaisille ollut kirjattu. Toisaalta laissa ei edelleenkään tunnusteta eläinten itseisarvoa, vaikka asiasta onkin ollut lain valmisteluprosessissakin keskustelua (HE 186/2022 vp), ja vaikka eläinten itseisarvo on mainittu esimerkiksi Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien eläinten suojelusta (2010/63/EU). Eläinparadigman muuttuminen voi ottaa aikaa, ja lait, käytännöt ja ohjeet muuttuvat sen myötä sekä sen ohella. Eläinten moraalisisesta arvosta ja merkityksellisyydestä kuitenkin käydään keskustelua sosiaalityössäkin: eläininkluusio on siis jossain määrin jo alkanut.

KIRJALLISUUS

- Aaltola, E. (2004). *Eläinten moraalinen arvo*. Tampere: Vastapaino.
- Aaltola, E. (2013). Johdanto: Ihminen, eläin vai molemmat? Teoksessa E. Aaltola (toim.), *Johdatus eläinfilosofiaan* (s. 9–27). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Aaltola, E. (2013). Poliittinen eläinfilosofia: ekofeminismi. Teoksessa E. Aaltola (toim.), *Johdatus eläinfilosofiaan* (s. 179–181). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Aaltola, E. (2018). Miksi empatia? Teoksessa E. Aaltola & S. Keto, *Empatia: Myötäelämisen tiede* (s. 7–17). Helsinki: Into.
- Aaltola, E. (2018). Empatian ongelmat. Teoksessa E. Aaltola & S. Keto, *Empatia: Myötäelämisen tiede* (s. 79–101). Helsinki: Into.
- Aaltola, E. & Keto, S. (2018). Johdanto. Teoksessa E. Aaltola & S. Keto, *Empatia: Myötäelämisen tiede* (s. 4–5). Helsinki: Into.
- Aaltola, E. & Wahlberg, B. (2020). Johdanto. Teoksessa E. Aaltola & B. Wahlberg (toim.), *Me & Muut eläimet: Uusi maailmanjärjestys* (s. 9–16). Tampere: Vastapaino.
- Aaltola, E. (2022). *Esseitä eläimistä*. Helsinki: Into.
- Aaltola, E. (2023). *Puhe eläinten puolesta*. Helsinki: Into.
- Agius, C., Zarah, E. & Pearson, R. (2024). Exploring the Lived Experiences of Compassion Fatigue in Parents who Adopt Children with Trauma Histories. *The British journal of social work* 54, 147–167. <https://doi.org.ezproxy.jyu.fi/10.1093/bjsw/bcad185>
- Alston, M. & McKinnon, J. (toim.). (2016). *Ecological Social work: Towards Sustainability*. London: Palgrave.
- Arkow, P. (2020). Human–Animal Relationships and Social Work: Opportunities Beyond the Veterinary Environment. *Child & Adolescent Social Work Journal* 37(6): 573–588. <https://doi.org/10.1007/s10560-020-00697-x>
- Aveyard, H. (2019). *Doing a literature review in health and social care: A practical guide* (4. painos). London: Open University Press, McGraw-Hill Education.
- Best, S. (2007). Introduction. *Journal for Critical Animal Studies*, 5(1), 2–3.
- Best, S., Nocella II A. J., Kahn, R., Gigliotti, C. & Kemmerer, L. (2007). Introducing Critical Animal Studies. *Journal for Critical Animal Studies*, 5(1), 4–5.
- Besthorn, F.H. (2012). Deep Ecology's contributions to social work: A ten-year retrospective. *International Journal of Social Welfare*, 21, 248–259. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2397.2011.00850.x>
- Bogna, F., Raineri, A., & Dell, G. (2020). Critical realism and constructivism: Merging research paradigms for a deeper qualitative study. *Qualitative research in organizations and management*, 15(4), 461–484. <https://doi.org/10.1108/qrom-06-2019-1778>
- Braun, V. & Clarke, V. (2017). Thematic analysis. *The journal of positive psychology* 12, 297–298. <https://doi.org/10.1080/17439760.2016.1262613>

- Braun, V. & Clarke, V. (2021). One size fits all? What counts as quality practice in (reflexive) thematic analysis? *Qualitative Research in Psychology* 18, 328–352. <https://doi.org/10.1080/14780887.2020.1769238>
- Braun, V. & Clarke, V. (2022). Conceptual and Design Thinking for Thematic Analysis. *Qualitative psychology (Washington, D.C.)* 9, 3–26. <https://doi.org/10.1037/qup0000196>
- Carlisle-Frank, P., & Frank, J. M. (2006). Owners, guardians, and owner-guardians: Differing relationships with pets. *Anthrozoös*, 19(3), 225–242. <https://doi.org/10.2752/089279306785415574>
- Chapple, C. K. (1993). *Nonviolence to Animals, Earth, and Self in Asian Traditions*. Albany: State University of New York Press.
- Colling, S., Parson, S. & Arrigoni, A. (2014). Until All Are Free. Teoksessa A. J. Nocella II, J. Sorenson, K. Socha & A. Matsuoka (toim.), *Defining critical animal studies: An intersectional social justice approach for liberation* (s. 52–73). New York: Peter Lang.
- Court, D., Abbas, R., Riecken, T., Seymour, J., & Le Tran, M. (2018). *Qualitative research and intercultural understanding: Conducting qualitative research in multicultural settings*. London; New York: Routledge.
- Curry, P. (2006). *Ecological ethics: An introduction*. Cambridge: Polity Press.
- Dawkins, M. S. (2013). Eläinten kärsimyksen arvioinnin tieteellinen perusta (suom. J. Koskela). Teoksessa E. Aaltola (toim.), *Johdatus eläinfilosofiaan* (s. 31–47). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Dominelli, L. (2012). *Green social work: from environmental crises to environmental justice*. Cambridge: Polity Press.
- Donovan, J. (2013). Eläinten oikeudet ja feministinen teoria (suom. J. Koskela). Teoksessa E. Aaltola (toim.), *Johdatus eläinfilosofiaan* (s. 182–205). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Dowsett, E., Semmler, C., Bray, H., Ankeny, R. A., & Chur-Hansen, A. (2018). Neutralising the meat paradox: Cognitive dissonance, gender, and eating animals. *Appetite*, 123, 280–288. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2018.01.005>
- Dunayer, J. (2001). *Animal equality: Language and liberation*. Derwood, Md.: Ryce Pub.
- Elo, M., Hytönen, J., Karkulehto, S., Kortetmäki, T., Kotiaho, J. S., Puurtinen, M. & Salo, M. (toim.). (2024). *Interdisciplinary perspectives on planetary well-being*. London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Elo, M., Hytönen, J., Karkulehto, S., Kortetmäki, T., Kotiaho, J. S., Puurtinen, M. & Salo, M. (2024). Introduction. Teoksessa M. Elo, J. Hytönen, S. Karkulehto, T. Kortetmäki, J. S. Kotiaho, M. Puurtinen & M. Salo (toim.), *Interdisciplinary perspectives on planetary well-being* (s. 1–6). London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Eläimiksi-blogi. (ei pvm.). *Verkosto*. <http://www.elaimiksi.fi/verkosto/>, viitattu 23.4.2024
- Eläimiksi-blogi. (ei pvm.). *Linkkilista*. <http://www.elaimiksi.fi/linkkilista/>, viitattu 6.5.2024.
- Eläinten hyvinvointilaki 693/2023. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2023/20230693>, viitattu 8.5.2024.

- Eläinsuojelulaki 247/1996. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1996/19960247>, viitattu 8.5.2024.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien eläinten suojelusta 2010/63/EU. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2010/63/oj>, viitattu 8.5.2024.
- FAO. (2023). *The State of Food and Agriculture 2023 – Revealing the true cost of food to transform agrifood systems*. Rome.
- Feak, C. B., & Swales, J. M. (2009). *Telling a research story: Writing a literature review*. Ann Arbor (Michigan): University of Michigan Press.
- Fitzgerald, A. J. & Pellow, D. (2014). Ecological Defense for Animal Liberation: A Holistic Understanding of the World. Teoksessa A. J. Nocella II, J. Sorenson, K. Socha & A. Matsuoka (toim.), *Defining critical animal studies: An intersectional social justice approach for liberation* (s. 28–48). New York: Peter Lang.
- Francione, G. (2013). Eläinsuojelu ja eläinten moraalinen arvo (suom. J. Koskela). Teoksessa E. Aaltola (toim.), *Johdatus eläinfilosofiaan* (s. 113–128). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Glasser, H. (2002). Introduction. Teoksessa A. Naess, P.I. Haukeland (toim.), *Life's Philosophy: Reason and Feeling in a Deeper World* (engl. R. Huntford). University of Georgia Press.
- Gray, M., Coates, J. & Hetherington, T. (toim.). (2012). *Environmental Social Work*. Hoboken: Routledge.
- Gray, M. & Coates, J. & Hetherington, T. (2012). Introduction. Teoksessa M. Gray, J. Coates & T. Hetherington (toim.), *Environmental Social Work* (s. 23–51). Hoboken: Routledge.
- Green Care Finland (ei pvm.). *Eläinauusteiset menetelmät*. <https://www.gcf Finland.fi/green-care-/menetelmat/elainavusteiset-menetelmat/>, viitattu 29.4.2024.
- Gregory, A. T., & Denniss, A. R. (2018). An Introduction to Writing Narrative and Systematic Reviews – Tasks, Tips and Traps for Aspiring Authors. *Heart, lung & circulation*, 27(7), 893–898. <https://doi.org/10.1016/j.hlc.2018.03.027>
- Hallituksen esitys HE 186/2022 vp. *Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi eläinten hyvinvoinnista ja siihen liittyviksi laeiksi*. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_186+2022.a_spx, viitattu 8.5.2024.
- Hanrahan, C. & Chalmers, D. (2020). Animal-Informed Social Work: A More-Than-Critical Practice. Teoksessa C. Brown, J. E. MacDonald & D. Baines (toim.), *Critical clinical social work: Counterstorying for social justice* (s. 195–223). Toronto, Ontario; Vancouver: Canadian Scholars.
- Hart, C. (1998). *Doing a literature review: Releasing the social science research imagination*. London: Sage.
- Hetherington, T. & Boddy, J. (2012). Ecosocial work with marginalized populations. Teoksessa M. Gray, J. Coates & T. Hetherington (toim.), *Environmental Social Work* (s. 70–88). Hoboken: Routledge.
- Häyry, M. (2002). *Hyvä elämä ja oikea käytös: Historiallinen johdatus moraalifilosofiaan*. Yliopistopaino Kustannus. <https://doi.org/10.31885/9515705177>

- International Federation of Social Workers. *Global Definition of Social Work - International Association of Schools of Social Work (IASSW)*. (2014). <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>, viitattu 26.4.2024.
- IPCC. (2023). Summary for Policymakers. Julkaisussa H. Lee & J. Remore (toim.), *Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* (s. 1–34). Geneva, Switzerland.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). Johdanto. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 17–22). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.
- Jääskeläinen, A., Herlin, I. & Harjunpää, K. (2021). Vuorovaikutusta ja kielioppia monilajisissa yhteisöissä. Teoksessa R. Peltola, A. Jääskeläinen & K. Harjunpää (toim.), *Kieli ja eläin* (s. 7–29). Helsinki: Finnish Literature Society / SKS. <https://doi.org/10.21435/skst.1474>
- Kallio, T. J. (2006). Laadullinen review -tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana. *Hallinnon Tutkimus*, 25(2), 5.
- Kaski, L. (2020). Oikeutta sanattomille? Eli mitä oppia antiikin virheistä. Teoksessa E. Aaltola & B. Wahlberg (toim.), *Me & Muut eläimet* (s. 43–66). Tampere: Vastapaino.
- Keto, S. (2018). Miten suhtautua toisiin? Teoksessa E. Aaltola & S. Keto, *Empatia: Myötäelämisen tiede* (s. 145–174). Helsinki: Into.
- Keto, S. (2018). Mihin jengiin kuulut? Teoksessa E. Aaltola & S. Keto, *Empatia: Myötäelämisen tiede* (s. 175–185). Helsinki: Into.
- Kielitoimiston sanakirja. (2024). Etiikka. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/Etiikka?searchMode=all>, viitattu 15.5.2024.
- Kielitoimiston sanakirja. (2024). Moraali. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/Moraali?searchMode=all>, viitattu 15.5.2024.
- Kirksey, E. & Chao, S. (2022). Introduction: Who Benefits from Multispecies Justice? Teoksessa S. Chao, E. Kirksey & K. Bolender (toim.), *The promise of multispecies justice* (s. 1–17). Duke University Press. <https://doi.org/10.1515/9781478023524-002>
- Loue, S., & Vincent, A. L. (2021). Directions in Veterinary Social Work. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13(4), 633–651. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.4/502>
- Luonnonvarakeskus. (2024). *Lihantuotanto 2023*. <https://www.luke.fi/fi/tilastot/lihantuotanto/lihantuotanto-2023>, viitattu 24.2.2024.
- Matsuoka, A. & Sorenson, J. (2013). Human Consequences of Animal Exploitation: Needs for Redefining Social Welfare. *Journal of sociology and social welfare*, 40(4), 7-32. <https://doi.org/10.15453/0191-5096.3759>

- Matsuoka, A. & Sorenson, J. (2014). Social Justice beyond Human Beings: Trans-species Social Justice. Teoksessa T. Ryan (toim.), *Animals in social work: Why and how they matter* (s. 64–79). Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Matsuoka, A. & Sorenson, J. (2018). *Critical animal studies: Towards trans-species social justice*. London; New York: Rowman & Littlefield International.
- Matthies, A-L., Närhi, K. & Ward, D. (toim.). (2001). *The Eco-social Approach in Social Work*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Matthies, A-L. & Närhi, K. (2014). Ekososiaalinen lähestymistapa rakenteellisen sosiaalityön viitekehyksenä. Teoksessa A. Pohjola, M. Laitinen & M. Seppänen (toim.), *Rakenteellinen sosiaalityö* (s. 87–116). Kuopio: UNIpress.
- Matthies, A-L. & Närhi, K. (2016). Conceptual and historical analysis of ecological social work. Teoksessa J. McKinnon & M. Alston (toim.), *Ecological Social Work: Towards Sustainability* (s. 21–38). London: Palgrave.
- McCance, D. (2012). *Critical Animal Studies: An Introduction*. State University of New York Press.
- Naess, A. (1973). The shallow and the deep, long-range ecology movement. A summary. *Inquiry (Oslo)*, 16(1–4), 95–100.
<https://doi.org/10.1080/00201747308601682>
- Niemelä, P. (2016). Hyvinvoinnin edistäminen sosiaalityön eetosena. Teoksessa M. Törrönen, K. Hänninen, P. Jouttimäki, T. Lehto-Lundén, P. Salovaara & M. Veistilä (toim.), *Vastavuoroinen sosiaalityö* (s. 97–108). Helsinki: Gaudeamus.
- Nocella II, A. J., Sorenson, J., Socha, K. & Matsuoka, A. (2014). The Emergence of Critical Animal Studies: The Rise of Intersectional Animal Liberation. Teoksessa A. J. Nocella II, J. Sorenson, K. Socha & A. Matsuoka (toim.), *Defining critical animal studies: An intersectional social justice approach for liberation* (s. xix–xxxvi). New York: Peter Lang.
- Nussbaum, M. C. (2006). *Frontiers of justice: Disability, nationality, species membership*. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press.
- Nussbaum, M. C. (2011). *Creating capabilities: The human development approach*. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press.
- Nussbaum, M. C. (2013). Eläinten moraalinen asema (suom. J. Koskela). Teoksessa E. Aaltola (toim.), *Johdatus eläinfilosofiaan* (s. 101–112). Helsinki: Gaudeamus.
- O'Brien, G.V. (2003). People with Cognitive Disabilities: The Argument from Marginal Cases and Social Work Ethics. *Social Work* 48, 331–337.
<https://doi.org/10.1093/sw/48.3.331>
- Oksanen, M. (2012). *Ympäristöetiikan perusteet: Luonne, historia ja käsitteet*. Helsinki: Gaudeamus.
- Overall, C. (2017). Introduction. Teoksessa C. Overall (toim.), *Pets and people: The ethics of companion animals* (s. xviii–xxvi). New York: Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190456085.001.0001>
- Peters, L. D., Pressey, A. D., Vanharanta, M., & Johnston, W. J. (2013). Constructivism and critical realism as alternative approaches to the study of business networks: Convergences and divergences in theory and in research practice. *Industrial marketing management*, 42(3), 336–346. <https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2013.02.003>

- Pohjola, A. (2014). Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa A. Pohjola, M. Laitinen & M. Seppänen (toim.), *Rakenteellinen sosiaalityö* (s. 16–36). Kuopio: UNIPress.
- Ranta-Tyrkkö, S. (2016). Ihmisoikeudet ja sosiaalityö globaalien kriisien maailmassa. Teoksessa M. Jäppinen, A. Metteri, S. Ranta-Tyrkkö & P-L. Rauhala (toim.), *Kansainvälinen sosiaalityö* (s. 273–300). Tallinna: United Press Global.
- Ranta-Tyrkkö, S., & Närhi, K. (2021). Striving to strengthen the ecosocial framework in social work in Finland. *Community Development Journal*, 56(4), 608–625.
<https://doi.org/10.1093/cdj/bsab030>
- Regan, T. (1983). *The case for animal rights*. University of California Press.
- Rollin, B. E. (2013). Tieteellinen ideologia, antropomorfismi, anekdootti ja etiikka (suom. J. Koskela). Teoksessa E. Aaltola (toim.), *Johdatus eläinfilosofiaan* (s. 48–63). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Rühs, N. & Jones, A. (2016). The Implementation of Earth Jurisprudence through Substantive Constitutional Rights of Nature. *Sustainability*, 8(2), 174.
<https://doi.org/10.3390/su8020174>
- Ryan, T. (2011). *Animals and social work: a moral introduction*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9780230306868>
- Ryan, T. (toim.). (2014). *Animals in social work: why and how they matter*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus?: Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Salonen, T. (2015). Metodi, teoria ja filosofia: Synteettisiä kiteytymiä. Teoksessa T. Salonen & S. I. Sotasaari (toim.), *Ajatuksia tutkimiseen: metodisia lähtökohtia* (s. 11–54). Lapin yliopisto: Lapin yliopistokustannus.
- Schiermeier, Q. (2019). Eat less meat: UN climate-change panel tackles diets. *Nature (London)*, 572(7769), 291–292. <https://doi.org/10.1038/d41586-019-02409-7>
- Silvasti, T. (2014). Sisällönanalyysi. Teoksessa Massa, Ilmo (toim.), *Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen* (s. 33–48). Helsinki: Gaudeamus.
- Singer, P. (2007). *Oikeutta eläimille: Eläinten vapautuksen filosofiaa* (suom. H. Tengvall; päiv. E. Aaltola). Helsinki: Eläinsuojeluliitto Animalia. (Alkuperäisteos julkaistu 1975)
- Socha, K. & Mitchell, L. (2014). Critical Animal Studies as an Interdisciplinary Field: A Holistic Approach to Confronting Oppression. Teoksessa A. J. Nocella II, J. Sorenson, K. Socha & A. Matsuoka (toim.), *Defining critical animal studies: An intersectional social justice approach for liberation* (s. 110–132). New York: Peter Lang.
- Sosiaalityön määritelmä. Lapin yliopisto.
<https://www.sosnet.fi/FI/Sosnet/Sosiaalityon-maaritelma/>, viitattu 23.1.2024.
- Stamm, I., Ranta-Tyrkkö, S., Matthies, A-L. & Närhi, K. (2024). The ecosocial paradigm in social work. Teoksessa M. Elo, J. Hytönen, S. Karkulehto, T. Kortetmäki, J. S. Kotiaho, M. Puurtinen & M. Salo (toim.), *Interdisciplinary perspectives on planetary well-being* (s. 177–188). London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group. <https://doi.org/10.4324/9781003334002-18>

- Stibbe, A. (2001). Language, Power and the Social Construction of Animals. *Society & animals*, 9(2), 145–161. <https://doi.org/10.1163/156853001753639251>
- Stibbe, A. (2012). *Animals Erased: Discourse, Ecology, and Reconnection with the Natural World*. Middletown, Connecticut: Wesleyan University Press.
- Suomen lajitietokeskus. (ei pvm.). *Eläimet (eläinkunta) – Animalia*. <https://laji.fi/taxon/MX.37602/taxonomy>, viitattu 7.5.2024.
- Suutala, M. (2009). Hyvät ja pahat eläimet: Suhde eläimiin aatehistorian ja ekofeminismin valossa. Teoksessa P. Kainulainen & Y. Sepänmaa (toim.), *Ihmisten elämäkirja: muuttuva eläinkulttuuri* (s. 89–102). Helsinki: Palmenia Helsinki University Press.
- Taylor, N. & Twine, R. (2014). Introduction. Teoksessa N. Taylor & R. Twine (toim.), *The Rise of Critical Animal Studies* (s. 1–15). New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Telkänranta, H. (2016). *Millaista on olla eläin?* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tieteen termipankki (2024). Filosofia: etiikka. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:etiikka>, viitattu 15.5.2024.
- Tieteen termipankki (2024). Filosofia: oikeudenmukaisuus. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:oikeudenmukaisuus>, viitattu 23.4.2024.
- Torraco, R. J. (2005). Writing Integrative Literature Reviews: Guidelines and Examples. *Human Resource Development Review*, 4(3), 356–367. <https://doi.org/10.1177/1534484305278283>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuomivaara, S. (2010). Eläimet – luonnon ja yhteiskunnan rajoilla. Teoksessa J. Valkonen (toim.), *Ympäristösosiologia* (s. 115–141). Helsinki: WSOYpro Oy.
- Tuomivaara, S. (2019.) *Syötävät koirat ja sympaattiset siat*. Helsinki: Into.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK)*. <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>, viitattu 17.4.2024.
- Vihelmaa, E. (2021). ”Muut eläimet”: Toislajisia, toisenlajisia, muunlajisia? Teoksessa R. Peltola, A. Jääskeläinen & K. Harjunpää (toim.), *Kieli ja eläin* (s. 31–37). Helsinki: Finnish Literature Society / SKS. <https://doi.org/10.21435/skst.1474>
- Vilkka, H. (2023). Kirjallisuuskatsaus metodina, oppinäytetyön osana ja tekstilajina. Helsinki: Art House.
- Vuorento, M., Unkila, K., Hakumäki, L., Poutanen, J. & Juvonen-Posti, P. (2024). Ammatillisen kuntoutuksen tavoitteet työkyvyn tuen suunnitelmissa – näkyvätkö asiakkaan tavoitteet? *Kuntoutus*, Tieteelliset artikkelit 22. <https://doi.org/10.37451/kuntoutus.144680>
- Weatherdon, M. S. (2022). Religion, Animals, and Indigenous Traditions. *Religions (Basel, Switzerland)*, 13(7), 654. <https://doi.org/10.3390/rel13070654>
- Weitzenfeld, A. & Joy, M. (2014). An Overview of Anthropocentrism, Humanism, and Speciesism in Critical Animal Theory. Teoksessa A. J. Nocella II, J.

- Sorenson, K. Socha & A. Matsuoka (toim.), *Defining critical animal studies: An intersectional social justice approach for liberation* (s. 3–27). New York: Peter Lang.
- Whittemore, R., & Knafelz, K. (2005). The integrative review: Updated methodology. *Journal of advanced nursing*, 52(5), 546–553.
<https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2005.03621.x>
- Wilson, E. O. (1984). *Biophilia*. Cambridge; Massachusetts; London: Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/9780674045231>
- Wolf, D. B. (2000). Social work and speciesism. *Social Work*, 45(1), 88–93.
<https://doi.org/10.1093/sw/45.1.88>
- World Institute for Development Economics Research, Nussbaum, M., & Sen, A. (toim.). (1993). *The quality of life*. Oxford: Clarendon Press.
- Ääri, H. (2023). *Broilerikulttuuri: Lihateollisuuden kanat suomenkielisessä proosassa ja sarjakuvassa vuosina 1969–2019*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Aineistolähteet:

- Bennett, B., Gates, Trevor G., Yeung, P. & Evans, K. (2023). Inclusion of animals in allied health practice in Australia: a beginning exploration. *Social Work in Mental Health*, 21(3), 269–284. <https://doi.org/10.1080/15332985.2022.2153637>
- Duvnjak, A. & Dent, A. (2023). The Consideration of Animals Within Australian Social Work Curriculum. *Australian Social Work*, 1–13.
<https://doi.org/10.1080/0312407x.2023.2238697>
- Fraser, H., Taylor, N. & Riggs, Damien W. (2021). Animals in Disaster Social Work: An Intersectional Green Perspective Inclusive of Species. *The British Journal of Social Work*, 51(5), 1739–1758. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcab143>
- Hanrahan, C. & Boulton, A. (2021). Animal-assisted interventions in Canada: AAI as potential field guide in/ to alterity relations. *Human-Animal Interaction Bulletin*, 12(1), 45–70. <https://doi.org/10.1079/hai.2021.0003>
- Laing, M. (2021). On being posthuman in human spaces: critical posthumanist social work with interspecies families. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 41(3/4), 361–375. <https://doi.org/10.1108/ijssp-09-2019-0185>
- Matsuoka, A., Sorenson, J., Graham, T. M. & Ferreira, J. (2020). No pets allowed: A trans-species social justice perspective to address housing issues for older adults and companion animals. *Aotearoa New Zealand Social Work*, 32(4), 55–68.
<https://doi.org/10.11157/anzswj-vol32iss4id793>
- Matsuoka, A., & Sorenson, J. (2023). Inclusive Approaches by VAW Shelters: Respecting Women’s Choice to be Together With Companion Animals. *Affilia*, 38(3), 466–482. <https://doi.org/10.1177/08861099221097758>
- Walker, P. & Tumilty, E. (2019). Developing Ethical Frameworks in Animal-Assisted Social Service Delivery in Aotearoa New Zealand. *The British Journal of Social Work*, 49(1), 163–182. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcy020>

LIITTEET

LIITE 1 AINEISTO

VUOSI	ARTIKKELIN NIMI	KIRJOITTAJA(T)	VIITE
2023	<i>Inclusion of animals in allied health practice in Australia: a beginning exploration</i>	Bennett, Bindi Gates, Trevor G. Yeung, Polly Evans, Krystal	1
2023	<i>Inclusive Approaches by VAW Shelters: Respecting Women's Choice to be Together With Companion Animals</i>	Matsuoka, Atsuko Sorenson, John	2
2023	<i>The Consideration of Animals Within Australian Social Work Curriculum</i>	Duvnjak, Angella Dent, Ashleigh	3
2021	<i>Animals in Disaster Social Work: An Intersectional Green Perspective Inclusive of Species</i>	Fraser, Heather Taylor, Nik Riggs Damien W.	4
2021	<i>Animal-assisted interventions in Canada: AAI as potential field guide in/to alterity relations</i>	Hanrahan, Cassandra Boulton, Amberlee	5
2021	<i>On being posthuman in human spaces: critical posthumanist social work with interspecies families</i>	Laing, Melissa	6
2020	<i>No pets allowed: A trans-species social justice perspective to address housing issues for older adults and companion animals</i>	Matsuoka, Atsuko Sorenson, John Graham, Taryn Mary Ferreira, Jasmine	7
2019	<i>Developing Ethical Frameworks in Animal-Assisted Social Service Delivery In Aotearoa New Zealand</i>	Walker, Peter Tumilty, Emma	8

LIITE 2 ALKUPERÄISET AINEISTO-OTTEET

IHMISKESKEISYYS DOMINOI MUUNLAJISIIN SUHTAUTUMISTA:

A small number of participants noted that they were not encouraged -- to have an animal on site and that this might be due to fear of liability in cases where an animal harms a service user -- (1)

-- participants reported that service users stated that they either became homeless due to refusing to abandon their companion animal or resisted homelessness by staying in violent homes to protect their nonhuman family member from harm. (6)

When women delay leaving abusive situations where companion animals are also abused and used as coercive control (i.e., intersectional oppression of women and companion animals), some may interpret companion animals as deterrents for women leaving abusive situations. -- Normative ethical standards focus on humans' safety and consider other animals as obstacles to women's safety. (2)

We use the term 'owned' as it is currently used in the legalistic sense without any reference to an ethical stance, noting that a change in this legalistic sense is required to support a robust ethical shift. (8)

Although both women and companion animals are victims of co-existing abuse and their abuse is intertwined, animal abuse is widely conceptualized as an indicator of abuse of humans, not as a serious issue itself -- animal abuse was considered merely a sign of a "more 'important' kind of violence". (2)

On the topic of expanding the social justice lens of social work to include animals, the majority of participants preferred an anthropocentric "animal welfare" approach be taken when considering animals in social work. (3)

The distinction between the two concepts was deemed important as an animal welfare approach aligns with anthropocentric approaches whereas an animal rights perspective specifically challenges the "human first" anthropocentrism that is common place within social work. (3)

Eläinkuvan ristiriitaisuus:

-- some at shelters without HAT [Humans and Animals Together] programs considered the use and differential treatment of animals, depending on classification as pets or livestock, acceptable and that allergies, etc. justify excluding pets. (2)

Genuine care and affection for individual AAI animal companions was mixed with ambiguity or indifference regarding other animals. (5)

In relation to questions about animal justice, however, this perspective [the view of animal companions as sentient partners] did not correspond to thinking about the treatment of all animals. (5)

Although participants conceptualized the care of animal companions in individual terms and defaulted to proprietorial language (e.g., ownership), they also extolled animals for meaningful relational qualities and abilities. (5)

A problem with an absence of companion animals in social work pedagogy is that in order for them to access care, interspecies families need the good fortune of coming into contact with an “animal person”. (6)

Some may argue that ‘pets’ often receive better treatment than some marginalised groups of people. However, with only the barest of legal protections around the world and whilst they do not have legal personhood, the treatment companion animals receive depends largely on human goodwill. (4)

In the absence of an animal-informed psychological theory, sociological framework, or professionally sanctioned code of ethics --, to facilitate the identification and articulation of non-human animal cognitions and emotions, discussions of the non-human animals’ experiences were awkward, raising the specter of speciesism and cognitive dissonance. (5)

One interviewee described experiencing defensiveness from colleagues while discussing their personal and professional views on the topic of animal rights. (3)

-- interviewees with HAT programs personally expressed anti-speciesist and anti-anthropocentric perspectives in line with animal rights but noted they must maneuver within a dominant anthropocentric discourse to support women’s perspectives on human-animal relations, that is, trans-species families. (2)

ELÄINPARADIGMAN MUUTOS KOHTI ELÄININKLUUSIOTA:

This code of ethics for service and therapeutic animals would need to consider a number of things: it needs to be responsive to the variety of non-human animals and settings and activities the non-human animals may be employed in; it needs to fundamentally recognise the moral status of an animal above property of humans; it must use pertinent and recent animal behaviour research to inform practice; it must be enforceable. (8)

-- there was a place for advocacy of personhood for animals: “maybe that whole act needs to be reframed that, you know, animals are no longer property, I mean like women were considered property and only in the last couple of centuries.” (6)

So many of us humans, in spite of our differences, share a concern for, if not love of, animals, and many of us in social work are or would be motivated to practice in animal-inclusive ways. (4)

These changes in perceptions of and experiences within families suggest social work practitioners and educators in this century need to reconsider the current anthropocentric paradigm and professional ethical commitment. (7)

The Australian Association of Social Workers’ (2020) Code of Ethics, for example, mandates that social workers ‘ensure that any animal engaged as part of social work practice is protected’. It follows the lead of the Aotearoa New Zealand Association for Social Workers 2019 Code of Ethics that includes the following: ‘We recognise the sentience of animals and ensure that any animal engaged as part of our social work practice is protected’. (4)

LAJIT JAKAVAT YHTEISEN MAAILMAN:

Those who do engage with climate change mostly do without much consideration for nonhuman animals; largely ignoring the growing evidence that climate change is di-

rectly connected to animal agriculture. -- Climate change also impacts animals by increasing the frequency and severity of other ecological disasters such as bushfires. (4)

[Participant] spoke about her experience of having adopted a traumatised cat, and how this had shown that there was scope to work therapeutically with the animals to help them also recover from abuse in the same way that work would be undertaken with the women on the abuse that they had experienced. (6)

[Some studies] encourage social workers to include companion animals in geriatric practice as hard-to-reach older clients may accept visits by social service agencies if they help them to care for companion animals. (7)

Eläimet yhteiskunnan jäseninä:

Not that animals shouldn't be people's babies, it's important we respect them for the beings they are -- (5)

Despite ideological anthropocentrism and idiomatic speciesism that render talk about non-human animals as individual subjective beings with inherent integrity challenging, participants enthused about relating to animals, their ability to attune with people, and the joys of inter-species reciprocity. (5)